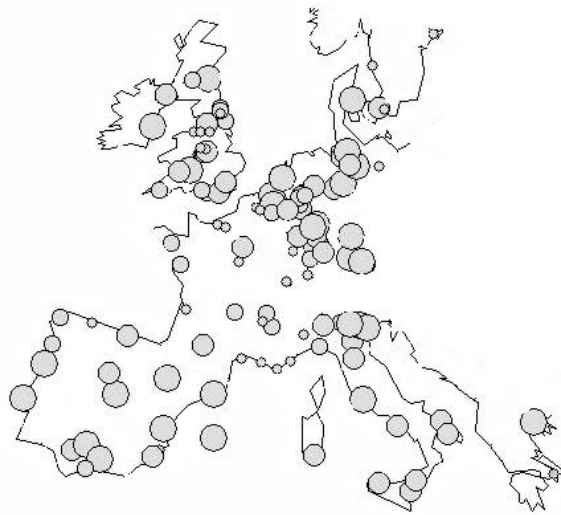

Ingrid Wiggen

**Europas byer:
Økonomisk vekst fra 1979 til 1994**

Hovedfagsoppgave
Institutt for sammenliknende politikk
Universitetet i Bergen
November 2001

Forord

“Cities also believe they are the work of the mind or of chance, but neither the one nor the other suffices to hold up their walls. You take delight nor in a city’s seven or seventy wonders, but in the answer it gives to a question of yours”

(Italo Calvino, *Invisible Cities*, 1997)

Fascinasjonen for byer har i økt i takt med progresjonen i denne oppgaven. Arbeidet med oppgaven har vært en reise i seg selv og i tillegg har ønsket om å besøke disse byene, med hver sin utrolige historie, blitt forsterket.

En metode som ikke blir nevnt i oppgaven, men som er sentral i arbeidet er ”spør noen som vet det”-metoden. Oppgavens emne er foreløpig ikke etablert som forskningsområde i Norge og derfor har jeg vært avhengig av den ubetingede positive responsen jeg har fått av alle de jeg har kontaktet. Ved hjelp av informasjons- og kommunikasjonsteknologien jeg behandler i oppgaven har jeg fått tips, veiledning, data, artikler, støtte, invitasjoner og annet fra inn- og utland. I tillegg til den gleden jeg har hatt av den faglige fordypningen i byenes verden, har arbeidet, med de bekjenskaper og opplevelse som fulgte med, vært en positiv opplevelse.

Takk til Tom og Tor, mine trofaste kollegaer i fjerde etasje, og til Øyunn. Takk til professor Paul Cheshire ved LSE, som har gitt meg data, artikler og faglige innspill. Roger Brunet, Knut Halvorsen, Giampaolo Nuvolati, Max Craglia, Geir Orderud (NIBR), Pål Bakka mfl. har stilt sin kompetanse til rådighet. Healey & Baker, UBS Warburg og William M. Mercer har skaffet meg data på forespørsel. I tillegg har European Urban Research Association, Senter for samfunnsforskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste v/Thor Fredrik Eie vært til god hjelp.

Takk til veileder, Ulf Lindström, en usedvanlig inspirator, og til familien, som alltid stiller opp.

Ingrid Wiggen

Bergen 20/11-2001

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Liste over tabeller	iv
Liste over figurer	iv
Sammendrag	v
1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstilling.....	1
1.3 Design	2
1.4 Oppgavens disposisjon	7
2 Teorikapittel, endringer i makrostrukturer	8
2.1 Innledning	8
2.2 Makrostrukturelle endringer	9
2.3 Teknologiske og økonomiske endringer.....	10
2.4 Betydningen for byer	17
2.5 Politiske endringer, fra bystater til nasjonalstater og tilbake.....	18
2.6 Komparativ analyse av europeiske byer	21
3 Bybeltet	25
3.1 Innledning	25
3.2 Rokkans bybelte.....	26
3.3 Arven fra bybeltet	31
3.4 Analyse	32
3.5 Geografiske mønster i Europa	37
3.6 Funksjoner i bybeltetiden kommer tilbake	43
3.7 Konklusjon.....	47
4 Monocephale vs polycephale land	49
4.1 Innledning	49
4.2 Typer av klassifiseringer.....	50
4.3 Klassifisering av dagens struktur.....	55
4.4 Analyse	61
4.5 Sammenheng.....	63
4.6 Konklusjon.....	66

5	Blir monocephale strukturer endret?	68
5.1	Innledning	68
5.2	De klare tilfellene	69
5.3	Mellomkategori.....	70
5.4	Endring?.....	75
5.5	Konklusjon.....	79
6	Konvergens, divergens, skalafordeler, agglomerasjon.....	81
6.1	Innledning	81
6.2	Teori og hypoteser	82
6.3	Konvergenshypotesen.....	84
6.4	Statens betydning.....	89
6.5	I skjæringspunktet mellom endogen og eksogen vekst	98
6.6	Policy-implikasjoner	100
6.7	Konklusjon.....	101
7	Lokale politiske utviklingstiltak	102
7.1	Innledning	102
7.2	Mikroperspektiv.....	103
7.3	Nye forutsetninger for lokal styring	104
7.4	Territorial konkurranse og lokal vekstfremmende politikk	106
7.5	Avstand mellom teori og praksis	111
7.6	Forskning i en innledende fase	117
7.7	Profilering	119
7.8	Konklusjon.....	121
8	Konklusjon	122
8.1	Hovedlinjer	122
8.2	Et byenes Europa?	123
8.3	Europeisk historie	126
8.4	Byrenessanse.....	128
8.5	Forskyvning av tyngdepunkt	128
8.6	Funksjonsspredning	129
8.7	Endogene vekstteorier	130
8.8	Policy	131
	Litteraturliste	133

Liste over tabeller

Tabell 3-1. Vekst i BNP per capita fra 1979 til 1994 i forhold til gjennomsnittlig vekst i perioden	33
Tabell 3-2. Regresjonsanalyse, moderne økonomisk vekst og bybeltet.....	35
Tabell 3-3. Kvartiler for bybeltebyers fordeling i forhold til moderne økonomisk vekst	36
Tabell 3-4. Europeiske FUR sortert etter størrelse i vekst.....	42
Tabell 4-1. Representasjon av globale service firma i vesteuropeiske byer.....	53
Tabell 4-2. Utrekning av primary score.....	57
Tabell 4-3. Primary scores for 12 vesteuropeiske land (90-tallet).....	60
Tabell 4-4. Bystrukturers sammenheng med økonomisk vekst i byene	62
Tabell 5-1. Pris for lokalleie, Healey & Baker	72
Tabell 5-2. Europeiske byers andel av globale tjenesteytende firma	73
Tabell 5-3. Folketall i Danmark 1971-2001, med primary score	77
Tabell 5-4. Folketall i Sverige 1965-2000, med primary score	77
Tabell 6-1. Korrelasjon mellom vekst i by og nasjonalstat	85
Tabell 6-2. Standardavvik, 125 N.....	87
Tabell 6-3. Standardavvik, N 66: FUR med over gjennomsnittlig vekst 79-94.....	87
Tabell 6-4. Regresjon mellom BNP per capita i FUR og i land.....	90

Liste over figurer

Figur 3.2-1. Lothars kongedømme fra Traktaten av Verdun.....	28
Figur 3.2-2. Hovedområde for Hansaligaens innflytelse.....	30
Figur 3.2-3. Det historiske timeglasset.....	31
Figur 3.5-1. Økonomiske tyngdepunkt i Europa, tre definisjoner.....	40
Figur 3.5-2. GaWC, World City Formation in Europe.....	41
Figur 3.5-3. Kart over vekst i BNP per capita 1979-1994 for 125 Functional Urban Regions.....	43
Figur 4.5-1. Jernbanenettet i Europa.....	65
Figur 5.2-1. Økonomisk nivå, FUR, 1994 polycephale og monocephale land	70
Figur 6.3-1. Korrelasjon mellom vekst i perioden 1979-1994 og BNP per capita for 1979	86
Figur 6.4-1. Korrelasjon mellom vekst i FUR og vekst i land, BNP per capita.....	91

Sammendrag

I løpet av de siste tiårene har de største europeiske byene hatt en ujevn økonomisk utvikling. Fra Europas gamle industriområder hører man om nedleggelse av kjernebedrifter og fraflytting. Fra andre områder hører man om byer som har hatt en voldsom oppgang, med økonomisk vekst og tilflytting. Byer har blitt merkevare og bedrifter og turister lokkes til byer som Barcelona, Milano, Antwerpen, Berlin og Bilbao.

Hva er årsakene til at noen europeiske byer har hatt en større økonomisk vekst enn andre i løpet av de siste tiårene? I denne oppgaven blir de mest sentrale teorier om byvekst testet. Den avhengige variabelen er vekst i BNP per capita fra 1979 til 1994 for de 125 største byene i 12 EU-land. Oppgaven beveger seg kronologisk, fra historiske til moderne forklaringer, og fra forklaringer på makronivå til mikronivå. Makro og mikro nivå har en politisk og økonomisk dimensjon. I denne oppgaven går dette hånd i hånd med en romlig dimensjon der det geografiske område med innflytelse på byvekst også varierer.

Europeiske byers historiske funksjoner har påvirkning på variasjonen i moderne europeisk byvekst. Moderne endringer i makrostrukturene, dvs. globalisering og europeisk integrering, gjør at historiske variabler får *mer* forklaringskraft enn de hadde tidligere. Graden av sentralitet i landenes strukturer har betydning for den økonomiske veksten og politiske tiltak påvirker lokal økonomisk utvikling. I oppgaven gjennomgås også den teoriutviklingen som har gått hånd i hånd med utviklingen mot en mer globalisert økonomi og endrede rammebetingelser for byene.

Det meste av dagens teorier om økonomisk utvikling på bynivå preges av en overbevisning om at byer har fått mer autonomi i forhold til staten i løpet av de siste tiårene. Maktforholdet mellom nasjonalstater og byer i Europa er et gjennomgående tema i denne oppgaven og problemstillingen by versus stat er bakteppe for drøftingen av forklaringsvariablene.

"I could tell you how many steps make up the streets rising like stairways, and the degree of the arcades' curves, and what kind of zinc scales cover the roofs; but I already know this would be the same as telling you nothing. The city does not consist of this, but of relationships between measurements of its space and the events of its past." (Italo Calvino, *Invisible Cities*, 1997)

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Byer er sivilisasjon. Helt siden de første bydannelser i Mesopotamia en gang mellom 4000 og 3000 år f.Kr. har bybasert kultur vært kjernen i sivilisasjonen. Ethvert stabilt samfunn trenger forsamlingssteder eller møteplasser til religionsutøvelse, marked, politisk og juridisk aktivitet.

Byer har først og fremst vokst fram på grunn av handel. De har også vært senter for territoriell voldskontroll og religiøs utøvelse, men handel har alltid vært de europeiske byenes mest vitale eksistensgrunnlag. Europeiske byer har variert i størrelse gjennom historien etter deres tilgang til andre markeder. Men selv om handel står sentralt i forklaringen av variasjonen i europeiske byers utvikling er det også en rekke andre faktorer som har teoretisk betydning for hvorfor markedets aktører velger noen byer framfor andre. Disse faktorer er blant andre ulike nasjonale politiske systemer, økonomisk utviklingsnivå, forholdet til andre byer, størrelse, rolle i regional eller global økonomi og strukturen i byens og nasjonens myndigheter. Slik er hver enkelt bys utvikling et resultat av en kompleks prosess av gjensidig påvirkende faktorer.

1.2 Problemstilling

De siste 20 årene er det spesielt informasjons- og kommunikasjonsteknologi som har utviklet byer som møtesteder og utfordret byenes organisering. Målet med oppgaven er å kartlegge hva som gjør at noen vesteuropeiske byer har hatt en større økonomisk vekst enn andre i løpet av de siste 20 årene.

En bys økonomiske vekst vil være et resultat av mange ulike samspillende faktorer som gir unike effekter for hver enkelt by. Denne oppgaven søker forklaringer på variasjonen i europeiske byers økonomiske vekst innenfor et relativt kort tidsrom, der det settes hovedfokus på de faktorene som skiller byenes økonomiske prestasjon i løpet av de siste 20 årene.

Oppgaven setter den europeiske byutviklingen inn i en større ”tid og rom” sammenheng. Dette skjer ved å se den samtidige europeiske byutviklingen i en historisk kontekst, først og fremst europeiske historie, fra byenes opprinnelse i Europa og fram til moderne tid. De romlige aspektene ved byers utvikling undersøkes ved å se de europeiske byers utvikling i forhold til hverandre, og, som teoretisk referanse, også sammenlignet med amerikansk byutvikling. Europeiske byer har en svært høy alder sammenlignet med byer i andre deler av den vestlige verden. Likevel er europeisk vitenskapelig teori om årsaker til byers utvikling i Europa langt mindre utviklet enn den tilvarende amerikanske. Dette bemerkelsesverdige forholdet er en sentral del av oppgaven.

1.3 Design

1.3.1 Generelt

Denne oppgaven tar sikte på å etablere en systematisk orden av endringsmønsteret i europeiske byer, fortrinnsvis i løpet av de siste 20 årene, men også med et sideblikk til de endringer som har foregått før dette. Teknologisk utvikling, globalisering og europeisk integrasjon er særtrekk ved denne perioden. Dette er karakterer ved makrostrukturene for denne perioden som skiller den fra tidligere perioder og som har store konsekvenser for byer. Tesen om at årsakene til økonomisk vekst i byer er annerledes i denne perioden enn tidligere er bakgrunnen for analysen av variasjon i vekst i perioden fra 70-tallet og fram til slutten av 90-tallet. Oppgaven har et bredt spekter av plausible forklaringsmodeller. Modellene spenner fra historiske makrofaktorer til samtidige mikrofaktorer.

Vi er inne i en tid som er kvalitativt ulik den politiske og økonomiske situasjonen for 20 år siden og mer. Den politiske og økonomiske virkelighet i dagens Europa skiller seg fra fortiden ved en del trekk som er av vesentlig betydning for hvilken rolle byene spiller som aktør. Teknologisk og økonomisk utvikling, globalisering, europeisk integrasjon og nye politiske og økonomiske organisasjonsformer har hatt stor betydning for europeiske byers rammebetingelser. Det som er av vesentlig interesse i denne oppgaven er å undersøke hvordan disse endrede rammebetingelsene indirekte virker på byers økonomiske prestasjon ved at de endrer forklaringskraften til de faktorene som påvirker byers utvikling direkte.

I og med at tallene for vekst er for perioden 1979 til 1994 er det mulig at den variasjonen som identifiseres i datasettet vil ha årsaksforklaringer som er spesielle nettopp for dette tidsrommet. I tillegg til å kartlegge faktorer som påvirker europeiske byers økonomiske prestasjon generelt er altså utfordringen å identifisere de faktorer som har virket ulikt på de aktuelle byenes vekst i denne epoken. Derfor er det avgjørende først å kartlegge hva som er genuint for dette tidsrommet, og som skiller det fra tidligere perioder.

1.3.2 Europeiske byer

I studiet av europeiske byer et av de største hinder for komparative vitenskapelige analyser bemerkelsesverdig nok, mangel på komparable data. Årsaken er enkel; byer har ikke vært en enhet av stor politisk betydning i Europa før de siste tiårene. Nasjonalstaten har, helt siden 1840 og den nasjonale revolusjonen, vært den sentrale enheten både i politisk liv og i vitenskapelig fokus. Spesielt i perioden fra andre verdenskrig og fram til 70-tallet var staten den viktigste politiske, økonomiske og kulturelle enheten i Europa. Selv om det var byene og ikke landsbygden som lå i ruiner i Europa og skulle gjenreises, var det staten som fikk fokus. Dette er en av årsakene til at det ikke finnes mye data på bynivå i Europa.

En annen årsak er at de nasjonale barrierene også har gjort arbeidet svært vanskelig for byforskere i Europa sammenlignet med for eksempel USA. Selv om det har blitt gjort forsøk på å standardisere begrep, datainnsamling og analyse, har landene beholdt sin individualitet også på dette feltet.

Den tredje årsaken er også en konsekvens av den første; definisjonen av "by" varierer på tvers av de europeiske nasjonalstatene. Noen opererer med fysiske avgrensninger i form av for eksempel tetthet av bygninger. Andre benytter funksjonelle definisjoner der økonomiske funksjoner er produksjon og tjenesteyting. Andre igjen bruker politiske eller administrative definisjoner som presiserer myndighetsavgrensning. Det vil si at der det finnes data på bynivå er de sjelden sammenlignbare. Enheten som blir brukt mest i denne oppgaven avgrenser den funksjonelle økonomisk byen og er utarbeidet for komparative formål.

En konsekvens av dette er at vitenskapelig teori om europeiske byers moderne utvikling er i en begynnerfase. I forklaringen av dynamikken i den europeiske byutviklingen tyns det ofte til amerikansk litteratur i mangel av europeiske teorier. Denne litteraturen kan til dels være nyttig i en utforskende fase, men samtidig er de amerikanske og de europeiske forholdene så radikalt

forskjellige at mye av litteraturen blir ubrukelig på europeiske forhold. De største ulikhetene ligger i byenes alder og den nasjonalstatlige konteksten. Kontrasten mellom europeiske og amerikanske forhold blir belyst gjennom hele oppgaven. Selv om amerikansk teori er problematisk å anvende på europeiske forhold, bør den brukes til å synliggjøre europeiske karaktertrekk og dermed er den likevel et nyttig redskap.

1.3.3 Den avhengige variabelen: økonomisk vekst

Målet med oppgaven er å kartlegge årsaker til variasjonen i byers vekst i Europa. Siden det er snakk om vekst, ikke inntektsnivå eller velstandsnivå, er det nødvendig å bruke tidsseriedata for inntekt. Den avhengige variabelen i denne oppgaven er vekst i BNP per capita for europeiske Functional Urban Regions i perioden 1979-1994.¹ Enheten Functional Urban Regions (fra nå av FUR) er utarbeidet av Hall og Hay (1980) og videreført av Cheshire og Hay (1989) med tanke på komparative studier av europeiske byer.

De administrative inndelingene av byer i Europa kan ikke brukes til komparative økonomiske analyser. For det første fordi deres avgrensning varierer på tvers av, men også innad i, landene. For det andre korresponderer de ikke til økonomiske eller funksjonelle enheter. FUR er funksjonell i den forstand at grensene er definert med basis i økonomiske forbindelser heller enn historie eller i politiske funksjoner (*ibid.*:15). Skal man sammenligne de europeiske byenes økonomiske prestasjoner er det nødvendig å bruke en økonomisk enhet heller enn politiske eller administrative enheter.

Datasettet består av de 125 største byene i 12 EU-land. Sammenhengene som blir funnet i denne oppgaven vil derfor ikke nødvendigvis gjelde andre byer. Det blir vist hvordan bystørrelse i seg selv er en vekstfaktor i perioden som blir målt. Oppgaven er slik sett avgrenset til å gjelde storbyene i Europa.

1.3.4 Teoretisk forestillingsramme

Min hypotese i den første delen av oppgaven er at de endringer som har skjedd i de makroøkonomiske forholdene i Europa i løpet av de siste tiårene har endret sentrum-

periferistrukturen i Europa. Konsekvensen er at dagens geografiske mønster og det hierarkiske systemet av byer har mer til felles med situasjonen i middelalderen enn situasjonen for 30 år siden. For å forstå dagens økonomiske vekst i europeiske byer er det derfor avgjørende å undersøke betydningen av vesentlige trekk i europeisk historie.

Utviklingen mot en åpnere og mindre stedsavhengig global økonomi har konsekvenser for det økonomiske tyngdepunktet i Europa, og gjør at historiske variabler har fått økt betydning i forklaringen av moderne økonomisk vekst i europeiske byer. De historiske variablene i denne oppgaven er i hovedsak byenes funksjoner fra deres opprinnelse i Romerriket, de europeiske statenes grad av sentralisering, og utviklingen av nasjonalstatens makt i forhold til byene. Det geografiske mønsteret med sentrum og periferi avhenger av makroøkonomiske forhold. Et slikt sentrum-periferimønster av byer opprettholdes så lenge det er bærekraftig i forhold til de økonomiske makrostrukturene.

De ulike stegene i den teknologiske utviklingen endrer forholdet mellom sentrum og periferi. Ved hver stor introduksjon av teknologisk forbedring med konsekvens for økonomien har sentrum-periferiforholdet gjennomgått en forandring. På den ene siden forandres dette forholdet på verdensbasis, kolonitiden hadde sin sentrum-periferistruktur, industrialderen en annen. På den andre siden har man historisk sett en bølge av urbanisering i kjølvannet av slike steg i den teknologiske utviklingen. En hver teknologisk, og dermed økonomisk, forbedring, etterfølges av et økt behov for møteplasser. Et sentralt poeng i denne oppgaven er å vise hvordan dette behovet ytterligere har blitt forsterket ved utviklingen av informasjons- og kommunikasjonsteknologi. *Kjernen ved det urbane er behovet for møteplasser.* Dette er et essensielt aspekt ved det urbane som ofte blir oversett i vurderingen av konsekvenser av teknologisk utvikling.

Innenfor de vitenskapelige retningene som analyserer ulike aspekter ved byer har det skjedd en revolusjon. Også dette er en indikasjon på at disse endrede rammebetingelsene har endret de tradisjonelle forklaringsvariablene for byvekst. Det har skjedd aller mest innenfor økonomisk teori, men også geografisk og statsvitenskapelig teori har gjennomgått store endringer for å kunne forklare dagens byvekst. Disse fagene har vært nødt til å skifte ut gamle redskaper og teorier for å tilpasse seg en annen virkelighet. I denne prosessen har også fagene nærmet seg hverandre, og den

¹ Avgrensningen i tid skyldes at det tilgjengelige datasettet har tall for BNP per capita for årene 1979, 1985 og 1994. Datasettet er utlånt av Paul Cheshire, Professor of Economic Geography, London School of Economics.

”nye økonomiske geografien” er nå et av de aller mest brukte teoretiske redskapene for de som befatter seg med byers økonomiske utvikling. Ny økonomisk geografi er resultat av en faglig tilnærming mellom økonomisk og geografisk vitenskap. Den bringer det romlige aspektet inn i tradisjonell økonomisk vekstteori. For å forstå dagens økonomiske utvikling i europeiske byer er det nødvendig å gå vekk fra tradisjonelle vekstteorier og benytte teorier som inkorporerer det romlige aspektet ved utvikling. Dette er viktig fordi de romlige bindinger mellom europeiske byer forklarer mye av deres økonomiske utvikling.

Hovedbudskapet i den mest moderne teorien på området er at byer selv kan påvirke sin egen økonomiske utvikling. Økonomisk vekst avhenger av lokal kunnskapsutvikling og kunnskapsoverføring. Det betyr at byene selv, som aktører i et åpnere og mer konkurransebasert marked, kan påvirke sin egen økonomiske utvikling. Dette har åpnet for en verden av prøving og feiling i utviklingspolitiske tiltak. Innenfor dette området har det skjedd mye på den praktiske siden de siste tiårene, med økt fokus på hvilke lokale politiske tiltak som er best egnet for å skape økt lokal økonomisk effektivitet. Selv om man ikke har empiriske beviser for hvilke tiltak som har hvilken effekt, er det et sentralt poeng i denne delen av oppgaven å vise at slike tiltak uansett er nødvendig for å effektivisere byenes økonomisk utvikling.

At europeiske byer har fått en mer selvstendige rolle blir framhevet av de fleste innenfor de teoretiske og de praktiske miljø, og er samtidens mantra. Oppgaven vil vise at det er mange klare indikasjoner på at dette stemmer. Men det vil også bli vist hvordan dette ofte kan bli en selvforsterkende usannhet, påpekt av aktører som har egeninteresse i et slikt bilde. Det er viktig å undersøke på hvilke konkrete områder byer har fått utvidet myndighet i forhold til staten og hvilke konsekvenser dette har.

En sentral del av litteraturen rundt byutvikling som *ikke* vil bli behandlet i oppgaven er teorier om lokalpolitisk styring. Disse teoriene omhandler de formelle og uformelle maktstrukturene og nettverkene på lokalt nivå, av offentlige og private aktører, og deres kamp om ressurser. Dette er tema som til en viss grad vil blir drøftet, men den uovervinnelige mangel på inter-subjektive data (jmf. kap. 7) gjør at dette ikke er en sentral del av oppgaven, selv om dette utgjør en fundamental del av økonomisk vekst i byer.

1.4 Oppgavens disposisjon

I kapittel 2 gjennomgås ulike teoretiske perspektiver på samtidig europeisk byutvikling. Her presenteres ulike syn på de siste tiårs teknologiske utvikling, økonomiske og politiske endringer i kjølvannet av det, og hvilke konsekvenser dette har hatt for byer. Teoriutviklingen innenfor byrelaterte vitenskaper blir også drøftet og metodiske problemer knyttet til komparativ analyse av byer i Europa. I kapittel tre analyseres sammenhengen mellom Stein Rokkans bybelte (1983, 1987) og dagens økonomiske vekst i europeiske byer. Hvordan forholdet mellom byer og stater i Europa har vært, og er, avgjørende for byenes økonomiske utvikling ut fra et sentrum periferi perspektiv, blir også belyst. Tverrnasjonal handel mellom byer settes i sammenheng med forholdet mellom by og stat. I kapittel fire er det konsekvensen av sentrum-periferistrukturen fra middelalderen, nemlig bystrukturene i de europeiske landene, som settes opp mot variasjonen i europeiske byers moderne økonomiske vekst. Her analyseres hvorvidt en sentralisert eller desentraliserte politisk og økonomisk struktur ulikt påvirker byenes evne til å tilpasse seg de nye trekkene ved den politiske og økonomiske situasjonen i Europa. I kapittel fem drøftes hvorvidt bystrukturene i seg selv også har gjennomgått en endring som konsekvens av de samme makrostrukturelle endringene.

I kapittel seks blir økonomisk utvikling i byer belyst fra ulike teoretiske retninger, blant annet økonomisk og geografisk teori. Disse teoriretningene har begge gjennomgått store endringer de siste tiårene og på mange måter tilnærmet seg hverandre i forsøket på å forklare de nyeste aspektene ved romlig økonomi. Noen av de sentrale forklaringene på økonomisk vekst i byer innenfor disse vitenskapene blir også testet empirisk i dette kapittelet.

I det avsluttende kapittel sju gjennomgås perspektiver på lokale utviklingspolitiske tiltak. Faktiske tiltak med eksempler hentet fra empiri og teori blir drøftet, samt teorier om hvilke tiltak som har hvilken effekt. Bottom-up tiltak, dvs. utviklingstiltak som er lokalt initierte, finansierte og gjennomførte, er et relativt nytt fenomen og er i sin mangslungenhet for vitenskapen et uoverskuelig område.

2 Teorikapittel, endringer i makrostrukturer

2.1 Innledning

Byer har gått fra å ha en marginal status i vitenskap til å være brennpunkt for oppmerksomhet fra vidt forskjellige teoriretninger i løpet av få år. Byer blir nå i langt større grad enn tidligere behandlet som en viktig politisk og økonomisk enhet og analysert som en viktig aktør med makt til å påvirke sin egen skjebne. Innenfor teorien har forklaringer gått fra kun å fokusere på hvordan makrostrukturer påvirker byers vekst, til også å fokusere på hvilke mikroforhold som påvirker denne veksten. Av dette fulgte en teoretisk utvikling mot å analysere hvordan byer selv kunne påvirke sin egen økonomiske utvikling.

Dette er med andre ord to forskjellige, men samvirkende endringer som har skjedd parallelt, endringer i makrostrukturer påvirker variasjonen i byutviklingen, disse endringene gjør samtidig at byer blir mer autonome, noe som igjen medfører et paradigmeskifte i teorien.

Oppgavens problemstilling fordrer analyse av to interrelaterte aspekter. Det første er å finne ut hvilke faktorer som påvirker en bys økonomiske utvikling. Det andre er å se hvordan disse faktorene har ulik påvirkningskraft på byers økonomiske vekst i tid og rom.

Teorier rundt byers økonomiske vekst har utviklet seg fra å være mest makroorientert, med fokus på eksogene forklaringer, til en stadig økende fokus på endogene vekstfaktorer.

Byer og deres funksjon vil alltid være et resultat av verden rundt (Teune, 1988:354). I følge Teune (*ibid.*) må komparative studier av byer må ta hensyn til makrostrukturers påvirkning, men han legger samtidig vekt på at makrostrukturer kan ha ulik påvirkningskraft på samme enhet i ulike perioder. De faktorene som påvirker en bys økonomiske utvikling er stadig i endring. I tillegg til å identifisere de viktigste påvirkningsfaktorer må man altså også se hvordan endringer i disse faktorene virker på byutviklingen. Problemstillingen for oppgaven forutsetter at det er en endring i variasjonen i europeiske byers vekst i løpet av de siste tiårene. I og med at spørsmålet ikke er å finne årsakene til variasjonen i økonomisk nivå, men økonomisk vekst, legges det til grunn at denne veksten skyldes at noen av de faktorene som påvirker byers økonomiske vekst påvirker

annerledes nå enn tidligere. Det fokusskiftet man ser i teorier om vekst reflekterer en vesensendring i disse faktorene.

Vekstfaktorer vil også variere geografisk. Eksempelvis er utviklingen innenfor høyteknologi hovedingrediensen i den økonomiske veksten i noen regioner, men er *ikke* i stand til å generere en utviklingsdynamikk i andre (Castells, 1991). Ny informasjonsteknologi har en betydelig påvirkning på samfunn, og derfor på byer og regioner, men effekten av den varierer med de økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle prosessene som former produksjonen og bruken av det nye teknologiske medium (*ibid.*). Disse prosessene varierer etter geografisk plassering.

Vi må altså for det første identifisere de viktigste påvirkningsfaktorene for økonomisk vekst i europeiske byer. Så må vi undersøke hvilken konsekvens endringer i disse faktorer har for denne utviklingen. I tillegg må vi ta hensyn til at typer av byer varierer avhengig av geografisk plassering, funksjon, størrelse etc. og at vekst i disse byer vil avhenge av ulike faktorer.

2.2 Makrostrukturelle endringer

De endringene i Europa i den aktuelle perioden som har betydning for byers økonomiske utvikling er for det første en teknologisk utvikling med implikasjoner for de økonomiske strukturene: den informasjons- og kunnskapsbaserte andelen av økonomien har økt kraftig i forhold til den industri- og handelsbaserte andelen. For det andre foregår det en politisk endring, fra et politisk bilde der nasjonalstaten er den dominerende enhet, til en situasjon der nasjonalstatens dominerende posisjon som aktør blir utfordret av andre politiske enheter som overnasjonale organisasjoner eller regioner og byer. Disse parallelle endringene har begge hatt stor betydning for byer, og forklaringen på hvorfor variasjonen i europeiske byers vekst har vært annerledes i løpet av de siste tiårene enn tidligere må finnes her.

Det hevdes altså at en konsekvens av denne utviklingen er at byer i Europa har fått mer selvstendige roller som aktører i et åpnere økonomisk og politisk marked. Denne relativt nye fokuseringen på byer som enhet samt som aktører gjør at endogene vekstforklaringer blir mer aktuelle i teorien.

For å kunne forstå hva som utgjør forskjellene mellom de europeiske byene når det gjelder økonomisk vekst i perioden 1979-1994, må vi først se på hva som har skjedd i Europa i løpet av

denne perioden. Selv om det ikke er enkelt, og heller ikke alltid like meningsfylt å skille politiske faktorer fra de økonomiske, tar jeg først for meg teknologiske og økonomiske endringer, senere de mest sentrale politiske endringer.

2.3 Teknologiske og økonomiske endringer

2.3.1 Generelt

Siden 70-tallet har den vestlige verden gjennomgått hva noen vil kalle en revolusjon på lik linje med den industrielle. Denne revolusjonen innebærer et markant skifte i hovedkomponenten i den vestlige verdens økonomi. Teknologisk utvikling har bidratt til at den informasjons- og kommunikasjonsbaserte sektoren har økt sin andel verdensøkonomien i forhold til den tradisjonelle produksjons- og handelssektoren. Omfanget og innholdet i denne utviklingen innenfor økonomi er svært nyansert og omdiskutert. Likevel er det i det meste av litteraturen om moderne byutvikling i den vestlige verden bred enighet om at dette skiftet har hatt konsekvenser for den geografiske organiseringen av økonomien og dermed også for byer. I denne oppgaven vil jeg konsentrere meg om hvilke konsekvenser denne utviklingen har for byers utvikling heller enn innholdet i endringen i seg selv. Derfor blir den økonomiske situasjonen som dominerer vesten i dag fra nå av omtalt som informasjonsøkonomien. Dette er samme begrepet som brukes av en av de dominerende teoretikere innenfor dette feltet, Manuel Castells (1993).

Hva karakteriserer Europas økonomi på 70-, 80- og 90-tallet? Overgangen fra sekundærnærings til tertiærnærings startet allerede på 50-tallet. Siden da har denne prosessen akselerert, og tyngdepunktet i den vestlige økonomien har de siste tiårene gått fra tradisjonell industrisektor og handel til tjenester og finans. Teknologisk utvikling generelt, informasjons og kommunikasjonsindustri spesielt har gjort at varehandel har mistet sin sentrale plass i det økonomiske bildet til fordel for næringer som finans, forsikring, eiendom, IT, media, forskning og utvikling. Slike næringer blir ofte kategorisert som servicenærings, eller tertiærnærings. I følge Castells (1993) er den største og viktigste delen av servicesektoren den som støtter ledelsen, produksjonen og distribusjonen av fabrikkerte goder. På grunn av denne forbindelsen mellom sektorene konkluderer han med at det ikke finnes noe man kan kalle servicesektor og at informasjonsøkonomi er et mer dekkende begrep. Anthony Downs² understreker at selv om

² Kilde: Anthony Downs' hjemmeside: <http://www.anthonydowns.com/> 15/06-01.

informasjonssektoren vokser raskere enn andre sektorer, er vi også i informasjonsalderen avhengig av en enorm mengde fabrikkerte produkter, og at innovasjon i gamle sektorer fortsatt representerer store økonomiske muligheter. I motsetning til hva man av og til kan få inntrykk av er det ikke slik at informasjonssektoren har erstattet andre sektorer og at all annen økonomisk aktivitet er marginal. I følge Graham og Marvin (1996:569) er det den økonomiske aktiviteten rundt det å behandle og skape merverdi av kunnskap og informasjon som dominerer økonomien i vestlige byer som aldri før. Til og med varehandelsbasert industri slik som detaljhandel og produksjon er i økende grad informasjonsbasert.

Informasjonsøkonomien er dermed like mye et begrep som beskriver redskapet som innholdet i denne delen av økonomien. Det sentrale poenget med informasjonsøkonomien i denne sammenhengen er at den vokser raskere enn andre sektorer, og at den lokaliserer seg etter en logikk som har implikasjoner for byer. Begrepet informasjonsøkonomi blir i denne oppgaven brukt som en generell beskrivelse av den økonomien som dominerer vestlige byer på 90-tallet. Det er den type økonomi som blir beskrevet i dette kapittelet, nemlig en økonomi basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

2.3.2 Teoriutvikling

Et bevis på at utviklingen innenfor teknologi og økonomi innebærer store samfunnsmessige forandringer er det paradigmeskiftet den har medført innenfor økonomisk teori. Siden rundt 1990 har det vokst fram teorier og empirisk arbeid om de romlige, eller geografiske aspekter ved økonomi. Dette er et område som tidligere har vært neglisjert innenfor økonomisk teori (Fujita, Krugman & Venables, 1999:xi). Det er først nylig at klassisk vekstteori har begynt å se på effektene av konsentrasjon og hvordan geografisk konsentrering i seg selv skaper den fordelaktige økonomiske omgivelser som støtter videre konsentrasjon (*ibid.*:2). Nyere teorier viser at agglomerasjonseffekten er et essensielt element i moderne økonomi og at vi ikke kan forstå hvordan en økonomi fungerer uten å åpne for slike effekter. Romlig struktur og differensiering påvirker antallet og styrken av agglomerasjonseffekter som er i gang og kan derfor ha større konsekvenser for økonomi på lang sikt (Maier, 1998).

Et annet sentralt utviklingstrekk innenfor teorier om økonomiske vekst er teorien om endogen vekst. Innenfor nasjonaløkonomien har det vokst fram en ny forestillingsramme for økonomisk vekst (Nilsson *et al.* 2000:20). Mens det tidligere ble lagt mest vekt på ytre faktorer er

hovedbudskapet i denne forskningen at økonomisk vekst vokser fram av regioners indre struktur og økonomiske betingelser, og at disse påvirkes med politiske midler. Ettersom veksten kommer innenfra, betraktes den som endogen, og amerikanske økonomer har derfor gitt den betegnelsen endogen vekst. Mens næringsutvikling tidligere ble sett på som *resultat* av tilførsel utenfra forstås den nå som resultat av dyrking av et lokalt og regionalt næringsmiljø (*ibid.*:21).

Dette betyr i seg selv et større fokus på byer fordi det med endogene vekstfaktorer menes forhold som er steds- og områdespesifikke. Fokusendringen innenfor teorien går hånd i hånd med de reelle endringene som har skjedd i verdensøkonomien og som gjør at byer i dag befinner seg i en annen virkelighet enn for noen tiår siden.

2.3.3 Økt sentralisering i produksjon og organisering

Når den økonomiske sammensetningen endres, får dette konsekvenser for sentrum-periferi strukturer. Som på 1900-tallet, har de siste tiårs endringer i økonomi omorganisert sentrum-periferi strukturer (Teune, 1988:252). Dette ser vi både i hver enkelt by i form av flyt inn og ut fra bykjernen og omgivelsene, men også sentrum-periferi strukturen i Europa endres. Tendenser til sentralisering og desentralisering i europeiske storbyer er mye behandlet i europeisk teori om byers utvikling. Folkeforflytning til og fra de store sentra til de mindre, eller til og fra byenes forsteder, har blitt tolket som tegn på byenes økonomiske prestasjoner. Det eksisterer omfattende litteratur rundt temaet urbanisering, med teorier om urbanisering, suburbanisering, desurbanisering, sentralisering etc. Disse teoriene måler slike tendenser nesten utelukkende i form av populasjon. Det finnes få komparative kvantitative studier av sentralisering i form av økonomisk nivå, målt f.eks. gjennom BNP per capita. EU har økonomiske data på NUTS-nivå, men det blir senere vist hvordan disse enhetene ikke egner seg til økonomiske komparative studier på bynivå. Komparative studier av sentralisering gjennom funksjoner er også en mangelvare.

Populasjonsforflytning inn og ut fra bysentra vil ikke bli behandlet inngående i denne oppgaven, heller ikke kartlegging av generell urban økonomisk sentralisering eller desentralisering i Europa i nyere tid. Det jeg imidlertid vil sette søkelys på i denne oppgaven er hvilke funksjoner som sentraliseres eller desentraliseres.

2.3.4 Ny organisatorisk logikk

Castells (1989:168) hevder at det verken er sentralisering eller desentralisering som dominerer i europeiske byer, men at disse prosessene foregår parallelt. Det viktige, hevder han, er om beslutningsprosessene på et høyt plan sentraliseres.

Balchin *et al.* (2000:35) beskriver utviklingen i verdensøkonomien med at den industrielle kapitalismen var den dominerende produksjonsmoden i den vestlige verden fra sent på det 18. århundret til sent i det 19. århundret. Monopolkapitalismen tok over, fram til på 1950-tallet da man så begynnelsen av det de kaller en transnasjonal korporativ kapitalisme. Denne økonomiske omstruktureringen på globalt plan er en av de vesentlige strukturelle determinantene som gjør at byenes funksjoner blir endret. Videre skapte krisen på 70-tallet en kapitalistisk omstrukturering som har produsert den seneste strukturelle determinanten, det som kalles globalisering (Taylor og Hoyle, 2000).

Forholdet mellom sentrum og periferi blir endret som følge av teknologisk utvikling. I industri- og monopolkapitalismen ble råmateriale produsert i periferien, mens produksjon og foredling var lokalisert til sentrum. Men med det systemet Balchin *et al.* (*ibid.*) kaller transnasjonal korporativ kapitalisme har denne fordelingen mellom sentrum og periferi gjennomgått en endring.

Tradisjonell vareproduksjon utgjør en relativt mindre andel av den totale økonomiske aktiviteten. Nå bruker periferien sin billige arbeidskraft til å produsere lavkostnadsvarer for verdensomspennende konsum. I følge Balchin *et al.* (*ibid.*) fortsetter periferien å generere lav BNP per capita i forhold til byene slik som tidligere, men nå genererer de dominerende kjernene relativt økende BNP per capita.

Byenes viktigste næringsmessige basis er i dag tjenesteyting - både offentlig og privat. I tillegg til kunnskapsproduksjon er det høyt spesialiserte deler av forretningsmessig tjenesteyting som i dag har størst vekstkraft og som i stor grad gir næringsmessig grunnlag for byveksten.³ De dominerende kjernene spesialisere seg innenfor forskning, utvikling, design, administrasjon og kontroll, og nye, kunnskapsbaserte næringer synes å finne de beste vekstvilkår i storbyene.

³ Kilde: Forskningsrådets program "Byutvikling- drivkrefter og planleggingsutfordringer", fra programmets hjemmeside; programplanen: <http://www.program.forskningsradet.no/by/programplan.htm>, 09/09-01

Selv om den økonomiske aktiviteten er mer spredt og desentralisert enn tidligere, ser vi altså vekst i nye former for territorial sentralisering i toppnivå ledelse og kontrolloperasjoner (Sassen, 2000). I de større byene finner vi nå en opphopning av styrende og administrative funksjoner i industriell, kommersiell og finansiell aktivitet.

Nasjonale og globale markeder og globalt integrerte operasjoner trenger en sentral plass hvor arbeidet med å styre systemene gjøres. Tidligere fant man en type næring i periferien, eller i bynære områder, og en annen type næring i bykjernen. Tendensen nå er mer i retning av at de fleste næringer vil være representerte i periferien i form av det som kan kalles "backoffice", som er den plasskrevende og mindre inntektsbringende delen av firmaet eller organisasjonen, opplæring, administrasjon, produksjon etc. Men de vil også være representert i sentrum i form av det som kalles "frontoffice". Dette er firmaets eller organisasjonens ansikt utad. Dets fremste funksjon er å være møtested, derfor må det være i fysisk nærhet til oppdragsgivere, kunder, samarbeidspartnere etc. "Frontoffice" vil bestå av det Sassen betegner som ledelse på toppnivå og kontrolloperasjoner (2000).

Selv om man i dag finner de fleste næringer innenfor sentrumskjernen i en eller annen form, ser vi også en sentralisering av visse typer næringer med det som kalles forretningsmessig tjenesteyting i spissen. Dette er konsulentbransjen, advokattjenester, finansinstitusjoner etc. som alle driver tjenester rettet mot næringsliv.

Vi ser en stadig tendens til sentralisering inn mot de tettete bykjernene, på tross av teknologiske muligheter for og økonomiske fordeler ved desentralisering. Den økonomiske fordelene ved å være fysisk til stede i bykjernen overgår ulempene. Disse prosessene har så langt ført til sentralisering av økonomisk aktivitet og akkumulering av kapital og makt.

De mest sentraliserte næringene innenfor informasjonsøkonomien er samtidig også næringer som krever en stor fysisk infrastruktur. Denne infrastrukturen må ifølge Sassen ha strategiske knutepunkt med en konsentrasjon av fasiliteter (2000). Næringsliv som krever avansert infrastruktur søker til de bykjernene der de finnes. En undersøkelse fortatt blant bedriftsledere i 500 europeiske foretak angående preferanser for lokalisering viser at infrastruktur i form av forbindelse til andre byer er den tredje viktigste av de faktorer som er avgjørende for lokalisering.⁴ Rett etter,

⁴ Kilde: HEALEY & BAKER, European Cities monitor, 2000. H & B er et av verdens ledende eiendomskonsulentselskaper.

på fjerde plass, kommer en annen type infrastruktur, ”kvalitet på telekommunikasjon”. Begge disse faktorene er det mer sannsynlig å finne i de største byene.

Vi ser altså hvordan sentraliserings- og desentraliseringsprosessene pågår parallelt. Beslutningsprosessene i bedrifter eller organisasjoner sentraliseres, mens organisasjonsadministrasjonen desentraliseres. Varelevering og kundebehandling er spredt overalt. Likevel er det et bindeledd mellom dem i form av kommunikasjon. Castells (1989:169) kaller dette bindeleddet mellom leddene i en organisasjon som er plassert på forskjellig sted, for "space of flows". Space of flows er i følge ham den nye organisatoriske logikken i informasjonsøkonomien. I følge Graham og Marvin (1996) fungerer den globale urbane verden nå som et innfløkt nett av internasjonale systemer som baserer seg på telekommunikasjonsbasert flyt av informasjon, penger, tjenester, arbeidskraft og varer, så vel som avanserte transportnettverk.

Dette betyr ikke at organisasjonene (i vid betydning) opererer uavhengig av sted. Vi har allerede sett hvordan selv de mest avanserte informasjonsindustrier delvis er stedbundet via deres sterke infrastrukturbehov. I tillegg er beslutningsprosessene, både i offentlig og privat sektor, fortsatt avhengig av det samme miljøet som den metropolske dominansen er basert på, nærhet til andre. Produksjonsleddet og underkontorer flyttes som sagt ut av sentrum til spesielle forsteder i store metropolområder for å dekke behovet for arbeidskraft der. Det viser at hver eneste komponent av informasjonsindustriens produksjonsprosesser er stedsorientert eller stedbundet. Castells ide er at organisasjoner er lokaliserte på steder, deres komponenter er stedsavhengige, men den organisatoriske logikken er stedsløs, og fundamentalt avhengig av "the space of flows" som karakteriserer informasjonsnettverket (1989 og 1993).

Et av de fremste karaktertrekkene ved reorganiseringen av verdensøkonomien er sentraliseringen av de finansielle strukturene (Amin & Thrift, 1994). Gjennom sentrale finansnoder blir kredittpenger tildelt og brukt. Resultatet av en slik sentralisering er at finans øker sin makt i forhold til produksjon (*ibid*: 3).

Finansnæringen er hovedkomponenten i den delen av økonomien som er global. Sassen (2000:11) hevder at fysisk varehandel fortsatt er viktig i global økonomi, men den har blitt overskygget både i verdi og makt av internasjonal finansflyt. På 80-tallet ble finans og spesialisert tjenesteyting de største komponentene i internasjonale transaksjoner. Disse transaksjonene finner sted på finansmarkeder, i forretningsmessig tjenesteyting, i banker og i transnasjonale selskapers

hovedkvarter. I følge Sassen (*ibid.*) er disse er lokaliseringene kjernen i verdiskapnings prosessen og de ligger i byer. Derfor mener hun at en av prosessene som påvirker byenes rolle i den nye globale økonomien er forandringen i sammensetningen av internasjonale transaksjoner, en faktor som ikke tas hensyn til i standardanalyser av verdensøkonomien. Utenlandske direkteinvesteringer vokste tre ganger raskere enn handelseksport på 80-tallet. Pengeverdien av internasjonal finansflyt var større enn verdien av internasjonal handel og FDI⁵ i 1999. Byers betydning vokser ved at de næringer som er de mest sentraliserte samtidig er de som utgjør størst andel av verdensøkonomien og de som har størst vekst.

2.3.5 Kunnskap og teknologi

Et annet trekk ved den globale økonomien er den økende betydningen av "kunnskapsstrukturer" eller "ekspertsystemer". Kunnskap blir i økende grad ansett som en produksjonsfaktor. Kunnskapsstrukturen blir mindre og mindre knyttet til nasjonale eller lokale næringskulturer på lik linje med finansstrukturen. Dette skjer pga en enorm utveksling mellom nasjonalstatene innenfor dette feltet, samt at utviklingen innenfor kommunikasjonsteknologi tillater det (Amin & Thrift, 1994).

Castells og Hall (1994:2) viser til tre gjensidig påvirkende og gjensidig avhengige historiske prosesser som har hatt dyptgripende innvirkning på byer og regioners struktur og vekstdynamikk. Den ene av disse prosessene er gjennomgått over; det er framveksten av en global økonomi som fungerer som en enhet for kapital, forvaltning, styring, arbeid, teknologi og marked. Den andre er fremkomsten av en ny type økonomisk produksjon og ledelse karakterisert av at produktivitet og konkurranse i økende grad er basert på generering og distribusjon av ny kunnskap. Kunnskap som produksjonsfaktor og vital komponent i informasjonsøkonomien, og teorier rundt det, kommer vi tilbake til i kapittel 6. Den siste prosessen er en teknologisk revolusjon basert på informasjonsteknologier (*ibid.*). I tillegg til en revolusjonerende utvikling av teknologien blir den også transnasjonal, tilgangen til ny teknologi øker globalt gjennom spredning av elektroniske nettverk og informasjonsdatabaser (Amin & Thrift,1994:2).

⁵ Foreign Direct Investment

2.4 Betydningen for byer

Resultatet av alt dette er framveksten av det mange hevder er en ”ny global geografi” hvor det skjer en sentralisering av økonomisk makt og kontroll innenfor et lite antall byer (Amin & Thrift, 1994). Denne utviklingen har en betydelig implikasjon for byer og regioner. Ved inngangen til informasjonsøkonomien ventet de fleste at utviklingen innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologien ville føre til desentralisering og slutten for de store byene. Oppfatningen var at muligheten for stadig bedre kommunikasjon ville gi folk mulighet til å velge bort de negative konsekvensene av sentralisering, for eksempel det høye kostnadsnivået og tidsforbruket forbundet med agglomerasjon. Muligheten for raske overføringer på tvers av distanse og landegrenser ville gjøre geografi uviktig. Store byer ville miste sin posisjon som økonomiske sentra.

På grunn av sentraliseringen av økonomiske funksjoner har det motsatte skjedd. Den økonomiske aktiviteten er jevnt over mer spredd. Men de viktigste kontrollfunksjonene sentraliseres i de største byene. Dette kan måles både i populasjon og i verdiskapning, for eksempel ved BNP per capita. Slik ser man at informasjonsøkonomien, som i kraft av sin natur var ventet å operere uavhengig av sted, også handler om materielle forhold, produksjonslokalitet og stedsavhengighet (Sassen, 1994). Et eksempel er at når telekommunikasjonen ble introdusert i stor skala på begynnelsen av 80-tallet, fikk vi den største konsentrasjonen av firma noen gang i de store byenes forretningsentra (*ibid.*:3). Paradokset er altså at i den delen av verdensøkonomien som er basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi så blir byer og regioner i sterkere grad agenter for økonomisk utvikling.

Castells (1989) teori er utformet på bakgrunn av en empirisk studie av USA, og hans egen begrunnelse for dette er at det er enklere å forstå disse kompliserte prosessene innenfor en geografisk, kulturelt og institusjonelt homogen kontekst. Hans teori om informasjonsøkonomien og dens geografiske implikasjoner er nok i stor grad gyldig også for Europa, men i en tilsvarende studie av Europa vil bildet bli langt mer komplisert i en kontekst som på mange måter vil være like institusjonelt heterogen som USA er homogen. Likevel er Castells (*ibid.*) teori om hvordan informasjons- og kommunikasjonsteknologi gjenforsterker kommandørrollen til de store forretningskonsentrasjonene rundt om i verden sentral i denne oppgaven. Ny informasjonsteknologi har en betydelig påvirkning på samfunn, og derfor på byer og regioner. Effekten av den varierer med de økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle prosessene som former produksjonen og bruken av det nye teknologiske medium. Men det som er viktig her er at informasjonsøkonomien

sentraliserer den mest inntektsbringende delen av moderne økonomi og dermed har den endret de europeiske byenes rammebetingelser.

2.5 Politiske endringer, fra bystater til nasjonalstater og tilbake

2.5.1 Fra bystater til nasjonalstater

Vi har sett hvordan teknologisk og økonomisk utvikling har hatt stor betydning for byer. Hånd i hånd med disse prosessene har den politiske utviklingen gått i samme retning. I tillegg til å få en forsterket økonomisk rolle, har byene også i løpet av de siste tiårene oppnådd, eller gjenvunnet, en betydelig politisk rolle.

Siden handelsligaenes sammenbrudd og erobringen av de siste bystater på 1700-tallet, har Europa gjennomlevd en lang periode der nasjonalstaten har vært den sentrale enheten og byene har vært underordnede både politisk og økonomisk. I følge Therborn (1995:191) hadde statsgrensene i Europa sin sterkeste historiske betydning i perioden 1950 til 1980, i sammenheng med den kalde krigen. Senere i oppgaven vil vi se hvordan Europa har en lang historie med en svært fragmentert politisk situasjon. Fram til andre verdenskrig var de politiske, de økonomiske, og til og med de kulturelle båndene mellom byer på tvers av dagens statsgrenser vel så solide som båndene innen for hver enkelt stat. Ikke før etter andre verdenskrig ble nasjonalstaten den rådende politisk og økonomiske enheten i Europa. I løpet av etterkrigstiden ble nasjonalstaten gradvis befestet som den eneste politiske og økonomiske premissleverandøren på det internasjonale markedet, og etterkrigstidens arbeiderbevegelse var nok en av de sterkeste drivkreftene bak denne utviklingen i Europa. En annen sterk drivkraft var den posisjonen de vesteuropeiske landene ble satt i som konsekvens av den kalde krigen.

I løpet av denne tiden var det også svært lite tverrstatlig kontakt i Europa. Samarbeid i form av organisasjoner, traktater eller andre institusjonaliserte kontaktformer var begrenset på alle nivå. Det betyr at ikke bare var nasjonalstaten rådende enhet, men kontakten mellom disse var også liten i form av institusjonalisert samarbeid. Tverrstatlig kontakt mellom byer og regioner var marginalt, det samme gjaldt viljen eller evnen til supranasjonale tiltak annet enn i militær øyemed. Byer var ubetydelige som internasjonale aktører.

During the Cold War the space of Europe was reduced to a simple political division with profound economic consequences. If cities were mentioned in this context it was as capital cities, NATO capitals such as London and Bonn versus Warsaw Pact capitals like Warsaw and Budapest all doing the bidding of their respective Washington and Moscow superiors. In many ways the Cold War can be seen as the culmination of the rise of territorial nation-states, which threatened to eclipse cities as autonomous economic motors in the modern world (Taylor, 2000).⁶

I nasjonalt perspektiv var byer kun brikker i sentralmaktens fordelingspolitikk. De hadde en produsentrolle i den nasjonale økonomien og var i stor grad priggitt de nasjonale prioriteringene.

Internasjonal handel har også lidd under politiske forhold. Braudel identifiserte "den første europeiske verdensøkonomien" i høymiddelalderen. Dette er en by-orientert økonomi i en akse mellom den nordlige Hansaligaøkonomien og bystatene i sør. Krugman hevder politikk drepte denne første globale økonomien (1999:208). Byer som ekspanderte på grunn av industrieksport ble ofre når krig og proteksjonisme brøt opp dette nettverk av handel og investering som knyttet disse byene til resten av verden. På noen måter har verden ikke blitt det samme siden ifølge Krugman. For eksempel gikk ikke verdenshandel som andel av verdensproduksjonen tilbake til sitt 1913-nivå før rundt 1970. Enda mer overraskende er det at netto internasjonal flyt av kapital (i motsetning til komplekse finansielle operasjoner som ikke finansierer virkelig investering) var en betydelig større del av verdens kapitalen i årene før første verdenskrig enn de har vært i boomen i det "nye markedet" i de siste årene (*ibid.*).

2.5.2 Globalisering og europeisk integrasjon

Først på 60- 70-tallet så man en økende grad av internasjonalisering og grad av samarbeid på tvers av nasjonalstatene i Europa. Statens betydning begynte å synke på 80-tallet, når de kapitalistiske statene i Europa ble integrerte i det globale finansmarkedet og EF-prosessen skjøt fart (Therborn, 1995:191). Med slutten av den kalde krigen har denne prosessen akselerert. Steg for steg har krefter som europeisk integrasjon, internasjonalisering og globalisering svekket nasjonalstatens posisjon som avgjørende politiske enhet. Private finansoperatører var med på å bryte ned nasjonale pengesystemer (*ibid.*) slik at europeiske stater også mistet mye av sin rolle som økonomiske aktør i verdensøkonomien. I denne situasjonen har byer igjen kommet på banen som selvstendige aktører.

⁶ Sidetall for sitatet er ikke oppgitt fordi web-versjonen av artikkelen ikke oppgir sidetall.

Under globaliseringens betingelser blir byer igjen verdsatt for sine økonomiske egenskaper og sin historiske rolle i å binde sammen verdensøkonomien (Taylor & Hoyle, 2000:2).

I Europa har man de siste 40 år sett en økende grad av integrering gjennom EU, EFTA og andre økonomiske og politiske organisasjoner, traktater, institusjonaliserte avtaler etc. Man har også sett effektene av det som ofte betegnes som globalisering. I følge Hirst og Thomson (1999:xii) er det

"en rask og nylig intensivering av internasjonal handel og investering slik at distinkte nasjonaløkonomier har løst seg opp i en global økonomi som styres av verdensmarkedets krefter" (Hirst og Thompson 1999:xii).

2.5.3 Politisk desentralisering

Nasjonalstatene og deres valg er fortsatt viktig, men deres relative makt i forhold til byer og regioner minsker. Selv om det fortsatt er svake empiriske beviser på at stater blir svakere til fordel for regioners autonomi er det likevel en klar tendens til en slik maktforskyvning (Teune, 1988:356). Siden andre verdenskrig har verdensøkonomien gradvis blitt desentralisert. Byenes rolle forandres i takt med dette. Denne desentraliseringen er teknologisk betinget, men også politisk drevet. Dersom den nåværende tendensen til desentralisering av verdensøkonomien fortsetter, vil byene øke sin politiske autonomi fra sine respektive stater og forsterke sin rolle som medspillere i en global politisk økonomi (*ibid*:353).

Globalisering og europeisk integrasjon er prosesser som har hatt dyptgripende effekter på Europa, og en av de viktigste effektene er som sagt at beslutningsnivået forskyves. Beslutningene skyves på den ene siden fra nasjonalstatnivå opp på et overnasjonalt nivå. I tillegg til EU har flere transnasjonale strukturer som eksempelvis FN og G7 økt sin makt og innflytelse (Held, 1991). Vi ser framveksten av et transnasjonalt økonomisk diplomati, og globalisering av statsmakt, der myndigheter og firma forhandler med seg selv og hverandre på en verdensscene (Amin og Thrift, 2000). På den andre siden er et av EUs viktigste formål nettopp at regionene skal få mer selvstendighet i forhold til nasjonalstatene. Dette fører også til en økt grad av tverrnasjonalt samarbeid mellom regioner og byer med like interesser.

Det er nasjonalstatsbaserte systemer for kapitalakkumulasjon, identitetsformasjon, institusjonell representasjon og politisk myndighet som har dominert etterkrigstiden. Disse systemene har sviktet i møtet med globalisering og vi ser derfor nå en retur til regioner som økonomiske, kulturelle og politiske organisasjonsenheter (Amin og Thrift, 2000).

Regioner og byer er mer fleksible i å tilpasse seg de stadig endrede betingelser og forutsetninger for markedet, teknologi og kultur (Castells & Hall, 1994). De har riktignok mindre makt enn nasjonale myndigheter, men de har større responskapasitet til å skape målrettede utviklingsprosjekter, forhandle med multinasjonale firma og skape betingelser som tiltrekker nye kilder for vekst og velstand, makt og prestisje. I denne prosessen med å skape ny vekst konkurrerer de med hverandre. Ofte blir denne konkurransen en kilde til innovasjon, effektivitet, og en kollektiv innsats for å skape bedre bo- og levevilkår og et mer effektivt sted å gjøre forretninger (*ibid.*).

2.6 Komparativ analyse av europeiske byer

2.6.1 Analyseenheten

Det aller meste av teori om by og byutvikling kommer fra USA. Der har byer lenge vært i fokus både i akademiske og politiske miljø. I Europa derimot, er både det akademiske og det politiske fokus på byer relativt nytt. Her har nasjonalstaten vært den sentrale enheten innenfor forskning og politikk helt fram til det siste tiåret. Siden teoriutviklingen på dette feltet har et såpass stort forsprang i USA blir amerikansk teori nå mye brukt på europeiske forhold. Mye av amerikansk grunnforskning på byer kan anvendes på europeiske forhold. Men de betydelige forskjellene mellom kontinentene gjør at det må utvises stor forsiktighet, spesielt i komparativ forskning.

Den største forskjellen er at amerikanske byer befinner seg i samme nasjonalstat. Det innebærer felles språk, og til en viss grad, felles kultur og historie. I tillegg deler de en dominant politisk og økonomisk overbygging. I Europa vil nasjonalstaten, med sitt språk, sin historie og sine unike politiske institusjoner alltid være en forklaringsfaktor i spørsmålet om byutvikling, i langt større grad enn i USA. Den viktigste institusjonelle forskjellen er likevel de økonomiske forholdene, Europa er ikke én eneste kontinental økonomi som USA er det (Hall, 1988:111).

De europeiske byenes alder er også et moment som kompliserer bildet. De første byene i dagens Europa oppstod for over 2000 år siden. Av den grunn er det naturlig at forskning på europeiske byer benytter helt andre historiske variabler enn tilsvarende forskning på amerikanske byer.

USAs størrelse og relativt sterke desentralisering medfører også at det har vært en langt større interesse for byenes posisjon som selvstendige aktører i et marked til forskjell fra Europa der nasjonalstaten etter 1848 ble den mest framtrædende og interesseabsorberende aktøren.

2.6.2 Bydefinisjon - geografisk avgrensning

Alt dette innebærer at også definisjonen og avgrensningen av byer er relativt homogen og ukomplisert i USA. I komparative analyser av europeiske byer er dette et av de første problemene man støter på, at byene er ulikt definert i ulike europeiske land. Den morfologiske betydningen av "by" varierer, men også bosetningsmønsteret kan variere med kulturelle tradisjoner for bosetting, klima og geografiske forhold, økonomiske forhold, etc..

Tradisjonelt har man definert byen etter institusjonelle kriterier. Den hadde bystatus, styringssystemer og regelverk som hørte til denne bystatusen, samt en rekke privilegier knyttet til produksjon og handel. Moderne avgrensning er mer problematisk. Med de senere års sterke urbanisering har byens tradisjonelle form blitt oppløst og begrepet "by" har et mindre entydig innhold. Den morfologiske definisjonen av "by" er ikke gitt og derfor er bybegrepets innhold svært situasjonsbetinget. Å definere et operasjonelt bybegrep til bruk i statistisk sammenheng og i forskning blir slik problematisk. Derfor må kriteriet for avgrensning gjøres klart. Eksempler på avgrensning er å se byen som en sosio-materiell enhet. Man kan også ta utgangspunkt i agglomerasjonen av bebyggelse og definere byen som et sammenhengende bebygd landskap.

En annen vanlig avgrensning er å ta utgangspunkt i spesielle "bymessige" egenskaper. Disse egenskapene er knyttet til opphopning og fortetning av befolkning og funksjoner, intensitet i økonomisk og kulturell aktivitet og mangfoldet i kulturelle, sosiale og funksjonelle strukturer (heterogene strukturer), bymessige offentlighetsformer og spesifikke økonomiske og institusjonelle roller (Forskningsrådet, 2001). Denne siste typen bydefinisjon har ikke som mål å gi byen en klar geografisk avgrensning, men søker å definere bymessige fellestrekk, gi grunnlag for å diskutere grader og variasjoner av bymessighet, og danne grunnlag for komparative studier av byenes egenskaper som fysisk, økonomisk og sosiokulturelt territorium (*ibid.*). Denne definisjonen vil bli brukt senere i oppgaven. Av data som kan beskrive "bymessige" egenskaper er husleiepriser. Den enorme forskjellen på husleiepriser i by og periferi er ikke et realistisk mål som gjenspeiler en reell økonomisk forskjell mellom by og land. Husleiepriser reflekterer i ekstrem grad folks syn på "verdien" av byen og varierer mer med popularitet enn andre reelle økonomiske forhold. Andre

slike data er næringslokalisering. Konsentrasjon av en spesiell type næring, for eksempel den næringen som tidligere ble omtalt som forretningsmessig tjenesteyting, tyder på et bilde av en dynamisk by der de fleste må være til stede fordi det er der det skjer. Da er den fysiske tilstedeværelsen avgjørende og nettopp dette behovet er en "bymessig" karakter.

I denne oppgaven er det i hovedsak den funksjonelle avgrensningen av by, "funksjonell urban region" (FUR) som vil bli mest brukt. Denne avgrenser et funksjonelt integrert territorium med felles arbeidsmarked, boligmarked og servicemarked. Når man skal gjøre komparative analyser av økonomiske forhold, spesielt ved bruk av BNP per capita er dette den mest gunstige avgrensningen fordi den tar hensyn til pendleraktivitet. Dermed kan byer med helt ulike bosetningsmønstre bli økonomisk sammenlignbare.

2.6.3 Størrelse

En annen variasjon man må ta hensyn til er størrelsen på byer. Mye teori er utarbeidet på bakgrunn av store amerikanske byer som stort sett er større enn europeiske, og store forskjeller i økonomisk, geografisk eller demografisk størrelse kan gjøre amerikanske teorier lite anvendelige på europeiske forhold.

En ofte enda viktigere forskjell mellom større og mindre byer er variasjoner i hvilken funksjoner byene har, det vil si hvilken rolle byene innehar i forhold til omgivelsene. I Europa kan man klassifisere byene etter hvilken rolle de spiller i sine respektive nasjonaløkonomier, som hovedstad eller regionalhovedsteder, eller som del av en region med byer som er del av regionale klynger. Man kan også klassifisere de europeiske byene etter hvilken rolle de spiller i verdensøkonomien. London, Paris, New York og Tokyo blir kalt verdensbyer ("World Cities"), pga. sin ledende rolle som knutepunkter i verdensøkonomien. Disse byene har såpass særegne posisjoner og funksjoner at de stiller i en helt egen klasse og vil ikke bli behandlet grundig i denne oppgaven. Det som er interessant i denne sammenhengen er å se på hvordan man kan dele inn de andre byene etter samme klassifisering som blir brukt til å identifisere "World Cities" (se bla. Beaverstock, J.V. Smith, R.G. og Taylor, P.J.1999).

2.6.4 Datatilgjengelighet

I tillegg til at teorifeltet rundt enheten by er relativt nytt i Europa gjør heterogeniteten mellom europeiske byer at det fortsatt finnes lite data til bruk i tverrstatlig komparativ analyse. I tillegg til de hindringer for komparative data som allerede er nevnt, kommer også de praktiske hindringene for selve datainnsamling, der de ulike landene har ulike rutiner for innsamling, noe som gjør koordineringen vanskelig. Etter hvert som interessen for byers utvikling har øket har også dette blitt bedret og det eksisterer nå noen datasett for komparative analyser av byer når det gjelder demografi, økonomi, levekår etc.. Det store problemet oppstår dersom man, som i denne oppgavens tilfelle, ønsker å gjøre komparative analyser av utviklingen i byer fra et gitt tidspunkt og fram til nå. Som sagt er dette et nytt interessefelt og forsøkene på å samle tverrnasjonale komparative bydata har nylig begynt.

Mange av teoriene rundt byutvikling er enten mikro- eller makroorienterte. Dette gir ensidige forklaringer på byvekst. I denne oppgaven blir modeller fra ulike teoretiske perspektiv kombinert. Samtidige forklaringer blir satt i historisk perspektiv og mikroorienterte forklaringer vurderes i lys av makroorienterte. Kjernen i diskusjonen rundt byer og byutvikling er byenes funksjon som møtested. Møtestedfunksjonen varierer i takt med sentrum-periferistrukturen, og denne strukturen varierer igjen i takt med den teknologiske og økonomiske utviklingen. Kausalitetsforholdene går på tvers av teoretiske nivåer og derfor er det viktig å inkludere alle nivå i analysen.

3 Bybeltet

3.1 Innledning

Det er en sammenheng mellom byers økonomiske vekst i perioden 1979 til 1994 og byenes geografiske plassering i forhold til bybeltet. Byer som utgjorde en del av bybeltet har hatt større vekst i BNP per capita i perioden 1979-1994 enn byer som lå utenfor denne sonen.

Den politiske og økonomiske utviklingen i Europa gjennom siste del av etterkrigstiden har ført kontinentet inn i en geopolitisk situasjon som har elementer til felles med situasjonen i middelalderen (Rokkan, 1987). Internasjonalisering, globalisering og europeisk integrasjon er prosesser som har forandret noen av de makrostrukturene som påvirker europeisk byutvikling. En av disse makrostrukturene er sentrum-periferiforholdet. Europa har i dag en sentrum-periferistruktur som ligner mer på strukturen fra middelalderen enn på strukturen slik den har vært siden. Dette gjelder både sentrum-periferiforholdet i Europa som helhet og innenfor mindre enheter som nasjonalstaten. Dette har store konsekvenser for de europeiske byenes situasjon. Dersom det geopolitiske bildet har gått tilbake til en bybeltestruktur vil man kunne anta at de byene i Europa som ligger innenfor det geografiske området som Rokkan kaller bybeltet har hatt en funksjon historisk sett som gir byen bedre forutsetning for økonomisk vekst i sen etterkrigstid. Likeledes motsatt; byer utenfor bybeltet har siden sin opprinnelse forholdt seg til en sterk sentralmakt og utviklet en funksjon deretter.

Det mønsteret av byer med sine funksjoner som vi ser i Europa i dag har altså sterke røtter tilbake til perioden for de første bydannelsene i middelalderen. For å forklare europeiske byers historiske utvikling, er det derfor naturlig å starte med tiden da de første byene ble dannet i Europa i romertiden. I dag ser man fortsatt konturene av det systemet av byer som oppstod da. Videre vil vi se at dette mønsteret av funksjoner delvis har blitt forskjøvet i takt med endringer i makropolitisk og makroøkonomisk struktur, spesielt i perioden etter andre verdenskrig, men at mønsteret i stor grad har gått tilbake til sin opprinnelige form som resultat av de siste makrostrukturelle endringene, globalisering og europeisk integrasjon.

I tillegg til strukturelle *endringer* er det også nødvendig å undersøke de opprinnelige *årsakene* til en by og så se hvordan nye byer dannes ved at økonomien forandres til det opprinnelige romlige

mønsteret ikke lenger er bærekraftig (Fujita *et al.* 2000:9). I den opprinnelige årsaken til dannelsen og utviklingen av en by kan man finne byens funksjon og derav lettere forstå dens videre rolle.

3.2 Rokkans bybelte

3.2.1 Sentrum og periferi

Dagens bystruktur er et resultat av komplekse politiske forandringer gjennom to tusen år (Hall, 1988). Det franske systemet av byer er svært sentralisert, noe som reflekterer den lange eksistensen av en sentralisert nasjonalstat. Tyskland og Italia har ingen dominerende by, noe som reflekterer sen statsdannelse (samt i Tyskland; tapet av hovedstad 1945 til 1949) (*ibid.*). Dette skal bli belyst ytterligere gjennom Stein Rokkans teori om sentrum-periferi strukturer i Europa (1987). Den er utarbeidet som et forsøk på å lage et europeisk begrepskart. Formålet med dette er å legge grunnlaget for en forståelse av den territoriale strukturen i Vest-Europa og den geopolitiske historien. I forklaringen av territorieformasjons historie i Vest-Europa er det tre sentrale momenter:

" [...] the organisation of the city belt, the establishment of unitary states at the edge of this belt, and the subjugation of ethnically distinctive and economically backward peripheries towards the West and the East of these territories" (ibid:11)

Det er altså statsdannelser og konflikten sentrum-periferi som er det sentrale aspektet i Rokkans forklaring på europeisk, politisk utvikling. I prosesser av sentrumsbygging er det tre avgjørende dimensjoner: økonomisk, militæradministrativ, og kulturell makt.

3.2.2 Romerriket

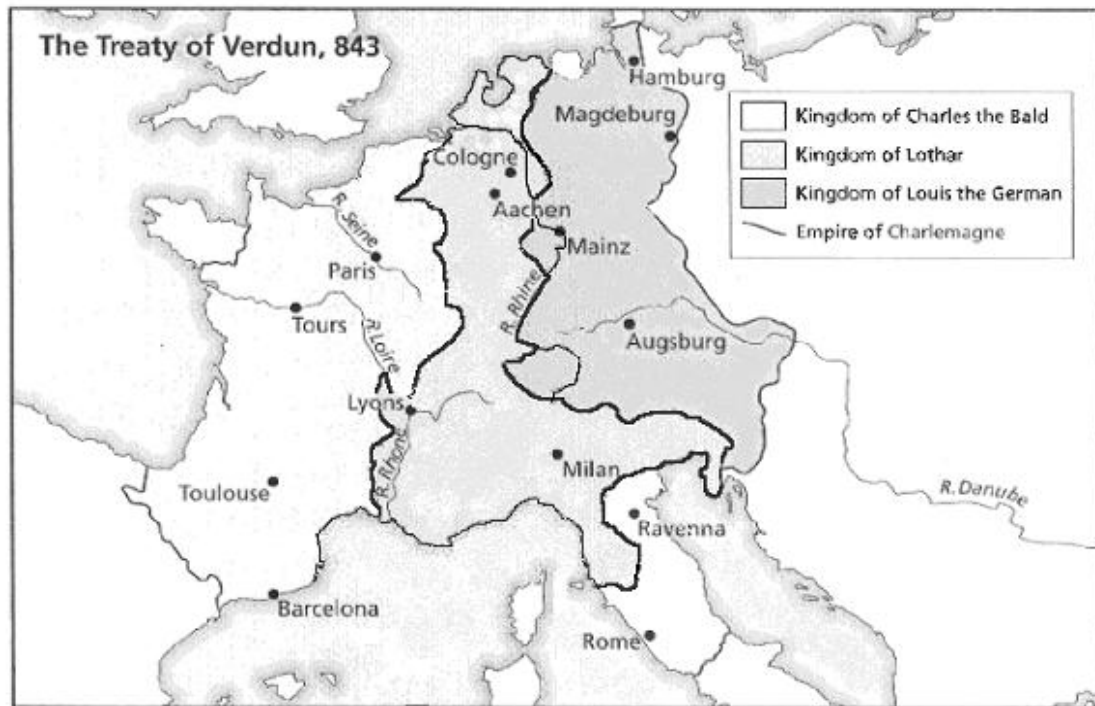
Den første, store sentrumsdannelsen i Europa var Romerriket. Romernes militæradministrative apparat var omfattende nok til i sin storhetstid å kontrollere et stort nettverk av byer rundt Middelhavet. Det ble bygd opp et sterkt senter for erobring av territorier. Gjennom kontroll av disse byene hadde Romerriket sterk økonomisk makt. Imperiet ble også arena for kristendomsspredning. Denne skriftreligionen ble spredt til nye territorier og fikk stor utbredelse under romerne og slik var Romerriket også en sterk kulturell makt. Selv om det militæradministrative apparatet kollapset i det femte århundret var nettverket av byer intakt. Det var også den romerske kirken med tradisjonen for langdistansekommunikasjon via alfabetisk skrift. Imperiet brøt sammen som politisk struktur, men den økonomiske og den kulturelle langdistansekommunikasjon bestod. Det store paradokset i

Europa er at de sterkeste og mest holdbare politiske systemene senere oppstod i periferien av det gamle imperiet (*ibid.*:58). Kjerneområdene, de italienske og tyske territoriene, gjensto fragmenterte og spredte helt fra romertiden til det nittende århundre.

3.2.3 Handelsrute og bybeltet

I sitt begrepskart over Europa brukte Rokkan to geopolitiske variabler i europeisk historie som sammen formet en øst-vest dimensjon, sentrumsdannelse og bynettverk. De "sjøvendte periferiene" i vest, fra Norge til Britannia, var svake på begge. Motsatt var de "sjøvendte imperienasjonene" fra Danmark til Spania og Portugal via England og Frankrike sterke på begge. I øst var de "landvendte bufferne", fra Finland til Ungarn, svake i både sentrumsdannelse og i urbane nettverk. De "landvendte imperienasjonene" fra Sverige til Østerrike, via Prøysen, utviklet sterke sentrum, men svake bynettverk.

Mellom de sjøvendte og de landvendte i Europa var et territorium Rokkan kalte Europas ryggrad, men helst bybeltet. Dette området karakteriseres ved svak sentrumsdannelse og et sterkt nettverk av byer. Området korresponderer til det kortlivede kongedømmet til Lothar fra traktaten ved Verdun (843).

Figur 3.2-1. Lothars kongedømme fra Traktaten av Verdun

Kjernen av det gamle romerske vestimperiet var fylt av byer i en bred handelsrute som strakk seg fra Middelhavet til øst og vest for alpene, nordover til Rhinen og Donau. Fra Hansabyene går beltet ned gjennom det som nå er Nederland, Belgia og Luxemburg, sørvesttyskland, Sveits, over Alpene og ned til den norditalienske halvøy.

Det er denne handelsruten som av Rokkan blir kalt bybeltet. Grensene for dette bybeltet er diffuse, dette avhenger av tidspunktet man legger til grunn, og også hvilke karakteristika man vektlegger. Ulike teoretikere opererer med ulike grenser, men kjernen i dette er likevel at dette systemet av byer er grunnsteinen i forståelsen av dagens system av europeiske byer.

“City size and distribution also in part reflect the existence of powerful historic forces, which have operated over many centuries despite profound changes in economic organisation; thus a line of major cities still follows the historic Hellweg, the great east-west Central European trade route of medieval times [...]” (Hall, 1988)

Tettheten av byer gjorde det vanskelig å skille ut noe sentrum. Det var ikke noe geografisk kjerneområde i utviklingen av dette sterke territoriale systemet. Fra Romerrikets fall var det flere forsøk på sentrumsdannelse innenfor dette området, men disse mislyktes. I utkanten av dette

området var det lettere å etablere kjerneområder. De første vellykkede forsøkene på kjernebygging i kantene av det gamle romerimperiet kom i kystområdene mot vest og nord: Frankrike, England og Skandinavia, senere også Spania. I alle disse tilfellene var dynastiene i de nye kjerneområdene i stand til å tilegne seg ressurser fra områder som var utenfor rekkevidde for byene i bybeltet. Den andre bølgen av vellykket sentrumsbygging fant sted på landsiden. Først kom Habsburg, med kjerneområde Østerrike, siden det germanske riket med sin marsj østover, så svenskene og til sist prøysserne. Men det fragmenterte midtbeltet av byer og småstater ble en evig scene av nedslakting, reorganisering og konflikter fra Karl den store til Bismarck med fransk, sveitsisk og senere nederlandsk dominans. Etter hvert skjedde en gradvis sentrumsdannelse som endte med Napoleon IIIs seire i 1870 (Rokkan, 1978).

Man kan altså identifisere et bybelte i Europa som i middelalderen strakk seg fra Nord-Italia og nord-vestover i Europa. Den jevne innbyrdes styrkefordelingen mellom byene, både demografisk og funksjonelt, gjorde dette til et område med tidlig konsosiering og sen samling. Jo lenger øst og vest man kommer fra bybeltet jo sterkere ble den sentrale byens dominans. Territoriene vest og øst for bybeltet er i stor grad *monocephale*⁷, bygd opp rundt sterke statsbyggende kjerneområder. (*ibid.*:72).

Kjernen i utviklingen i bybeltet var byligaene. Dette var åpne, kontraktbaserte organisasjoner som ble opprettet for å beskytte handelsprivilegier og for å ha bedre kontroll av markedet (*ibid.*:73).

Imidlertid er det unntak fra denne nord-sør-aksen. Ved Europas middelhavskyst gikk det også et vitalt handelsbelte. Dette var langt eldre, fra korstogenes tid. I dette beltet var sentrumsdannelsen svært varierende. Barcelonas økonomiske styrke gjorde at den politiske dominansen fra Madrid ble relativt svak, mens Frankrikes sentrum, Ile-de-France, lyktes i langt større grad i å underlegge seg Bordeaux og Provence. I Østerrike hadde Beograd tilsvarende problemer som Madrid med å underlegge seg periferien, Ljubiana og Zagreb var byer som med sin økonomiske styrke også krevde kulturell autonomi på lik linje med Barcelona. I denne delen av Europa var det altså *monocephale* bystrukturer, men den politiske og økonomiske makten er delt mellom to byer. Denne polariseringen mellom økonomisk og administrative sentra var mye mindre markert i bybeltet fra

⁷ *Monocephal* struktur betyr at en by, helst hovedstaden, er dominerende. Det motsatte er en *polycephal* struktur der politisk og økonomisk makt er mer fordelt mellom flere byer i et land. Dette vil bli diskutert mer utfyllende i kapittel 4.

Nord-Italia til Nordsjøen. Alle disse territoriene utviklet polycephale bystrukturer, men distribusjonen av funksjoner var mer diffus og varierte mellom de ulike territoriene i området.

En annen historisk sentral handelsrute i Europa er den baltiske, der Hansaligaen drev sin virksomhet. Hansaligaen var en av mange føderale strukturer som oppstod innenfor grensene av Romerriket etter dets fall. Flere ligaer ble opprettet langs nord-sør-handelsbeltet fra det 12. århundret, men den største og mest vidtrekkende var Hansaligaen. Denne ligaen eksisterte mellom det 12. og 16. århundre med sin storhetstid på 1400-tallet.

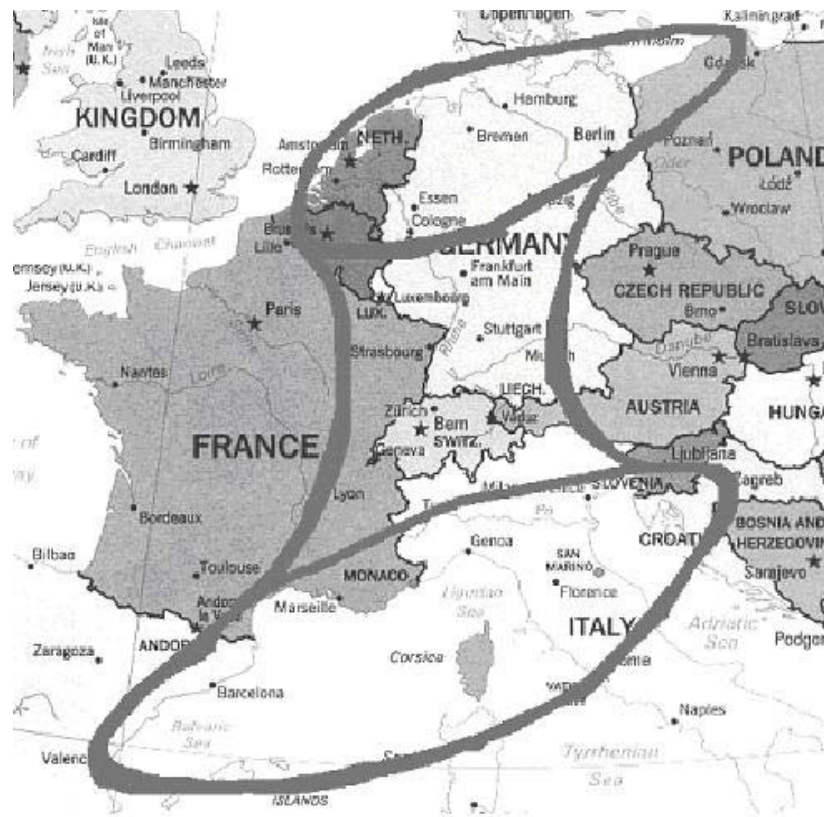

Figur 3.2-2. Hovedområde for Hansaligaens innflytelse⁸

3.2.4 Operasjonalisering av bybelte definisjon for oppgaven

Den geografiske avgrensningen av bybeltet i funksjonell forstand blir i denne oppgaven definert som et timeglass tvers over Europa som heller skrått mot venstre på kartet. I sør har man en tverrgående handelsrute, slik at enden på beltet blir bredt nederst. Nordover, på tvers av kontinentet, blir beltet gradvis smalere, men breier seg utover igjen mot Nordsjøen.

⁸ Kilde: Großer Historischer Weltatlas, Zweiter Teil Mittelalter, Redaktion: Josef Engel. Bayerischer Schulbuch-Verlag, 1979

Figur 3.2-3. Det historiske timeglasset

3.3 Arven fra bybeltet

I det førmoderne Europa var de territoriale grensene oftere provinsielle, eller bygrenser, enn statsgrenser. Politiske systemer og lovgivning var som regel byavgrenset eller provinsielle (Therborn, 1995:192). Bybeltet bestod altså av sterke og selvstendige handelsbyer som ved hjelp av en godt utbygd infrastruktur for kommunikasjon og transport, samt kulturelle fellestrekk, drev handel og opprettholdt sin selvstendighet. Bybeltet var karakterisert mer av akkumulasjon og konsentrasjon av kapital enn av konsentrasjon av makt (Tilly, 1990). Det var handelen som var stabilisatoren i dette systemet.

I alle territoriene innenfor dette området skjedde integrasjon senere enn i de landene som lå utenfor dette beltet. Der var det enklere for en sentralmakt å underlegge seg omkringliggende periferi, eller for at periferien søkte sammen under et sentrum, siden det i periferien ikke fantes tilsvarende institusjoner for handel, religion og utdanning.

Etter et millennium er bybeltet fortsatt synlig på det politisk-økonomiske-kulturelle kartet. Bybeltet ble oppløst av de seneste nasjonalstatsdannelsene på kontinentet; Belgia, Italia, Nederland og Tyskland. De samme landene har vært de politiske pådriverne både for den opprinnelige lanseringen av det europeiske unifiseringsprosjektet og for å sette fart på det senere (Therborn, 1995:194).

EUs konstruksjon er i seg selv et bybelte med en stor, løst koblet enhet, uten noe stort og mektig sentrum, et nettverk av suverene enheter, sammenbundet mer enn noe av handel og handelsrett. I den historiske struktureringen av makt og stater i Europa utgjør EU en krumming i en langsiktig kurve, med intra-europeisk makt- og politikktutforming hovedsakelig langs ruten av kapitalkonsentrasjon (Therborn, 1995:195).

Denne teoriens relevans for min hypotese ligger i hva den sier om sentrale myndigheters makt over regionale og lokale myndigheter, eller byenes grad av uavhengighet overfor sentralmakten. Videre brukes denne teorien i diskusjonen rundt fordelingen av det økonomiske tyngdepunktet i Europa gjennom historien.

3.4 Analyse

3.4.1 Operasjonalisering

Denne analysen er gjort på bakgrunn av verdiene i BNP per capita for 125 byer fra året 1979 og 1994. Verdiene for 1979 trekkes fra verdiene for 1994 og differansen regnes ut i prosent slik at jeg får en verdi for prosent vekst fra 1979 til 1994 for hver enkelt by. Kriteriene for Cheshires utvalg av byer er størrelse (alle byer i de aktuelle landene over 330 000).⁹

⁹ BNP-tallene er regnet ut som gjennomsnittet av en FURs BNP per capita for tre år, med det aktuelle årstallet i midten (Cheshire & Magrini, 1999b).

Land	By	vekst*	Land	By	vekst*	Land	By	vekst*
Belgia	Brussel	19,23	Frankrike	Toulouse	3,00	Nederland	Utrecht	16,06
	Antwerpen	15,42		Paris	2,13		Amsterdam	-4,53
	Liege	4,71		Grenoble	-5,43		Rotterdam	-7,93
	Charleroi	-5,14		Strasbourg	-6,42		S-Gravenhage	-10,72
Danmark	Aarhus	16,69		Lyon	-6,99	Potrugal	Porto	39,99
	Kjøbenhavn	5,04	Nantes	-8,53	Lisboa		33,45	
Tyskland	Frankfurt	43,31	Rennes	-10,96	UK	Edinburgh	39,23	
	Muenchen	33,86	Nice	-14,49		Bristol	11,88	
	Augsburg	24,11	Dijon	-14,64		Cardiff	7,95	
	Kassel	22,73	Montpellier	-16,11		Belfast	6,55	
	Braunschweig	14,01	Orleans	-16,25		Leicester	6,24	
	Nuernberg	13,26	Bordeaux	-17,64		Brighton	6,15	
	Hamburg	12,66	St.Etienne	-20,71		Leeds	1,91	
	Karlsruhe	11,97	Mulhouse	-21,39		London	0,60	
	Wiesbaden	10,58	Lille	-21,71		Plymouth	-3,13	
	Hannover	9,45	Valenciennes	-21,71		Glasgow	-5,05	
	Bremen	9,33	Toulon	-23,99		Hull	-5,39	
	Stuttgart	9,27	Rouen	-27,49		Coventry	-7,04	
	Duesseldorf	3,77	Marseille	-28,16		Newcastle	-7,95	
	Saarbruecken	2,95	Nancy	-28,27		Sunderland	-8,13	
	Muenster	2,84	Le Havre	-29,57		Portsmouth	-9,42	
	Bielefeld	1,70	Irland	Dublin		57,31	Southampton	-9,42
	Manheim	1,07		Italia		Venezia	32,05	Nottingham
	Essen	-0,75	Padova		28,48	Stoke	-13,67	
	Moenchengladbach	-2,58	Verona		27,43	Birmingham	-13,75	
	Aachen	-2,76	Roma		25,83	Derby	-14,47	
	Bonn	-3,50	Bologna		9,20	Manchester	-14,83	
Koeln	-4,60	Messina	8,25		Teeside	-21,43		
Wuppertal	-7,72	Bari	6,36		Liverpool	-31,39		
Krefeld	-8,95	Taranto	5,98		Sheffield	-35,94		
Bochum	-9,41	Cagliari	4,59		Sverige	Stockholm	-22,01	
Dortmund	-13,51	Palermo	4,54			Malmo	-23,40	
Berlin	-26,89	Catania	2,41			Goteborg	-19,40	
Duisburg	-30,12	Napoli	1,53					
Hellas	Athens	-11,31	Milano	1,45				
	Saloniki	16,31	Firenze	0,16				
Spania	Madrid	27,96	Brescia	-3,12				
	Zaragoza	22,69	Genova	-4,89				
	Barcelona	21,53	Torino	-12,64				
	Palma de Mallorca	21,30						
	Granada	13,22						
	Valencia	12,67						
	Cordoba	11,10						
	Murcia	6,85						
	Bilbao	6,52						
	Sevilla	4,37						
	Valladolid	2,53						
	Malaga	-6,81						
	Vigo	-8,25						
	La Coruña	-10,09						
	Alicante	-11,42						
Gijon/Aviles	-12,11							

* vekst i forhold til gjennomsnittlig vekst i alle 125 land

Tabell 3-1. Vekst i BNP per capita fra 1979 til 1994 i forhold til gjennomsnittlig vekst i perioden

I Tabell 3-1 er byene sortert etter vekst innenfor hver enkelt land. Tallet som oppgis her er et forholdstall for byenes vekst i forhold til gjennomsnittet.

3.4.2 Avgrensning

Bybeltet er definert som dummyvariabel. Avgrensningen av bybeltet vil alltid kunne diskuteres. Rokkan ga selv ingen konkret avklaring i enkelttilfeller, derfor vil det være et definisjonsspørsmål. Tidligere i kapittelet har jeg beskrevet den teoretiske begrunnelsen til den avgrensningen som er gjort i denne oppgaven.

Av de tolv landene i datamaterialet er det 6 land uten noen byer i bybeltet. Det gjelder Hellas, Sverige, Danmark, Portugal, Storbritannia og Irland. To av landene har alle byer innenfor bybeltet, det gjelder Nederland og Belgia. I Italia er alle byer nord for Roma, inklusive Roma, bybeltebyer.

Hvilken del av Spania som utgjør en del av bybeltet er historisk vanskelig å definere. En minimumsdefinisjon er Catalonia med Barcelona. Et maksimum er alle landene under den aragonesiske krone i 1476, dvs. Aragón med Zaragoza, Valencia og Palma de Mallorca i tillegg til Barcelona (Bakka, 1998). Jeg inkluderer de sistnevnte byer i bybeltet.

Frankrike er enda mer komplisert å avgrense. Jeg inkluderer byer i øst (Strasbourg, Mulhouse og Nancy), i sør-øst (Lyon og Grenoble) og i sør (unntatt Montpellier).

3.4.3 Statistikk

En bivariat regresjonsanalyse, anova analyse, viser at bybelte dummyvariabelen forklarer kun 3,2 prosent av variansen i vekst i BNP mellom byer. Sammenhengen er likevel signifikant, og en T-test gir en T-verdi på 2,004, noe som ytterligere bekrefter at bybeltet med stor sannsynlighet er en av flere forklaringer på variansen i den avhengige variabelen økonomisk vekst, selv om den ikke forklarer mye.¹⁰

¹⁰ T-test er en av flere statistiske tester som brukes for å avgjøre hvorvidt en observert forskjell mellom utvalg kan være tilfeldig (Bohrstedt/Knoke 1994:137). T-testen brukes som regel på små utvalg. I mitt tilfelle er utvalget lik populasjonen, så signifikantest kan virke meningsløst. Men signifikantestester tester også tilfeldige målefeil i materialet. En signifikant verdi indikerer her at forskjellen mellom en faktisk og en forventet verdi ikke skyldes målefeil. Med en T-verdi som overstiger 1,98 kan vi forkaste nullhypotesen med 5 prosent sjanse for at det er feil.

Regresjonsanalyse
moderne økonomisk vekst i forhold til Bybeltet

Uavhengige variabler:	Pearson's r	R²	T-verdi	Signifikans
Bybelte dummy	,178	,032	2,004	,047
Bybelte dummy	,307	,094	2,416	,017
Hovedstad dummy			2,904	,004
Bybelte dummy	,348	,121	2,981	,003
Hovedsteder utenfor			3,524	,001

Merk: Avhengig variabel er prosent vekst i forhold til gjennomsnittlig vekst

Tabell 3-2. Regresjonsanalyse, moderne økonomisk vekst og bybeltet

Resultatet forbedres dersom en kontrollerer for hovedsteder.¹¹ Tanken er at dersom man går ut fra at plassering i bybeltet betyr økt sannsynlighet for økonomisk vekst under de forutsetninger som er diskutert i kapittelet, kan man forvente at det er hovedstaden i de landene som ikke var en del av bybeltet som vil være den byen som vil vokse uansett nasjonalstatens relative styrke. En multivariat regresjonsanalyse, anovaanalyse, med to uavhengige dummyvariabler, én for bybelte og én for hovedstad, gir en økt forklart varians, nemlig 9,4 prosent, T-verdien for bybeltevariabelen er økt til 2,42 og T-verdien for hovedstad er 2,9. Analysen viser at sammenhengen mellom bybelteplassering og økonomisk vekst så vidt øker når det kontrolleres for hovedsteder.

I følge den teoretiske argumentasjonen vil en kunne anta at hovedstedene innenfor bybeltet kan bli forbigått av de andre byene i landet når det gjelder økonomisk vekst. Dette bekreftes når man konstruerer en dummyvariabel der hovedstedene i de landene som ligger utenfor bybeltet kodes med 1 og alle de andre byene med 0. I en multivariat analyse tilsvarende den forrige, men der dummyvariabelen for hovedstad er byttet ut med denne (hovedstad i ikke-bybelteland) gir en økt forklart varians (R²), nemlig 12 prosent. T-verdien for bybeltevariabelen øker til 2,98 og T-verdien for hovedsteder i land utenfor bybeltet er 3,52.

Alle ovenstående resultater er signifikante på 0,01 nivå.

¹¹ Edinburgh og Belfast er regnet som hovedsteder, slik at det blir 14 hovedsteder i 12 land

3.4.4 Fordeling i prosent

En annen måte å se dette på er å lese tabellene prosentuert. Gjennomsnittlig vekst fra 1979 til 1994 er 138,6 prosent. 61 byer har over gjennomsnittlig vekst, men 64 byer har under gjennomsnittlig vekst. Av disse 125 byene er 58 klassifisert som bybeltebyer.

Av de 61 byene som har over gjennomsnittlig vekst er 31 av dem bybeltebyer, det vil si 51 prosent. Av de 64 byene med under gjennomsnittlig vekst er 27, dvs. 42 prosent, bybeltebyer.

Bybeltebyenes fordeling i kvartiler

	Alle enheter :			Uten hovedsteder :		
	Normal fordeling	N i hver kvartil	Prosent Bybeltebyer	N i hver kvartil	Antall Bybeltebyer	Prosent Bybeltebyer
1.Kvartil	25 %	31	36 %	28	19	35 %
2.Kvartil	25 %	32	21 %	28	15	28 %
3.Kvartil	25 %	31	28 %	27	12	22 %
4.Kvartil	25 %	31	16 %	28	8	15 %

Merk: 1. Kvartil er de 25% byene med høyest vekst, på en skala der byene rangeres etter prosent vekst i forhold til gjennomsnittet.

Tabell 3-3. Kvartiler for bybeltebyers fordeling i forhold til moderne økonomisk vekst

Deler man de vekstrangerte byene inn i kvartiler får vi et tydeligere bilde av fordelingen. Tabell 3-3 viser at 36 prosent av bybeltebyene ligger i 1.kvartil mot normalfordeling 25 prosent. I 4. kvartil er det kun 16 prosent bybeltebyer. Kontrollerer vi for hovedstad på samme måte som over får vi enda tydeligere utslag. Dette viser at det er en større andel av byene som utgjorde en del av bybeltet i middelalderen som plasserer seg i det øverste sjiktet av inntekt enn de som lå utenfor bybeltet.

3.4.5 Drøfting

Variabelen geografisk plassering i det historiske bybeltet forklarer bare tre prosent av variansen i variabelen økonomisk vekst. Likevel er det en signifikant sammenheng. T-verdien er høy nok til at det kan konstateres en sammenheng mellom urban økonomisk vekst i perioden 1979 til 1994 og bybeltevariabelen.

Den statistiske sammenhengen blir sterkere når hovedstedene blir holdt utenfor. Sammenhengen mellom moderne økonomisk vekst og geografisk plassering i forhold til det historiske bybeltet er sterkere for byer som ikke er hovedsteder.

Hva er det så som gjør at variansen i den veksten som har skjedd i løpet av en 20-års periode i europeiske byer har sammenheng med et geopolitisk mønster som oppstod i middelalderen? Dersom det var variansen i det økonomiske *nivået* i byene som ble analysert, hadde forklaringen dreid mot tidspunkt for dannelsen av byene. Her er det derimot snakk om økonomisk *vekst* i løpet av en avgrenset periode. Forklaringen må derfor finnes i karaktertrekk i byenes omgivelser som er felles for den perioden da bybeltet gjorde seg gjeldende og den perioden i moderne tid vi her måler (1979-1994).

3.5 Geografiske mønster i Europa

3.5.1 Geøkonomisk orden, tradisjonelle modeller

Nasjonalstaten har i det moderne Europa definert en territorial mosaikk av økonomier, "de nasjonale økonomiene". Men selv de mest lukkede økonomiene har ikke klart å gjemme forbindelsen og avhengighetsforholdet mellom disse økonomiene (Taylor og Hoyler, 2000). Denne transstatlige tilstanden har blitt uttrykt som økonomiske rom som ikke respekterer grensene for de nasjonale økonomiene, men som heller selv definerer større økonomiske regioner. Disse er vanligvis organisert hierarkisk i et sentrum-periferi format. I Europa har disse økonomiske rommene blitt definerte etter tilstedeværelsen eller fraværet av moderne byer og moderne industri (*ibid.*). Definisjonen av hva som til en hver tid har utgjort det økonomiske tyngdepunktet i Europa, i form av hvilke soner i Europa som har utgjort sentrum i disse økonomiske rommene, har variert i takt med den økonomiske utviklingen.

Den geøkonomiske orden i det moderne Europa har altså blitt forsøkt definert på mange ulike måter. Definisjonene varierer selvfølgelig med hva som legges i økonomisk sentrum. Vanligvis brukes ulike økonomiske mål, som BNP per capita, økonomiske transaksjoner, antall hovedkontor etc., men like ofte er avgrensningene fortatt ut ifra forestillinger om hva som utgjør sentrum. En ting disse definisjonene av den geøkonomiske ordenen i Europa likevel har felles, er at de alltid avgrenses i et sentrum-periferiformat.

Et av de tidlige forsøkene på å gi et bilde av hva som utgjorde det økonomiske tyngdepunktet i Europa ble foretatt av R. Delaisi (Therborn, 1995). I 1929 presenterte han en økonomisk inndeling av Europa der forklaringsvariabelen var den industrielle kapitalismen. Det økonomiske målet var kull, kapital og vitenskap. I 1979 definerte D. Seers sentralitet i Europa ut fra det som kan kalles postindustrielle termer: attraktivitet, migrasjon og kapasitet til å sende turister (*ibid.*) (Figur 3.5-1).

Disse to definisjonene ligner på hverandre ved at de ikke tar hensyn til politiske skillelinjer. Seers sin definisjon fra 1979 tar for eksempel ikke hensyn til det øst-vest skillet i Europa som oppstod etter andre verdenskrig.

Disse modellene viser hvordan Rokkans modell for geoøkonomisk orden i Europa mistet mye av sin forklaringskraft på moderne økonomisk orden da industrialiseringen skapte en økonomisk akse som skilte nord og sør (Taylor og Hoyler, 2000). I tillegg skapte den kalde krigen et kulturelt skille mellom Øst- og Vest-Europa. Den europeiske geoøkonomiske orden fra middelalderen ble brutt da den første kapitalistiske europasentrerte verdensøkonomien oppstod som en følge av den nye nord-atlantiske handelsruten (*ibid.*). Dette gjorde Nord-vest-Europa til kjerneområde, men middelhavs-Europa inkludert Nord-Italia ble reduserte til semi-periferier. Dette nord-sør skillet ble forsterket med industrialiseringen (*ibid.*), men etter hvert som industrialiseringen spredte seg østover og sørover til Middelhavets nordkyst, inkluderer området som kan identifiseres som kjernen i Europa et stort, vagt territorium fra Sør-Skandinavia til de nordlige bredder av Middelhavet. Taylor og Hoyler bemerker (*ibid.*), som Rokkan (1987) og Dunford (1998:53) at det økonomiske sentrum-periferi bildet i Europa har forandret seg bemerkelsesverdig lite på tross av det 20. århundrets kriger og politiske konflikter (spesielt etter åpningen av Øst-Europa).

Likevel har den internasjonale økonomien og den politiske organiseringen av Europa hatt store konsekvenser for sentrum-periferi-bildet i Europa. Å definere kjernen av Europa som et territorium fra Sør-Skandinavia til Middelhavet blir for enkelt fordi det økonomiske sentrum ikke lenger kan identifiseres på bakgrunn av industri.

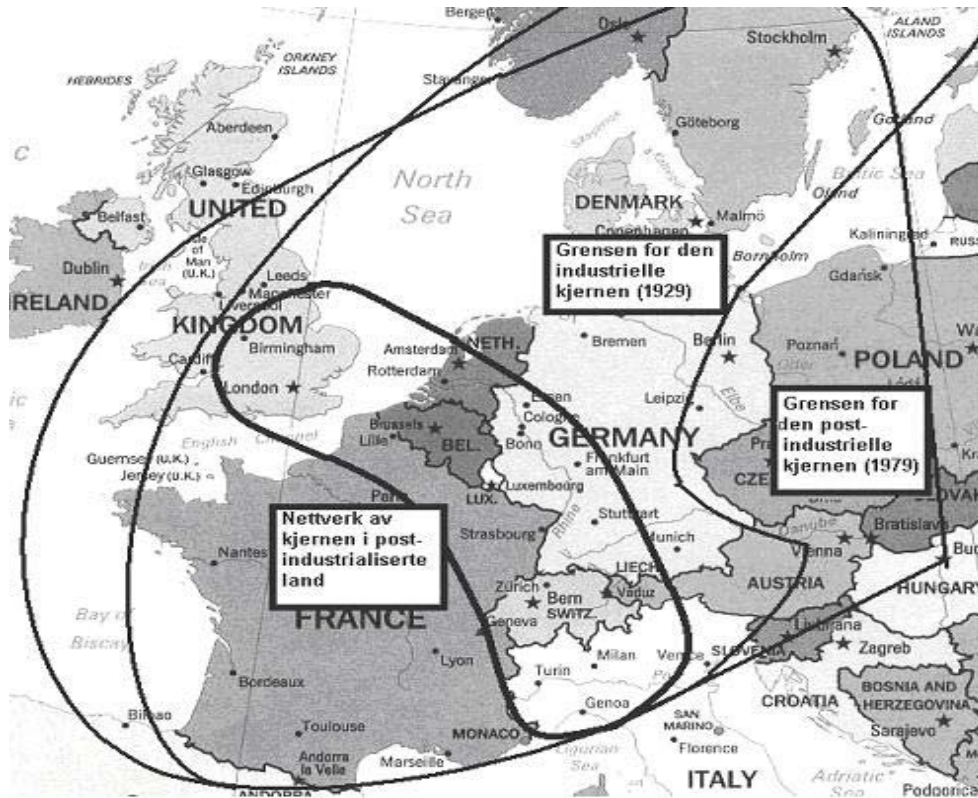
3.5.2 Informasjonsøkonomien flytter tyngdepunktet

I kjølvannet av europeisk integrering gjennom EU, og den angivelige økende konkurransen mellom byer, har det blitt gjort mange forsøk på å identifisere den endrede økonomiske orden i Europa. Taylor og Hoyler (2000) kritiserer disse typologiene på bakgrunn av tre aspekter. Det ene er at bak

mange av disse typologiene ligger det ofte politiske motiver, siden alle ønsker å bli definert inn i et potensielt sentrumsområde. Det andre aspektet er at disse typologiene ikke er empirisk baserte. Mangelen på data på bynivå er allerede diskutert, og dette mener Taylor og Hoyler fører til en utarbeiding av typologier bygd på "kreativ geopolitisk fantasi". Det tredje aspektet er at selv om disse typologiene har utspring i byer er de basert på hver enkelt bys egenskaper og attributter og ikke på de geografiske nettverkene, relasjonene mellom byene, og spesifikke regionale former for samhandling (*ibid.*).

Informasjonsøkonomiens innmarsj betyr at byer igjen kommer i fokus fordi informasjonsøkonomien er byorientert. I tillegg betyr det at til forskjell fra industri er service mer relasjonsorientert, noe som taler for en gjeninnføring av Rokkans bybelte som sentrum i den nye geoøkonomiske orden.

En modell som delvis kan imøtegå kritikken fra Taylor og Hoyle (2000), presenteres av Roger Brunet og RECLUS/Datar-gruppen (RECLUS/Datar, 1989) av franske forskere (se Figur 3.5-1). I forhold til de to som er nevnt er denne mer ekskluderende med tanke på hva som regnes som sentrum. Denne definerer sentrum i form av kommunikasjon og en rekke aspekter ved lokaliseringsattraktivitet. Modellen ligner på "den blå bananen", den bøyde og utdratte økonomiske og kulturelle kjerneregionen i EU, som strekker seg fra Lombardia og Milano til stor-London. Kjernestrukturen i denne bananen er nettopp bybeltet, samt en bøy mot imperiebyen London. Det som skiller denne modellen fra de to foregående er ekskluderingen av Frankrike, Nord-Tyskland, den nordlige delen av Nederland og Danmark. RECLUS/Datar gruppen peker også på en (gjen)opplivelse av nord-vest delen av middelhavskysten, fra Livorno til Valencia, kanskje helt inn til Madrid. Dette er mye pga attraktive residensområder for velstående, moderne industri, kommersiell jordbruk og investeringer i vitenskap og høyere utdanning (RECLUS/Datar, 1989).

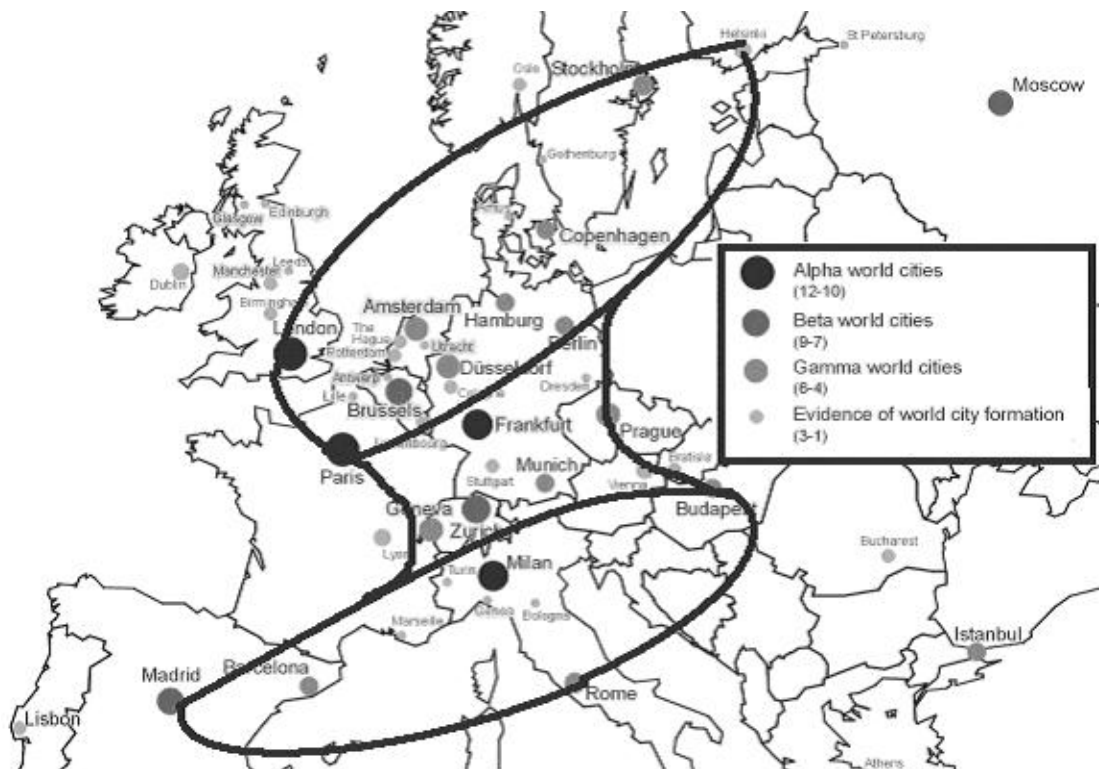
Figur 3.5-1. Økonomiske tyngdepunkt i Europa, tre definisjoner¹²

Framstillingene i Figur 3.5-1 støtter påstanden om at det økonomiske tyngdepunktet i Europa har flyttet seg fra bybelteformasjon i middelalderen, så skjedde det en voldsom utvidelse mot øst og vest med industrialiseringen, mens den samtidige økonomien har flyttet tyngdepunktet tilbake til en bybelteformasjon.

En annen framstilling av det geo-økonomiske tyngdepunktet i moderne Europa presenteres av Taylor og Hoyler (2000). De gjør en analyse som er empirisk og funksjonell i den forstand at de ser på transnasjonale firma for å finne hvilke byer som er del av et nettverk og identifisere hvordan dette nettverket ser ut i Europa, hvilken geografisk form det har (Figur 3.5-2). De går ut fra identifiseringen av byer som gjennomgår formingsprosessen mot det som kalles World City (Sassen, 2000). Dette gjelder byer som er sete for et eller flere firma innenfor forretningsmessig tjenesteyting med kontorer i minimum 15 forskjellige byer. De produserer så en typologi gjennom en "principal component" analyse av plasseringen til de 46 firma innenfor forretningsmessig tjenesteyting. Typologiene er basert på grupperinger av byer med lik sammensetning av slike firma.

¹² Kilde: S. Rokkan og D. Urwin, *Economy, Territory, Identity*, London, Sage, 1983:43, og RECLUS/DATAR, *Les villes "européennes"*, Paris, La Documentation française, 1989:79.

De identifiserer en kategorisk geografisk orden av europeiske byer som i stor grad svarer til Rokkans bybelte. Disse firmaenes plassering er utfallet av ledelsens avgjørelse av hvor det er mest hensiktsmessig å ha kontor for å betjene sine kunder i det europeiske markedet, men denne avgjørelsen hevder de representerer og forsterker basisstrukturene i Europas økonomiske geografi.

Figur 3.5-2. GaWC, World City Formation in Europe

I dette bildet kan vi kjenne igjen timeglassformasjonen, med en liten fortykning østover og utvidelse mot Storbritannia.

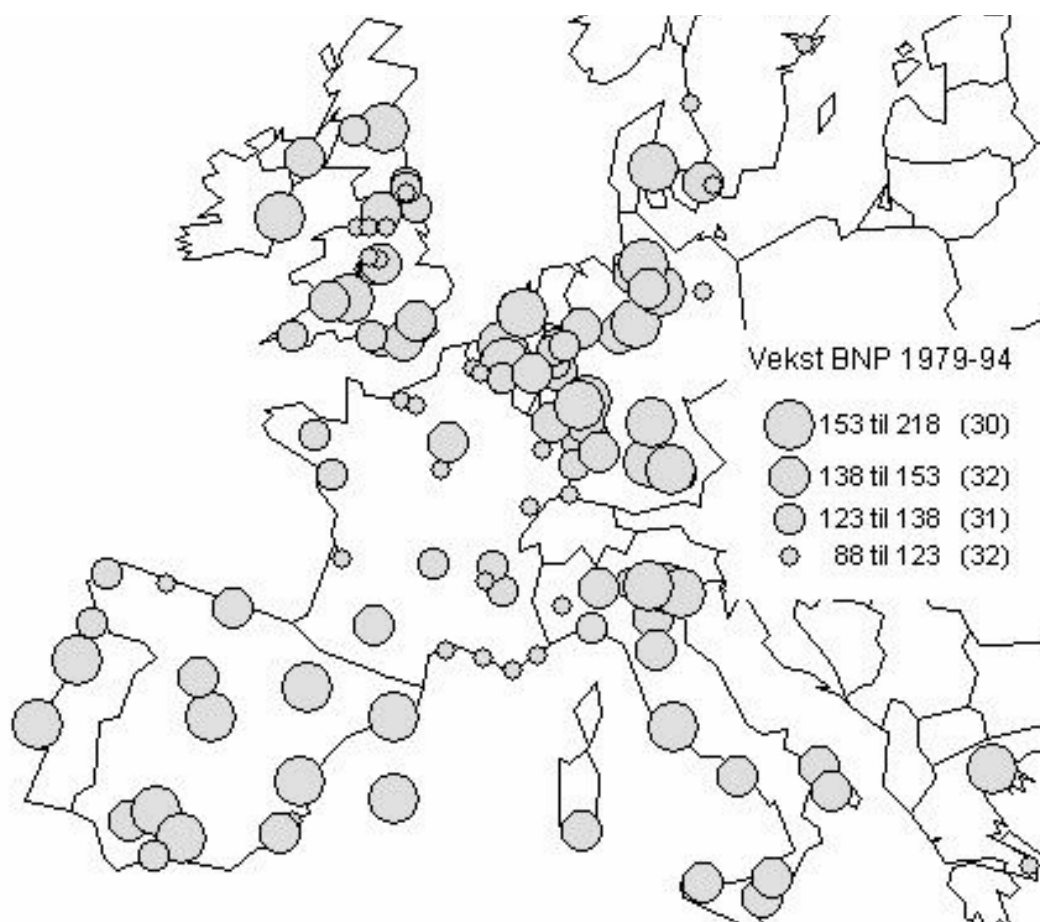
Mens Taylor og Hoyler måler plassering av firma innenfor den forretningsmessige tjenesteytende næringen for å identifisere et mønster i Europas økonomiske tyngdepunkt, er min analyse basert på et mål for økonomisk vekst i perioden 1979 til 1994. Det vil si at det de identifiserer er status quo i Europa, mens mine resultater identifiserer vekstområder. Disse analysene kan likevel sammenlignes fordi en av de viktigste vekstområder for europeiske byer i den aktuelle perioden er, som diskutert i kapittel 2, informasjonsindustrien. I Taylor og Hoylers analyse er informasjonsindustrien representert gjennom forretningsmessig tjenesteyting. Det er den relativt enorme veksten i denne bransjen i forhold til annen økonomi som utgjør de dramatiske skillene mellom byers økonomiske status på den ene siden og deres økonomiske vekst på den andre siden.

By	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	
Dublin	110	218	Bremen	18	152	Essen	-1	138	Athens	-22	123
Frankfurt	83	199	Stuttgart	18	151	Mönchengladbach	-5	135	Alicante	-22	123
Porto	77	194	Bologna	18	151	Aachen	-5	135	Gijon/Aviles	-23	122
Edinburgh	75	193	Messina	16	150	Brescia	-6	134	Torino	-24	121
München	65	186	Cardiff	15	150	Plymouth	-6	134	Nottingham	-24	121
Lisboa	64	185	Murcia	13	148	Bonn	-7	134	Dortmund	-26	120
Venezia	62	183	Belfast	13	148	Amsterdam	-9	132	Stoke	-26	120
Padova	55	178	Bilbao	13	148	Køln	-9	132	Birmingham	-26	120
Madrid	54	177	Bari	12	147	Genova	-9	132	Derby	-28	119
Verona	53	177	Leicester	12	147	Glasgow	-10	132	Nice	-28	119
Roma	50	174	Brighton	12	147	Charleroi	-10	132	Dijon	-28	118
Augsburg	46	172	Taranto	11	147	Hull	-10	131	Manchester	-29	118
Kassel	44	170	Kjøbenhavn	10	146	Grenoble	-10	131	Montpellier	-31	116
Zaragoza	44	170	Liege	9	145	Strasbourg	-12	130	Orleans	-31	116
Barcelona	41	168	Bari	9	145	Malaga	-13	129	Bordeaux	-34	114
Palma de Mallorca	41	168	Palermo	9	145	Clermont-Ferrand	-13	129	Goteborg	-37	112
Brussel	37	165	Sevilla	8	145	Lyon	-13	129	St.Etienne	-40	110
Aarhus	32	162	Düsseldorf	7	144	Coventry	-14	129	Mulhouse	-41	109
Saloniki	31	161	Toulouse	6	143	Wuppertal	-15	128	Teeside	-41	109
Utrecht	31	161	Saarbruecken	6	143	Rotterdam	-15	128	Lille	-42	109
Antwerpen	30	160	Muenster	5	143	Newcastle	-15	128	Valenciennes	-42	109
Braunschweig	27	158	Valladolid	5	142	Sunderland	-16	127	Stockholm	-42	108
Nuernberg	25	157	Catania	5	142	Vigo	-16	127	Malmö	-45	106
Granada	25	157	Paris	4	142	Nantes	-16	127	Toulon	-46	105
Valencia	24	156	Leeds	4	141	Krefeld	-17	126	Berlin	-52	101
Hamburg	24	156	Bielefeld	3	141	Bochum	-18	126	Rouen	-53	101
Karlsruhe	23	155	Napoli	3	141	Portsmouth	-18	126	Marseille	-54	100
Bristol	23	155	Milano	3	141	Southampton	-18	126	Nancy	-54	99
Cordoba	21	154	Manheim	2	140	La Coruña	-19	125	Le Havre	-57	98
Wiesbaden	20	153	London	1	139	S-Gravenhage	-21	124	Duisburg	-58	97
Hannover	18	152	Firenze	0	139	Rennes	-21	123	Liverpool	-60	95
									Sheffield	-69	89

A = % over gj.snitt % vekst 138,6
B = % vekst 1979 til 1994

Tabell 3-4. Europeiske FUR sortert etter størrelse i vekst

Tabell 3-4 viser de europeiske FUR sortert etter størrelsen på veksten i BNP per capita i perioden 1979 til 1994. De samme verdiene blir framstilt grafisk i Figur 3.5-3. Verdiene er prosent vekst i perioden. Kartet viser at den største byveksten i denne perioden var sentrert i klynger i Nord-Italia, Vest-Tyskland og i nordsjøområdet. På den iberiske halvøy er det høy vekst spredt utover hele halvøyen. Også her kan en spore timeglassformasjonen, men med noen endringer. Det er flere byer med stor vekst i Storbritannia enn forventet, færre sør i Frankrike, og flere byer med god vekst i innlands-Spania og Portugal.

Figur 3.5-3. Kart over vekst i BNP per capita 1979-1994 for 125 Functional Urban Regions

3.6 Funksjoner i bybeltetiden kommer tilbake

3.6.1 Generelt

De grafiske framstillingene viser at Rokkans typologisering av Europa igjen er aktuell som forklaringsmodell. Industrialderen og nasjonalstatens storhetstid forskjøv det økonomiske tyngdepunktet i Europa bort fra bybeltet, men den politiske, teknologiske og økonomiske utviklingen som har skjedd de siste 30-40 år i verden og i Europa spesielt, har skjøvet tyngdepunktet tilbake til en geopolitisk system og en økonomisk struktur som ligner på situasjonen i middelalderen.

Det at timeglasset igjen er en aktuell illustrasjon av europeisk geoøkonomisk situasjon handler imidlertid ikke bare om svingninger i byenes økonomiske innflytelse som følge av makrostrukturelle endringer i økonomi og politisk organisering. Den viktigste årsaken til at timeglasset igjen er aktuelt ligger i de funksjonene de europeiske byene har hatt, funksjoner som

gjenspeiler omgivelsene. Det vil si at de makrostrukturene som påvirker europeisk byutvikling i perioden 1979-1994 har mange likhetstrekk med makrostrukturene i bybeltetiden. Byenes rolle og funksjon gjenspeiler makrostrukturene de forholder seg til. Årsaken til en sammenheng mellom bybeltevariabelen og økonomisk vekst i perioden 1979-1994 vil derfor være å finne i disse funksjonene.

Det er spesielt to aspekter i makrostrukturene som er vektlagt, nemlig de politiske strukturene i form av sentrum-periferi konflikten og nasjonalstaten i forhold til byene, og de teknologiske og økonomiske strukturene i form av revolusjonen i kommunikasjonsteknologi som har gitt en ny økonomisk organisering. Selv om disse aspektene går hånd i hånd og har gjensidig påvirkningskraft på hverandre, skiller jeg likevel mellom den politiske og den teknologiske/økonomiske forklaringen.

3.6.2 Politiske aspekter

Når det gjelder den politiske forklaringen er sentrum-periferikonflikten det sentrale poenget i Rokkans teori om bybeltet. Da Romerriket brøt sammen som politisk struktur, var den økonomiske og den kulturelle langdistansekommunikasjon intakt. Det var dette som var grunnlaget for bybeltebyenes eksistens og som gjorde dem sterke nok til å motstå sentralmaktens forsøk på underlegging. En lang periode med sterke nasjonalstater brøt ned noe av bybeltebyenes makt. Krig og proteksjonisme var her viktige faktorer. Men i løpet av de siste tiårene har nasjonalstatene i Europa igjen blitt svekket. De er for det første svekket i forhold til andre politiske beslutningsnivåer. Den europeiske integreringen er det klareste eksempelet på det. I tillegg har økt tverrstatlig kontakt og alternative internasjonale organisasjonsformer svekket nasjonalstatenes politiske dominans. For det andre er nasjonalstatene i Europa svekket i forhold til endrede økonomiske strukturer. Den nasjonalstatlige økonomiske sfæren er ikke lenger den sentrale enheten i verdensøkonomien. En ser helt andre økonomiske rom nå enn for 30-40 år siden, rom som den politiske enheten nasjonalstaten representerer ikke kan kontrollere i samme grad som tidligere.

Denne situasjonen ligner mye på situasjonen i bybeltet i middelalderen. På lik linje med byene utenfor bybeltet har byer innenfor bybeltet levd mest på det nasjonale markedet i løpet av den tiden nasjonalstaten har vært den dominerende enheten i Europa. Men i en situasjon med svekket nasjonalstat og et stadig mer internasjonalt marked, har byene innenfor bybeltet bedre forutsetninger for økonomisk vekst. Byene i bybeltet har bedre forutsetninger for å klare denne omstillingen enn

de som ligger utenfor bybeltet og på et tidlig tidspunkt ble knyttet til en sterk sentralmakt. Byene utenfor bybeltet er mer avhengig av nasjonalstatlige sentra som de ble underlagt allerede i middelalderen. De har levd under en sterkere politisk sentralstyring og deres økonomiske marked har i større grad gått via hovedstaden. Derfor har de ikke fått utvikle den grad av sentrumsuavhengighet som trengs i et transstatlig marked. Bybeltebyene derimot kan finne tilbake til den kulturen de hadde for politisk og økonomisk sentrumsuavhengighet. De kan igjen benytte seg av infrastrukturen, de internasjonale handelsnettverkene, og den politiske kulturen for tverrnasjonal handel. De er med andre ord bedre rustet for en slik situasjon og klare for å gå ut i et større marked igjen.

3.6.3 Teknologiske og økonomiske aspekter

I et tidligere kapittel ble det vist til Castells som skriver at telekommunikasjon igjen forsterker kommandorollen til de store forretningskonsentrasjonene rundt om i verden (1989). I kapitlet om de teknologiske og økonomiske endringene i Europa ble det lagt vekt på at teknologisk utvikling innenfor kommunikasjonsteknologien har skapt en ny type økonomisk organisering. Denne nye organiseringen gir byer en mer sentral rolle som agenter for økonomisk utvikling. Dette skyldtes at hovedsetene for de største vekstnæringene er konsentrerte i byer. I tillegg er byene bundet sammen i et økonomisk nettverk, både gjennom initiert samarbeid, men også pga. næringenes lokalisering. Dette er elementer i det som ofte refereres til som en globalisering av økonomien.

Store internasjonale firma som opererer på det globale markedet har kontorer i flere byer. En nærmere analyse av handelsligaene i bybeltet ville sannsynligvis avdekke mange likhetstrekk med dagens globale firma, hvordan de operer i markedet og hvordan de forholder seg til de politiske styresmakter. Denne situasjonen skaper et økonomisk rom og en økonomisk organisering som ligner på det økonomiske rom som eksisterte i bybeltet. Byene i bybeltet har bedre historiske og institusjonelle forutsetninger for økonomisk utvikling i en slik kontekst, fordi de oppstod og eksisterte i en lignende kontekst.

Den situasjonen byene befinner seg i dag beskrives av mange som *nettverksøkonomi*. Byer er både på politisk, økonomisk og kulturelt plan aktive deltagere i et komplekst nettverk av institusjoner. Men det er få empiriske analyser som underbygger dette. Det er åpenlyst at det eksisterer et slik nettverk og at dette nettverket har en langt større dimensjon nå en for noen tiår tilbake. Men hvilken styrke dette nettverket har i form av politisk og økonomisk makt i institusjonene er uklart. Når det

gjelder reelle maktforhold er det ikke sikkert at nettverk, som beskriver mange kryssende bindinger mellom likeverdige aktører, er det riktige begrepet. En nærmere analyse vil avdekke at disse bindingene er like mye en avhengighetsforhold til World Cities i Europa. ”Globalization and World Cities Study Group and Network”¹³ er en ressursgruppe ved Loughborough Universitetet som i hovedsak studerer relasjoner mellom bykjerner i lys av moderne globalisering. Mye av deres arbeid viser hvordan informasjonsøkonomien er en nettverksøkonomi pga. store internasjonale firma som har avdelinger i flere byer. Men deres analyser viser også hvordan de fleste av disse bindingene går mellom de store verdensbyene, som i Europas tilfelle er London, Paris og Frankfurt, eller mellom disse og de mindre europeiske byene (se for eksempel Taylor, Walker og Beaverstock¹⁴).

Likevel; legger man disse bindingene sammen med andre transnasjonale bindinger som har blitt utviklet og forsterket i løpet av de siste tiårene, infrastruktur, økonomiske transaksjoner, utvekslingsprogrammer, samarbeidsorganer etc., så vil man se et helt annet edderkoppnett på tvers av byene i Europa en for noen tiår tilbake.

3.6.4 Geografisk mønster

Etter å ha identifisert de politiske, teknologiske og økonomiske fellestrekkene mellom middelalderen og moderne tid i Europa kommer vi tilbake til geoøkonomisk orden.

Denne oppgavens statistiske analyse skildrer variansen i europeiske byers vekst i BNP per capita fra 1979 til 1994. Taylor og Hoyles analyse er av representasjonen av internasjonale firma i byer. Analysene har til felles at begge reflekterer bindinger mellom byer som er et sentralt karaktertrekk i typologiseringen av bybeltet. Taylor og Hoyler sine tall reflekterer dette på en mer direkte måte ved at byene veker mer jo flere seter de har av den type firma som har kontorer i minst 15 byer. Dette betyr at verdiene i seg selv reflekterer forholdet mellom byene like mye som hva de representerer av økonomiske tyngdepunkt. BNP per capita for FURs vil ikke i utgangspunktet reflektere noe forhold mellom byer eller regioner. Men med tanke på det allerede poengterte faktum at det er den transnasjonale og byorienterte informasjonsøkonomien som har økt i forhold til andre økonomier, og at det derfor er denne økonomien som vises i forskjellen mellom byers økonomiske vekst, så kan man hevde at BNP per capita for byer reflekterer en nettverksøkonomi i større grad enn

¹³ Kilde: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/> 5/9-01.

¹⁴ P.J. Taylor, D.R.F. Walker and J.V. Beaverstock: Research Bulletin 16: Firms and their Global Service Networks Kilde: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb6.html>, 5/9-01.

tidligere når industri og produksjon utgjorde den viktigste delen av økonomien. I hvilken grad nettverket strekker seg løst mellom alle de største byene i Vest-Europa, eller om det er mer snakk om bindinger mot de tre største, er uklart. Men senere i oppgaven vil vi se nærmere på hvordan moderne økonomisk vekst i europeiske byer til en viss grad avhenger av deres relasjoner til nærliggende byer, uavhengig av nasjonalstatstilhørighet.

Dette er noe som gjør Rokkans typologisering av Europa enda mer aktuell enn bare som en geografisk beskrivelse. I tillegg til å være en geografisk beskrivelse av Europas økonomiske og politiske tyngdepunkt er bybelteteorien også en beskrivelse av et transnasjonalt nettverk av byer som var agenter for den økonomiske utviklingen. Derfor er Rokkans typologi, og min påstand om at denne har gyldighet i dag, mer enn geografisk avgrensning av hvor den økonomiske aktiviteten finner sted i dag, men også en beskrivelse av på hvilken måte dette foregår.

Den blå bananen, eller "the Hot Banana", som den også kalles, er et begrep som oppstod i kjølvannet av den økonomiske geografen Roger Brunets arbeide med "Les Villes européennes".¹⁵ Begrepet blir mye brukt i diskusjonen rundt økonomisk aktivitet i Europa. En forenklet versjon av teorien er at jo nærmere risset av bananen en by befinner seg, jo større sjanse er det for at byen kan dra fordel av den økonomiske aktiviteten som foregår der.¹⁶ Med utgangspunkt i at man ser bananen som en moderne versjon av bybeltet og basert på forestillingen om at byer drar fordel av geografisk nærhet til bananen, er det naturlig å tro at den statistiske sammenhengen mellom moderne økonomisk vekst og plassering i, eller utenfor, bybeltet, som vist i pkt. 2.5., ville vært større dersom den uavhengige variabelen var kontinuerlig. Det vil si et mål for geografisk avstand til bybeltet. En enda bedre måling ville være en kontinuerlig variabel for reisetid fra byer utenfor bananen og inn til en eller flere av de viktigste byene innenfor.

3.7 Konklusjon

Det er to sentrale aspekter som gjør at Rokkans typologisering av det geøkonomiske tyngdepunktet i Europa igjen har blitt aktuell. Industrialiseringen og inntoget av de sterke nasjonalstatene gjorde at den ledende økonomiske delen av Europa i en periode mistet sin

¹⁵ Fransk utgave: G.I.P. RECLUS et DATAR 1989, Katalansk utgave: G.I.P RECLUS et Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Economia i Empreses, 1991

¹⁶ Kilde: Financial Times, Tirsdag 4. september, 2001. "Guggenheim, Bilbao, and the hot banana" av Leslie Crawford.

timeglassfigur. Industrialiseringen dro denne formen utover, mot Øst-Europa og Østersjøen, og de tunge industriområdene der, og i motsatt retning, mot Storbritannia og Frankrike.

Det mange hevder er en svekkelse av nasjonalstatens økonomiske og politiske makt, samt endring i rammeverket for verdensøkonomien, gjør at Europa igjen finner tilbake til en timeglassfigur. Ved dette er det som sagt to viktige aspekter. Det første er at de byene som lå i bybeltet, og som i følge min operasjonalisering utgjorde en timeglassfigur i middelalderen, var de ledende byene i Europa på den tiden, både i størrelse, rikdom og politisk innflytelse. Dagens gjeninnføring av timeglasset baseres også delvis på dette ved at man finner mer økonomisk vekst og velstand innenfor denne formen enn utenfor.

Det andre aspektet ved dette er å finne i årsaken til disse byenes velstand, som er den samme nå som i middelalderen. Byenes velstand og uavhengighet var da en konsekvens av at de opererte som noder i en nettverksøkonomi. Det var denne funksjonen som gjorde at de utviklet de institusjoner som var nødvendige for å opprettholde langsiktig velstand og politisk uavhengighet. I dagens økonomiske og politiske virkelighet har de delvis funnet tilbake til disse funksjonene og får igjen en strategisk rolle i en transnasjonal virkelighet. Slik reflekterer timeglasset ikke bare realøkonomiske inntektsnivåer, men også sentrale økonomiske og politiske funksjoner.

4 Monocephale vs polycephale land

4.1 Innledning

Det er en sammenheng mellom den historiske bystrukturen i de vesteuropeiske landene og byenes vekst i BNP per capita de siste tiårene. Byer som ligger i land med historisk polycephal struktur har hatt større vekst de siste tiårene enn byer i land med monocephal struktur.

Forholdet mellom sentrum og periferi blir påvirket av endringer i makrostrukturer. De funksjoner som sentraliseres er økonomiske ledelsesfunksjoner. I de større byene finner vi nå en opphopning av styrende og administrative funksjoner i industriell, kommersiell og finansiell aktivitet. Dette er et trekk ved den type økonomi som i denne oppgaven blir kalt informasjonsøkonomien. Denne sentraliseringen av økonomisk makt og kontroll skyldes behovet for møtesteder.

I monocephale land er politiske, økonomiske og kulturelle funksjoner mer sentraliserte enn i polycephale land. Hovedstaden innehar de fleste funksjoner og er slik en mer attraktiv lokalisering enn de andre byene i landet. I informasjonsøkonomiens tid er sentraliserte funksjoner mer attraktivt enn tidligere. Det betyr at det forventes å finnes mer vekst i byer i polycephale land og hovedsteder i monocephale land, enn i de andre byene i datasettet.

Det forventes også å finnes en sterkere korrelasjon mellom moderne økonomisk vekst og bystrukturene enn det som var tilfelle med bybeltet. Det er fordi bystrukturene viser hvilke makrostrukturelle forhold byene har levd under fra bybeltetiden og fram til 1970-tallet.

I kapittelet om bybeltet så vi hvordan grunnlaget for dagens bystruktur ble lagt allerede i middelalderen. Sen eller tidlig statsdannelse var av avgjørende betydning for strukturen i hvert lands byhierarki. I de landene hvor statsdannelsen skjedde tidlig viser Rokkan (1987) hvordan de har utviklet en primat bystruktur, dvs. en struktur der sentrum, eller hovedstaden, er relativt mye større enn de andre byene. I de landene der statsdannelsen skjedde sent er størrelsesforholdet annerledes, her er det flere større byer.

Rokkan skilte mellom monocephale og polycephale bystrukturer innenfor de nasjonalstater. Dette reflekterer hvor sentraliserte eller desentraliserte funksjonene innenfor et lands grenser er. Monocephale bystrukturer er resultat av en samling av funksjoner. I slike tilfeller er den militæradministrative, den kulturelle og den økonomiske makten samlet i den største byen, helst i hovedstaden. Det Rokkan kaller den militæradministrative funksjonen vil her bli erstattet med politiske funksjoner. I polycephale land viser analyser at det er et klart funksjonsskille mellom byene (1987:76). I land med en polycephal bystruktur er alle, eller noen av disse funksjonene helt eller delvis desentraliserte ut til andre byer enn hovedstaden.

4.2 Typer av klassifiseringer

4.2.1 Folketall

Rokkan gjorde selv ingen empirisk analyse av funksjonelle strukturer i vesteuropeiske land, han brukte derimot folketall i byene for å bestemme strukturen. Klassifiseringen ble foretatt etter hvilken ”*primary score*”¹⁷ landet fikk. Primary scores ble regnet ut på bakgrunn av ratioen av folketallet i den største byen med summen av folketallet i den andre, tredje, fjerde og femte byen. Dersom denne ratioen er større enn 1 har landet iflg. Rokkan et monocephalt økonomisk nettverk, dersom den er mindre enn 1 har landet et polycephalt økonomisk nettverk. Therborn (1995) gir monocephal status til land der hovedstaden er tre ganger større enn den neste.

Mange bruker folketall for å klassifisere land som monocephale eller polycephale. Men det kan diskuteres om bruk av folketall gir en tilstrekkelig presis klassifisering. Begrepene monocephale eller polycephale bystrukturer brukes til å beskrive hvordan sentrale funksjoner, og dermed også institusjoner, er fordelt i et land. En monocephal struktur vil som regel bety at disse funksjonene (og institusjonene) er samlet i hovedstaden.

Selv om Rokkan (1987) teoretisk sett snakker om funksjonsdeling, er det altså folketall han bruker som klassifiseringsgrunnlag. Therborn (1995) bruker både folketall og funksjonsdeling når han klassifiserer landene, men viser ikke til empiriske analyser som bakgrunn for denne klassifiseringen.

¹⁷ Det engelske begrepet blir brukt i mangel på et godt norsk begrep.

Problemet med primary scores er at de ikke reflekterer hvilken type nettverksstruktur det er snakk om. Man vet at dersom en by er markant mye større enn de andre, så må det være en høy konsentrasjon av personell til alle de territoriale funksjoner som følger med (Rokkan, 1987:74). Men man kjenner ikke sammensetningen i byene ut fra slike tall, om det er en administrativ by, en handels- eller industriby, eller om den bygger sin eksistens på kulturelle komponenter. Slik sett får man ved bruk av primary score-metoden ikke rede på om det er en funksjonell deling mellom byene slik som i Spanias tilfelle (der Madrid er politisk hovedstad, mens Barcelona av mange blir ansett som det økonomiske sentrum i landet), eller om det er en funksjonell spredning slik som i Tyskland (der politiske institusjoner er desentraliserte og økonomisk tyngde fordelt mellom flere større byer).

En annen svakhet med bruk av primary score oppstår ved bruk av aggregerte tall. Ved bruk av FUR-tallene, slik som i denne oppgaven, kan man risikere å overdeterminere primære strukturer. Cheshire og Hay (1989) har inkludert forsteder for å få et riktigere økonomisk bilde av byene. Dersom man også inkluderer forsteder som etter hvert har utviklet seg til egne byer (urban sprawl) og må behandle store konurbasjoner som en enhet vil de største byene få uforholdsmessige høye verdier i forhold til de mindre. Vi kan se fra tabellen (primary scores) der Belgia er oppført to ganger at dette kan få metodiske konsekvenser. Tallene som er oppgitt i FUR materialet viser at Belgia har en monocephal bynettverkstruktur. Tallene fra Institut National de Statistique gir derimot Belgia en primary score på 0,9 og avdekker en polycephal struktur. Derfor må en være klar over hvilke enheter man tar i bruk ved en slik utregning, og det optimale hadde vært å hatt sammenlignbare tall for alle land. I tillegg ser det ut til at Rokkans primary score-metode egner seg best for enheten bykjerne.

4.2.2 Tidspunkt for statsdannelse

Nuvolati bruker tidspunkt for statsdannelse som et av kriteriene for å kartlegge bynettverkstrukturen (personlig kommentar, e-post). Han bekrefter at den sentrale delen av Europa er karakterisert ved sen statsdannelse. I disse nasjonene som kan inkluderes i bybeltet, eller som han sier også den mer moderne blå bananen, er det polycephalitet som er det mest utbredte urbane systemet. Nuvolati inkluderer Belgia i dette systemet med bakgrunn i at Belgia er en relativt ny stat (1830). Denne definisjonen er dermed basert på et lett målbart kriterium. I tillegg reflekterer den sene statsdannelsen et sentralt aspekt ved bystrukturer ved at sen statsdannelse skyldes nettopp tilstedeværelsen av for mange sterke, selvstendige byer til at det oppstod en dominant sentralmakt.

Likevel sier statsdannelses-tidspunktet lite om hvordan de politiske og økonomiske funksjonene fordeler seg i landet.

4.2.3 Fragmentering

Graden av kulturelle, lingvistiske og ideologiske konflikter blir også brukt som indikator på bystruktur. For Nuvolati er dette et svært sentralt aspekt. Han definerer Belgia som polycephalt dels på bakgrunn av tidspunktet statsdannelses som nevnt tidligere, men også fordi han mener at Belgia generelt presenterer en tendens til fragmentering (viser til Fitzmaurice, 1988). Therborn klassifiserer Belgia som ”contested monocephalous”. Med det menes en situasjon der den andre største byen krever spesialbehandling som hovedstad for en viktig subordinal divisjon. Spania er i følge Therborn et annet eksempel på det. Denne definisjonen på bystruktur inkluderer den kulturelle fragmenteringen eller funksjonsdelingen mellom byer i et land. Dette kan også, som Nuvolati hevder, reflektere en generell tendens til fragmentering eller polycephal struktur (e-post). Politiske funksjoner kan være delte mellom to byer, eller desentraliserte, som en følge av en kulturell konflikt. Økonomiske funksjoner kan følge det samme mønsteret. Eller som i Spanias tilfelle, der hovedstaden kan ha den politiske makten og nummer to byen kan sies å ha den økonomiske. Men en variabel som måler en generell tendens til fragmentering sier ingenting konkret om hvilke funksjoner som er fordelt på hvilken måte, og avgrensningen vil avhenge av hver enkelt forskers begrepsfesting og avgrensning av kulturell konflikt.

4.2.4 Funksjoner

Klassifiseringen av Belgia som polycephalt pga. kulturelle konflikter går på tvers av det Ahnstrøm kom fram til i sin funksjonelle analyse av unisentrisme vs multisentrisme (1973). Ahnstrøm måler grad av funksjonsdeling etter lokalisering av en stats sentralforvaltning, lokalisering av sentrale organisasjoner og større foretak (*ibid.*). Belgia karakteriseres av Ahnstrøm som unisentrert og han trekker fram bla. at de aller fleste av landets sentrale forvaltningsorgan ligger i hovedstaden på tross av sterke funksjonelle årsaker som taler for andre lokaliseringer (1973:41). Therborn bruker også funksjonsdeling for å klassifisere strukturene i vesteuropeiske land, men det er lite som tyder på at denne inndelingen baseres på en grundig empirisk analyse av hvordan funksjonene faktisk er fordelt i disse landene. Dette er gjennomgående for svært mange som bruker monocephal og polycephal struktur i sine forklaringer av ulike fenomener. På samme måte som ulike geopolitiske avgrensninger (jmf. forrige kapittel), blir også klassifisering av land etter ”cephalitet” ofte foretatt

uten empirisk grunnlag. Ahnstrøms analyse er en sjelden grundig empirisk analyse av funksjonsdeling. En tilsvarende kartlegging av politiske, økonomiske og kulturelle funksjoner i vesteuropeiske land og byer er ikke foretatt siden.

GaWC gruppen¹⁸ har foretatt analyser av fordeling av private firma. De kartlegger lokaliseringen av firma innenfor forretningsmessig tjenesteyting, og fordelingen av disse mellom de største byene i et land kan til en viss grad brukes til å spore fordelingen av økonomiske funksjoner. Slike firma vil søke områder med stor økonomisk aktivitet og dette vil gjerne være de samme områdene som man finner de viktigste offentlige nasjonaløkonomiske institusjoner i. Denne GaWC-analysen blir brukt i denne oppgaven fordi slike sentra for økonomisk aktivitet er vekstnoder.

Polycephale															
Tyskland	Italia	Nederland	Spania	Portugal	Sverige	Danmark	Belgia								
Frankfurt	57	Milan	56	Amsterdam	38	Madrid	52	Lisbon	26	Stockholm	32	Copenhagen	24	Brussels	54
Dusseldorf	33	Rome	24	Rotterdam	11	Barcelona	33	Göteborg	8	Århus	11	Antwerp	12		
Hamburg	24	Turin	8	The Hague	9										
Munich	22	Bologna	7	Utrecht	6										
Berlin	19	Genoa	6												
Stuttgart	14														
Cologne	11														
Dresden	8														
Monocephale															
				Hellas	Irland	Frankrike	UK								
				Athens	30	Dublin	27	Paris	71	London	97				
						Lyon	17	Birmingham	18						
						Lille	11	Manchester	16						
						Marseille	10	Leeds	14						
								Edinburgh	12						
								Glasgow	11						

GaWC, Office Distribution
Global Corporate Service Firms

Tabell 4-1. Representasjon av globale service firma i vesteuropeiske byer

GaWC sin kartlegging av globale firma innenfor forretningsmessig tjenesteyting kan gi et inntrykk av strukturene i et land. Oversikten gjelder bare firma som har representasjonskontorer i flere land i en global skala, og kan derfor ikke brukes til å gi en detaljert oversikt over fordelingen av økonomiske institusjoner i hvert enkelt land. For å få informasjon om en slik fordeling trenger man også en kartlegging av Europa-regionale og europeiske firma. Men GaWC tabellen kan gi et visst inntrykk av deltagelse i den globale nettverksøkonomien, og hvordan denne deltagelsen er distribuert i Vest-Europa. Likeledes gir den også et visst bilde av intern distribusjon av økonomisk

¹⁸ GaWC: Globalization and World Cities Study Group and Network. Institutt for geografi ved Universitetet i Loughborough, UK. Stiftere er Sir Peter Hall (The Bartlett, UCL) og Saskia Sassen (Department of Sociology, University of Chicago).

aktivitet, i alle fall i de større landene. Tabellen setter også spørsmålstegn ved min klassifisering av landene Danmark, Sverige, Spania og Belgia, som vi skal se senere.

Slike datasett kan gi en indikator på grad av økonomisk sentralisering i et land. På den andre siden går vi glipp av viktig informasjon ved ikke å vite hvordan strukturen i de offentlige politiske og kulturelle funksjoner og institusjoner er fordelt. Føderalismeteorier kan gi innblikk i hvordan den politiske makten er fordelt. Men i komparative studier må man ta hensyn til at samme institusjonelle ordning kan skjule svært ulik praksis. Italia defineres politisk som en enhetsstat, men med bla. desentralisering av politisk myndighet (Amin og Thrift, 1994:7) er landet på mange måter polycephalt (Therborn, 1995). Italias økonomiske sentrum ligger i nordvestområdet, mellom Milano, Torino og Genova, det såkalte industrielle triangel (Heidar & Berntzen, 1998). I tillegg er Italia en relativt ny stat, noe som for mange også betyr polycephal status. Spania har sin egen politiske praksis som verken passer inn i føderal- eller enhetsstatsrammen. Av den grunn har jeg valgt å bruke bystruktur som et mål på faktisk funksjonell distribusjon som forklaringsvariabel i stedet for statsvitenskapelige klassifiseringer av landene.

En annen funksjon som indikerer bystruktur er vitenskapsproduksjon. I Vest-Europa følger dagens vitenskapsproduksjon generelt mønsteret i bystrukturen, noe som relateres til nasjonal sentraliseringspolitikk gjennom hundreår (Matthiessen & Schwarz, 1999:457). Universiteter i Europa har en lang historie og inngår i Rokkans kulturdimensjon. Matthiessen & Schwarz viser at nasjoner med tradisjon for urban konsentrasjon og politikk for sentralisering, som Frankrike og Russland, demonstrerer et svært sentralisert mønster når det gjelder vitenskapelige publikasjoner. Dette gjelder også i det motsatte tilfellet, men Matthiessen & Schwarz (*ibid.*) nevner Storbritannia som eksempel på et land med ”tradisjon for desentralisering”, på lik linje med Tyskland, mens Storbritannia vanligvis blir klassifisert som et svært sentralisert land, ut fra de fleste kriterier som hittil er nevnt. Her skal man imidlertid også være oppmerksom på at universitetenes plassering i noen tilfeller gjenspeiler religionens posisjon. Universiteter fungerte som religiøse maktbastioner og ble ofte plassert langt unna den politiske makten for at den religiøse og den politiske makten skulle holdes adskilt.

Fordeling av funksjoner handler om dominans. Monocephalitet eller urban primacy brukes om land der en by har vokst til en slik størrelse at den dominerer alle andre urbane områder, politisk (dersom hovedstad) og økonomisk. I slike land er hovedstaden også knutepunkt mellom innenriks- og utenrikshandel (Balchin *et al.* 2000:64).

Balchin *et al.* (*ibid.*) bruker i tillegg plassering av de nasjonale sentra for kommunikasjonssystemer (TV og telecom) i sin definisjon, samt strukturen på den/de internasjonale lufthavnene. Infrastruktur og kommunikasjonsstruktur er ikke en funksjon, men dens struktur reflekterer et lands historie for sentralisering eller desentralisering. Senere skal vi se hvordan dagens infrastruktur og kommunikasjonsstruktur direkte reflekterer de historiske bystrukturene i ulike land.

4.3 Klassifisering av dagens struktur

4.3.1 Datakilder

Cheshire og Hays kriterium for utvelgelse av FUR er at de har en populasjon innenfor FUR området som overstiger 330 000 (Cheshire & Hay, 1989:24). Med det som utgangspunkt har jeg i to av de landene som mangler fem byer over 330 000, gitt de påfølgende FUR en maksverdi på 329 999 innbyggere.

En annen kilde for demografidata for byer er EU-kommisjonens pilotprosjekt Urban Audit.¹⁹ Den største forskjellen mellom FUR tallene og Urban Audit er byenhetens avgrensning. FUR-tallene er konsekvent mye høyere fordi disse måler bykjernen med forsteder. Urban Audit sin avgrensning er mer uklar.²⁰

En tredje kilde for byenes innbyggertall er tilgjengelige demografidata fra nasjonale statistikkbyråer. Disse tallene vil i enda mindre grad være sammenlignbare på tvers av land fordi de benyttede enhetene varierer. Men primary score vil likevel være sammenlignbar til en viss grad, så lenge man er oppmerksom på at til og med innenfor de ulike land kan byene være oppgitt i ulike enheter i samme statistikk. Eksempler på dette er Dublin og Brussel. Dublin blir oppgitt som "Greater Dublin Area" mens de andre byene ikke har noen betegnelse. Brussel blir oppgitt i "City", med et folketall som gjør den til den femte største byen i Belgia. De andre byene i Belgia har ikke

¹⁹ Urban Audit er en statistisk undersøkelse av 58 større byer i EU, utenom Paris og London. Prosjektet ble lansert av EU-kommisjonen og utført av EUROSTAT. Datasettet inneholder demografiske data, økonomiske data og levekårsdata, men svært få av variablene har verdier for alle enhetene. <http://www.inforegio.org/urban/audit/index.html>, 01/10-01

²⁰ Selv om disse tallene er utarbeidet med tanke på komparative formål, er det ikke satt samme krav til sammenlignbarhet på tvers av lands ulike måter å definere en byenhet. Urban Audit har med kun 58 europeiske byer, dvs. at ikke mange av landene har med 5 byer som behøves for å regne ut cephaliteten. Utvalgsriteriet for disse byene også uklart, av den grunn kan jeg ikke gi imaginære verdier til de byene som mangler.

noen merknader i tabellen, og Antwerpen har et folketall som er 4 ganger større enn Brussel. Det er derfor naturlig å anta at disse er oppgitt i en større administrativ eller funksjonell enhet.

4.3.2 Dagens monocephale land

Frankrike og Storbritannia har helt klare monocephale strukturer. London FUR med sine 8,8 millioner innbyggere er større enn de fire neste med til sammen 7,5 millioner. I Frankrike er forskjellen større, Paris FUR har 10,1 millioner, mens de fire neste har kun 6 millioner til sammen. Urban Audit-tallene viser samme struktur i begge land. Selv om London og Paris er utelatt kan vi ut fra tallene for de fire neste byene se at strukturene i disse landene er monocephal. Frankrikes fire neste byer har 1 925 905, og i Storbritannia er dette tallet 2 842 584.

I Hellas er bare Saloniki oppgitt i tillegg til Athen. Athen FUR er registrert med 3,5 millioner. Saloniki har 1 million. Ved å gi de tre påfølgende byer en maksverdi på 329 999 innbyggere, blir summen for de fire byene ca. 2 millioner, noe som viser en svært monocephal struktur. I Urban Audit er to andre byer oppgitt i tillegg til Athen. Disse tallene tyder på en mindre klar monocephalitet enn FUR-tallene gjør. På tross av usikkerheten vil Hellas her blir definert som monocephalt.

I Irland er det bare Dublin FUR som er oppgitt, med 1,4 millioner. Det betyr at de andre byene kan ha maksimalt 1,32 millioner (i og med at de ikke er tatt med betyr det i følge Cheshire og Hays utvalgs-kriterie at ingen av dem overstiger 330 000 innbyggere) og det vil si at Irland er monocephalt. Dette bekreftes av tallene fra *Central Statistics Office* i Irland som viser at Greater Dublin Area har 953 000 innbyggere, mens Cork, Limerick, Galway og Waterford kun har 360 000 til sammen. I Urban Audit er tallet for Dublin 481 854. Detaljer rundt dette drøftes i primary scores-delen, foreløpig konkluderes det med at Irland er monocephalt.

Primary Scores

		PS (ratio)			PS	
Belgia	<u>3 398 959</u> <u>Brussel</u>	1,03	Portugal	<u>2 052 787</u> <u>Lisboa</u>	0,55	
FUR	1 533 098 <u>Antwerpen</u> 857 354 <u>Liege</u> 581 031 <u>Charleroi</u> 329 000 <u>Gent</u>			1 641 501 <u>Porto</u> 748 192 <u>Braga</u> 712 594 <u>Sétubal</u> 654 265 <u>Aveiro</u>		
summen av de 4 neste:	<u>3 301 482</u>		summen av de 4 neste:	<u>3 756 552</u>		
Belgia	<u>954 460</u> <u>Brussel</u>	0,9	Danmark	<u>590 224</u> <u>København med Fredriksberg og Roskilde:</u>	0,83	
	447 632 <u>Antwerpen</u> 224 074 <u>Gent</u> 202 020 <u>Charleroi</u> 187 538 <u>Liege</u>			286 668 <u>Aarhus</u> 183 691 <u>Odense</u> 161 661 <u>Aalborg</u> 82 676 <u>Esbjerg</u>		
summen av de 4 neste:	<u>1 061 264</u>		summen av de 4 neste:	<u>714 696</u>		
Tyskland	<u>2 902 392</u> <u>Hamburg</u>	0,29	Nederland	<u>2 527 300</u> <u>Amsterdam</u>	0,58	
	2 831 186 <u>Muenchen</u> 2 528 412 <u>Stuttgart</u> 2 406 291 <u>Frankfurt</u> 2 164 904 <u>Berlin</u>			1 874 623 <u>Rotterdam</u> 1 383 101 <u>S-Gravenhage</u> 781 682 <u>Utrecht</u> 329 999 <u>imaginær</u>		
summen av de 4 neste:	<u>9 930 793</u>		summen av de 4 neste:	<u>4 369 405</u>		
Spania	<u>5 042 102</u> <u>Madrid</u>	0,53	Hellas	<u>3 522 800</u> <u>Hellas</u>	1,79	
	4 668 449 <u>Barcelona</u> 2 060 617 <u>Valencia</u> 1 521 065 <u>Sevilla</u> 1 250 098 <u>Bilbao</u>			977 500 <u>Saloniki</u> 229 999 229 999 229 999		
summen av de 4 neste:	<u>9 500 229</u>		summen av de 4 neste:	<u>1 967 497</u>		
Frankrike	<u>10 623 777</u> <u>Paris</u>	1,75	Sverige	<u>751 231</u> <u>Stockholm</u>	0,72	
	1 937 447 <u>Lyon</u> 1 459 251 <u>Nantes</u> 1 455 739 <u>Marseille</u> 1 208 260 <u>Bordeaux</u>			467 151 <u>Göteborg</u> 259 711 <u>Malmö</u> 189 559 <u>Uppsala</u> 133 283 <u>Linköping</u>		
summen av de 4 neste:	<u>6 060 697</u>		summen av de 4 neste:	<u>1 049 704</u>		
Italia	<u>3 863 536</u> <u>Roma</u>	0,35	Irland	<u>681 939</u> <u>Dublin</u>	1,89	
	3 789 034 <u>Milano</u> 3 529 333 <u>Napoli</u> 1 973 074 <u>Torino</u> 1 697 965 <u>Bari</u>			180 000 <u>Cork</u> 79 000 <u>Limerick</u> 57 000 <u>Galway</u> 44 000 <u>Waterford</u>		
summen av de 4 neste:	<u>10 989 406</u>		summen av de 4 neste:	<u>360 000</u>		
UK	<u>8 756 540</u> <u>London</u>	1,17	polycephale			
	2 857 907 <u>Birmingham</u> 1 857 661 <u>Manchester</u> 1 397 200 <u>Glasgow</u> 1 352 558 <u>Leeds</u>		Tyskland	0,29	monocephale	
summen av de 4 neste:	<u>7 465 326</u>		Italia	0,35	UK	1,17
			Spania	0,53	Irland	1,89
			Portugal	0,55	Frankrike	1,75
			Nederland	0,58	Hellas	1,79
			Sverige	0,72		
			Danmark	0,83		
			Belgia	0,9		

Tabell 4-2. Utregning av primary score

4.3.3 Dagens polycephale land

Spania, Tyskland og Italia er alle klare, polycephale land. Både FUR-tallene og Urban Audit viser en slik struktur. I Nederland er bare tre byer oppgitt i FUR-materialet, men siden Amsterdam har

2,5 millioner, og de tre neste har 4 millioner til sammen, er det ikke nødvendig å plusse på den ikke oppgitte neste, vi ser allerede av bynettverksstrukturen at Nederland er polycephal.

Sveriges bynettverksstruktur er usikker på bakgrunn av FUR tallene. Stockholm FUR oppgis å ha 1 608 794 millioner innbyggere. De to neste byene som er oppgitt har til sammen 1 539 313. For å få en polycephal struktur må de to neste FUR ha en samlet populasjon på 69 481. Det er det så stor sannsynlighet for (Malmö er ca. halvparten så stor som Göteborg og Uppsala er litt mindre, jmf. Tabell 5-4) at Sverige her blir regnet som polycephal. *Statistiska Sentralbyrå*n har tall som støtter denne påstanden, de gir Stockholm 751 231 innbyggere, og de fire neste (Göteborg, Malmö, Uppsala, Linköping) til sammen 1 049 704 innbyggere.

Portugal kan ut fra Cheshire-tallene virke monocephal. Lisboa har 4 millioner innbyggere innenfor FUR området, bare Porto er oppgitt i tillegg, med et folketall på 2,1 millioner. Maksimumstallet for de fire neste byene blir da 3,1. Men tall fra det nasjonale statistiske institutt, *Instituto Nacional de Estatística*, viser en klar polycephal struktur. Der er innbyggertallene for de største byene oppgitt i bydistrikter og Lisboa bydistrikt har der 2 052 787 innbyggere, mens de fire neste bydistriktene har 3 756 552. Rokkan definerte Portugal som polycephal i 1987, det samme gjør Therborn (1995).

Belgia er et annet tvilstilfelle. Rokkan definerte Belgia som monocephal i 1987. Belgia hadde imidlertid gått fra å være svært polycephal ved århundreskiftet til å bli monocephal. Rokkans påstand om monocephalitet i Belgia blir støttet av Ahnstrøm (1973) som gjør en funksjonell analyse av sentralitet vs desentralitet ved å måle prosentandelen av salg og inntekt kontrollert fra den dominerende hovedkontorbyen.

I følge tallene for FUR fra 1991 er Belgia monocephal. Bare fire byer er oppgitt, så den femte byen gis en maksverdi på 329 999 innbyggerer (siden de har inkludert alle byer med innbyggertall over 330 000). Maksverdien for de fire neste byene blir da 3,3 millioner, men Brussel så vidt ligger over, med 3,4 millioner innbyggere. Urban Audit har bare tall for Brussel og Antwerpen. *Institut National de Statistique* opplyser at Brussel med sine 19 kommuner har 954 460 innbyggere. De fire neste byene (Antwerpen, Gent, Charleroi, Liege) har 1 061 264 innbyggere til sammen. Problemet her er at instituttet operer med bykjernetallet for Brussel i sin oversikt over de største byene. Det er 134 243 innbyggere, og det er dette tallet som blir sammenlignet med de andre byene i deres statistikk. Det står uklart hvilken enhet de andre byene er oppgitt i.

En annen statistikk utarbeidet av *Office for Statistics, Urban Research and European Affairs ved Gerhard Mercator University Duisburg*, opererer med følgende tall: Antwerpen: 462 336, Gent: 228 387, Charleroi: 206 898, og Brussel: 136 424. Alle disse tallene er kodet med verdien "C" som står for "City proper". Dette tallmaterialet tyder på at Belgia er polycephal. Belgia blir også omtalt som polycephalt av Nuvolati (1997) i hans analyse av levekår i bybeltebyer. Bakgrunnen for dette kommer vi tilbake til nedenfor.

I utregningen av primary score velger jeg å bruke tallene fra *Institut National de Statistique*, og for Brussel bruker jeg det tallet som inkluderer de 19 kommuner. Siden begge tallene gir en polycephal struktur er ikke dette viktig annet enn i forhold til utregningen av primary score.

Danmark er et siste tvilstilfelle. I Danmark er bare Aarhus, med sine 529 581 innbyggere, som er oppgitt i tillegg til København i FUR-datasettet. Med en maksverdi på 329 999 for de tre neste byene blir Danmark likevel monocephal, da København har 1,9 millioner innbyggere og de fire neste har en maksverdi på 1,5 millioner. *Danmarks Statistikkbank*²¹ viser en helt annen struktur. Her har København 590 224 innbyggere, og de fire neste (Århus, Odense, Aalborg, Esbjerg,) har 714 696 innbyggere til sammen. Disse tallene viser at Danmark er polycephalt, så lenge folketall ligger til grunn, selv om Danmark vanligvis blir regnet som et monocephalt land. Dette strider imot Balchin *et a.l.s* klassifisering (2000:66), som hevder Danmark er et typisk land med "urban primacy". Det er også motstridende til Therborn (1995:186). Han hevder hovedstaden i Danmark, på lik linje med Frankrike, Hellas, Irland og UK, er en urban agglomerasjon som har minst tre ganger så stor populasjon som den nest byen og deler ingen større funksjoner med en annen by. I følge FUR-tallene så har den det.

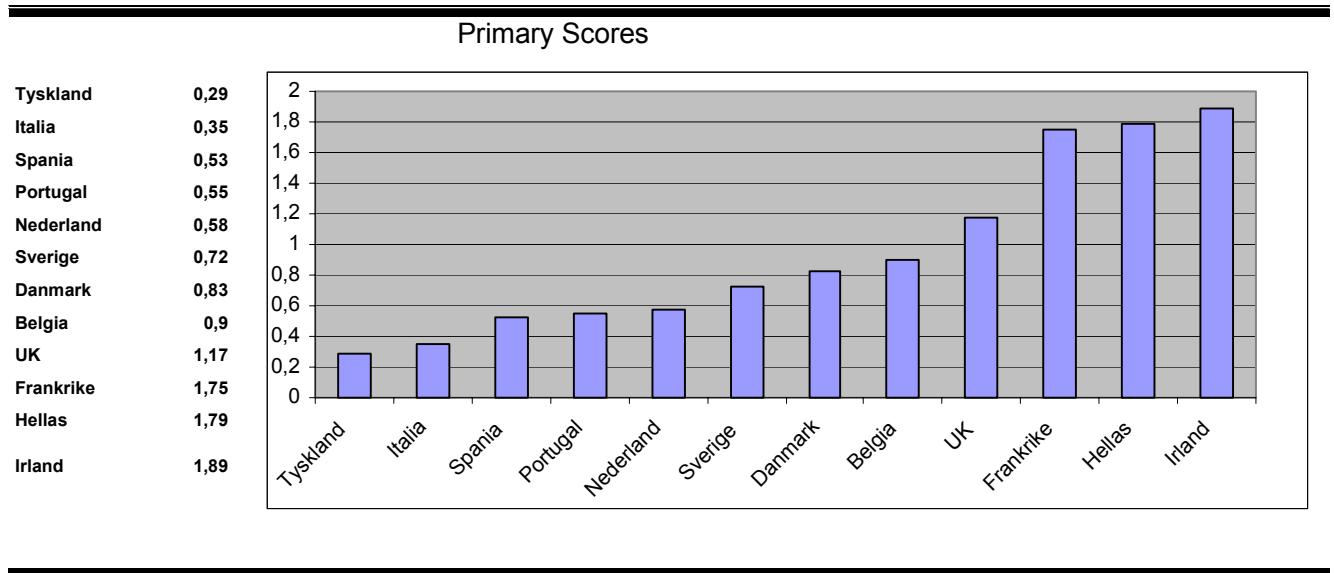
Dette viser samtidig igjen at FUR-tallene begunstiger de største byene. Både i Danmark og i Belgias tilfelle ser vi at FUR-tallene gir en økt forskjell mellom byene. De store byene har forholdsvis større pendlerbefolkning som FUR-tallene inkluderer.

4.3.4 Utregning

Det ideelle hadde vært om alle land i FUR-materialet hadde fem byer oppgitt, det hadde gjort primary score-tallene mer sammenlignbare. En annen mulighet hadde vært om demografidata for

²¹ Kilde: <http://www.statistikbanken.dk/> 29/10-01

tilsvarende byer var tilgjengelig fra de respektive lands nasjonale statistikkbyråer, men denne tilgjengeligheten har vist seg svært varierende. Dessuten er metodene for innsamling og definisjon av enhetene så forskjellige fra land til land at slike tall gir ingen garanti for sammenlignbarhet. Løsningen har blitt å bruke FUR-tallene der det var mulig, og andre datasett i de andre tilfellene.

Tabell 4-3. Primary scores for 12 vesteuropeiske land (90-tallet)

I tilfellet Belgia stod valget mellom å bruke FUR-tallene med en imaginær by og bruke tallene fra det nasjonale statistiske byrået. FUR-tallene viser en liten grad av monocephalitet, men siden det mangler en siste by blir dette et usikkert tall. Tallene fra det nasjonale statistiske byrået viser polycephalitet, til og med ved bruk av den største administrative enheten for Brussel. Differansen mellom primary score er svært liten (10,04 vs 0,90), men avgjørende i en dikotom definisjon av strukturen. Siden det er gode teoretiske begrunnelser for å definere Belgia som polycephalt velger jeg å bruke de sistnevnte tallene.

Både i Hellas og Nederland er det som sagt brukt imaginære folketall for de byene det ikke finnes opplysninger om. Dette gjør verdiene for primary score i disse tilfellene til svært usikre tall. Jeg bruker disse verdiene til å lage dikotomier til en dummyvariabel for monocephalitet vs polycephalitet og det gjør at klassifiseringen av de ulike systemene bør være så korrekte og godt begrunnet som mulig. Selv om verdien for primary score for Hellas og Nederland er usikker så er

de så ulik 1,0 at det er uproblematisk å klassifisere dem som henholdsvis monocephal og polycephal.

Som allerede nevnt har FUR-tallene en tendens til å begunstige de største byene. Rokkan mente selv at det var populasjonstallet for city som gav det riktigste bildet av bynettverkstrukturen. Slik sett passer det godt at FUR-tallene her blir brukt kun i de landene som både empirisk og teoretisk har en udiskutabel bynettverkstruktur (Tyskland, Spania, Frankrike, Italia og UK), mens de andre landene stort sett er definerte ut fra populasjonstall for city, eller enheter som uansett er mindre en Functional Urban Regions.

4.3.5 Operasjonalisering

Min klassifisering er annerledes enn Rokkans (1987). Rokkan definerte Frankrike, UK, Belgia, Irland og Danmark som polycephale. Sverige var ”intermediary” (monocephalt, men med mindre sentralisering enn de andre), Vest-Tyskland, Italia, Portugal, Spania og Nederland var polycephale (1987:89). Hellas var den gang ikke tatt med. Mine tall viser en annen struktur i Belgia, Sverige og Danmark. Alle var definerte som monocephale av Rokkan, men her viser alle landene polycephale tendenser. Det betyr enten at målemetodene er forskjellige, eller at strukturene i disse landene faktisk har forandret seg. Eventuelle årsaker til endring kommer vi tilbake til nedenfor.

4.4 Analyse

4.4.1 Regresjon mellom vekst og bynettverksstruktur, definisjon 1

En korrelasjonsanalyse av forholdet mellom bynettverksstruktur som definert av Rokkan (med Sverige som polycephalt) og vekst i BNP per capita i perioden 1979 og 1994 viser at det er en statistisk signifikant korrelasjon.²² Det lages en dummyvariabel der de med polycephal struktur får verdien 1, og de med monocephal struktur får verdien 0. En lineær regresjon mellom disse variablene gir en forklart varians på 11 prosent. T-verdien er 3,86, som viser at det er signifikant forskjell mellom gjennomsnittlig vekst i BNP per capita (1979-1994) for byer i monocephale land og byer i polycephale land.

²² Variabelen er forholdstall i forhold til gjennomsnittet.

Monocephale vs polycephale bystrukturer

Avhengig variabel er vekst i bnp per capita (forholdstall)

Uavhengig variabel:	N	Pearson's r	R ²	T-verdi	Sig.
1. Def. 1: Rokkan: byer i polycephale land er kodet 1	125	,33	,11	3,86	,000
2. Def: byer i polycephale land er kodet 1	125	,39	,15	4,66	,000
3. Samme som 3, inkludert hovedsteder	125	,49	,24	6,23	,000
4. Primary score	125	,36	,13	-4,27*	,000

*Minus fordi: dess mindre primary score er, dess større er vekst.

Tabell 4-4. Bystrukturers sammenheng med økonomisk vekst i byene

4.4.2 Regresjon mellom vekst og bynettverk struktur, definisjon 2

I denne regresjonen er Belgia, Danmark og Sverige kodet polycephale. En lineær regresjon mellom vekst i BNP per capita og en dummyvariabel der polycephalitet er kodet 1, gir en forklart varians på 15 prosent. Regresjonen med Rokkans klassifisering viser at bystrukturen kan forklare 11 prosent av variansen i byers inntekt. Belgia, Danmark og Sverige har en mer polycephal struktur enn de mest monocephale landene i Vest-Europa. Når disse kodes polycephale øker T-verdien, noe som viser at den signifikante forskjellen mellom gjennomsnittlig inntektsvekst til byer i monocephale og byer i polycephale land øker. Når disse landene med en mer polycephal struktur enn de mest monocephale kodes om, øker korrelasjonen mellom variablene. Dette gir ytterligere støtte til hypotesen om at variansen i byers vekst i den aktuelle perioden samvarierer med bystrukturen.

4.4.3 Regresjon mellom vekst og bynettverksstruktur og hovedsteder

Dersom alle hovedstedene (inkludert Edinburgh og Belfast) kodes monocephale styrkes korrelasjonen ytterligere. Dette gjøres ut fra den samme hypotese som i bybeltekapittelet, nemlig at hovedsteder i monocephale land vil ha en forholdsvis større vekst enn de andre byene i samme land fordi en åpnere økonomi vil stimulerer hovedstedene i monocephale land mer enn de andre byene. Den forklarte variansen øker betraktelig med en slik omkoding, variabelen bystruktur forklarer nå 24 prosent av variansen i inntektsøkning. T-verdien er økt til 6,23. Det viser at forskjellene mellom de to gruppernes gjennomsnitt er enda større.

4.4.4 Regresjon som pkt 7.2., her med primary score

En regresjonsanalyse tilsvarende den som ble foretatt med dummyvariabel i pkt 4.7.2 gjøres med primary score som uavhengig variabel. Den forklarte variansen er 13 prosent. Dette er et så vidt svakere resultat enn med bruk av en dikotom variabel for bystruktur. I forhold til den teoretiske utledningen er dette overraskende. Dersom hypotesen om at byers økonomiske vekst øker i takt med grad av polycephalitet skulle en mer nøyaktig og nyansert måling av bystruktur gjennom primary score gi et sterkere resultat.

4.5 Sammenheng

4.5.1 Sammenheng med forbehold

Hypotesen i dette kapitlet er at byer i polycephale land har hatt sterkere vekst de siste tiårene enn byer i monocephale land. Dette baseres på at sentrale karaktertrekk ved verdensøkonomien er endret slik som drøftet tidligere i oppgaven, og at dette gir de store byene i land med en polycephal struktur bedre forutsetninger for å tjene på slike endringer enn de store byene i land med monocephal struktur. De statistiske analysene her kan ikke antyde kausalitetsforhold, bare samvariasjon. Men denne samvariasjonen er såpass klar at det er interessant å stille spørsmålet om hvorfor forskjellen mellom byers økonomiske prestasjon i monocephale og polycephale strukturer øker i den perioden det her er snakk om, altså 1979 til 1994.

Forklaringen på dette er mye den samme som vi fant i forrige kapittel. Men vi ser at det er en sterkere korrelasjon. Dette er et faktum som kan implisere at nasjonalstatenes økonomiske prestasjon er en viktig bakenforliggende variabel. Bystrukturene er en variabel som er knyttet til nasjonalstatene ved at alle byene i hvert land gis lik verdi både ved bruk av dummy og primary score. Hvorvidt byenes økonomiske prestasjon er en konsekvens av sine lands prestasjon testes i kapittel seks.

Utvalget av byer i analysen er basert på størrelse. Hvorvidt størrelse i seg selv er en vekstfaktor kommer jeg tilbake til i kapittel seks. Siden større byer vil ha flere funksjoner enn små byer er det ikke sikkert man vil få samme resultater med et utvalg som også inkluderer mindre byer.

Likevel viser analysene i dette utvalget av byer at det er signifikant forskjell i økonomisk vekst mellom de byer som er i polycephale strukturer og de som er monocephale. Foreløpig tar vi utgangspunkt i dette.

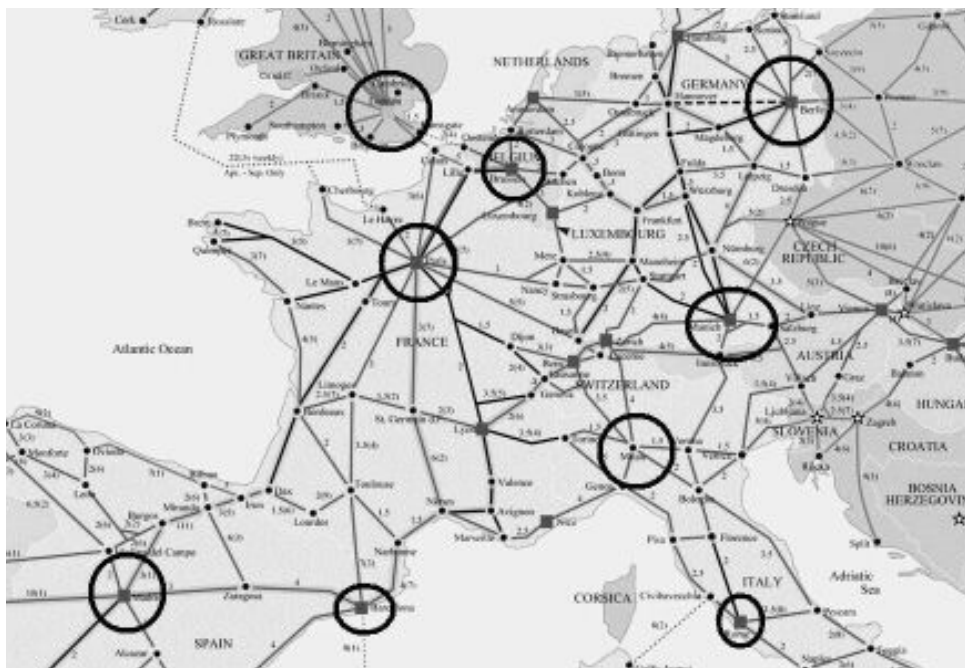
4.5.2 Hvorfor korrelasjon?

Bystrukturene er en direkte konsekvens av bybeltet (Rokkan, 1987, Nuvolati 1997). Land som lå innenfor bybeltets geografiske omfang utviklet en polycephal bystruktur og land som lå utenfor utviklet en monocephal struktur. I bybeltekapittelet ble det argumentert for at byer som lå i bybeltet utviklet trekk som gav de historiske forutsetningene for å vokse i den samtidige europeiske økonomien. Når bystrukturvariabelen da viser seg å forklare mer av variansen av vekst enn bybeltevariabelen, viser det at konsekvensen av bybelte, nemlig bystrukturen, er en viktigere forklaringsvariabel enn bybeltet i seg selv. Bybeltebyene utviklet kultur og institusjoner for transnasjonal handel på et tidlig tidspunkt, men videreutviklingen av denne kulturen ble avbrutt på et tidligere tidspunkt i de byene som ble innlemmet i en sentralstyrt nasjonalstat. Byene som lå i områder med sen statsdannelse hadde en mye lengre periode å bygge opp sine egne politiske, økonomiske og kulturelle institusjoner på.

La oss ta Frankrike som eksempel. I kapittelet om bybeltet så vi at en del byer i Øst-Frankrike og ved middelhavskysten i Frankrike var med i bybeltet. I oversikten over vekst i BNP per capita ser vi at de franske byene har hatt liten vekst i forhold til mange andre i denne perioden. I forrige kapittel ble det forklart hvordan og hvorfor plassering i bybeltet kan ha hatt en gunstig effekt på økonomisk vekst på 80- og 90-tallet, men av disse byenes resultater ser vi at plassering i bybeltet ikke har betydd mye. Hvis vi derimot ser på arven fra middelalderen, nemlig bynettverksstrukturen, så forklarer den sannsynligvis mer. Frankrike var et av de landene der stats- og nasjonsbyggingen startet på et tidlig tidspunkt og Ile-de-France fikk hurtig bygd seg opp til et mektig politisk og økonomisk sentrum for omfattende territorial kontroll. Selv om de nevnte franske byene skapte problemer for sentrum i unifiseringsprosessen ble de raskt en del av staten Frankrike. Denne tidlige unifiseringen skapte en svært sentralisert struktur i Frankrike. Siden unifiseringen av Frankrike har disse byene eksistert i en sentralstyrt økonomi der Paris har vært politisk, økonomisk og kulturell premissleverandør og bindeledd med resten av verden. Det ble i forrige kapittel beskrevet hvordan informasjonsøkonomiens inntog har gitt byene større spillerom, med en svekket nasjonalstat og en større grad av direkte tverrstatlig kontakt mellom byene. De franske byene, og andre byer i monocephale strukturer, fikk ikke videreutviklet sin kultur og tradisjon for dette, langt mindre

institusjoner for et slikt marked og den nødvendige politiske arena. De faller derfor tilbake for de byene som eksisterte lenger i en polycephal struktur.

Et bilde på den funksjonelle strukturen i Frankrike vil være en stjerne med Paris i midten. En illustrasjon på dette er toglinjene. De aller fleste linjene går innom Paris og de mer moderne veiene gjør det samme. Både London og Paris har 11 hovedlinjer inn til byen (Figur 4.5-1.). Kartet over toglinjene i Tyskland har enn helt annen struktur. Det går mange hovedlinjer inn til Berlin også, men toglinjene utgjør ingen stjerneformasjon som i Frankrike og Englands tilfelle.

Figur 4.5-1. Jernbanenettet i Europa

Hypotesen om en sammenheng mellom polycephalitet og økonomisk vekst støttes i stor grad av en undersøkelse utført for EU Kommisjonen (Nuvolati, 1997). I denne analysen er det livskvalitet i byene som blir målt. Hvilken sammenheng det er mellom livskvalitet og økonomisk vekst er et uavklart spørsmål, men her velger jeg å se på det som to sider av samme sak. Det viktige med denne undersøkelse er uansett den koblingen han gjør mellom polycephalitet og økonomiske privilegerte områder. Nuvolati hevder at den seneste forskningen på området avslører den privilegerte posisjonen til de byene som befinner seg i de sentraleuropeiske landene (1997). Til og med fra et historisk perspektiv spiller de byene som tilhørte bybeltet en ledende rolle i europeisk vekst på grunn av deres tradisjonelle merkantile aktiviteter og politiske uavhengighet siden

middelalderen (*ibid.*). Nuvolati knytter polycephaliteten direkte opp mot bybeltet og sen statsdannelse og hevder at bybelteaksen fortsatt er en av de mest privilegerte sonene i Europa.

4.6 Konklusjon

I forrige kapittel ble det vist hvordan byenes plassering i forhold til middelalderens bybelte har sammenheng med deres økonomisk vekst i informasjonsøkonomiens tid. Analysen i dette kapitlet viser at arven fra middelalderen har sterkere sammenheng med økonomisk vekst i byer i perioden 1979-1994. Årsakene til denne sammenhengen mellom bynettverkstruktur og moderne økonomisk vekst er stort sett de samme som beskrevet for bybeltevariabelen. Forskjellen er at strukturvariabelen bynettverk i tillegg til å vise arven fra bybeltet også viser hvilke makrostrukturelle forhold byene har levd under i etterkant. Strukturvariabelen bynettverk beskriver forskjellen mellom byene når det gjelder den institusjonaliserte graden av politisk og økonomisk sentralisering i deres nasjonalstat.

Det vil si at det ikke bare er byenes rolle i bybeltet i middelalderen som må tas hensyn til. Som forklart i forrige kapittel menes med det den funksjon de ulike byene fylte på den tiden og som må sees i sammenheng med tilbakevendingen av disse funksjonene under informasjonsøkonomien. Men det er også et sentral poeng hvilke forhold de samme byene har levd under siden. Mange av de franske byene som var del av bybeltet var nok i sin storhetstid like politisk og økonomisk selvstendige som de tyske byene med de institusjoner som det innebærer, og de bygde opp et tilsvarende apparat for handel og kommunikasjon over store distanser. I franske byer ble disse institusjonene imidlertid svekket av den sterke sentraliseringen den endelige unifiseringen av dagens Frankrike innebar.

De byene i de unitære landene som virkelig tjener på den type økonomisk organisering Europa har utviklet i løpet av de siste 20 årene er hovedstedene. Den unitære strukturen begunstiger hovedstedene og gir dem et formidabelt potensial til å tjene på informasjonsøkonomien. Monocephal bystruktur betyr sentralisering av alle de viktige beslutningsorganer og maktapparat. Offentlige forvaltningsorgan, finansinstitusjoner, media, med andre ord alle politiske og økonomisk sentrale institusjoner ligger i hovedstaden og gjør den til en attraktivt byregion uten konkurranse fra andre byregioner i landet. Dette kan få ekstreme utslag slik som i Paris og London, som i sine respektive land ikke opplever reell konkurranse verken som politisk eller økonomisk sentrum

innenfor landets grenser. Den statistiske analysen støtter denne påstanden ved at sammenhengen mellom bynettverkstruktur og økonomisk vekst ble sterkere når alle hovedstedene i monocephale land (inkludert Belfast og Edinburgh) ble gitt verdi som polycephale i regresjonsanalysen. Den forklarte variansen ble da 24 prosent.

Analysen i dette kapitlet påviser en sammenheng mellom vekst i BNP per capita i byer i perioden 1979 til 1994, og bystruktur, der byer i polycephale land har hatt sterkere vekst enn byer i monocephale. Det er likevel viktig å påpeke at utvalget i dette datasettet er de største byene i de aktuelle landene. Den påviste sammenhengen må også relateres til bystørrelse. I kapittel seks blir det ytterligere vist hvordan byenes størrelse i seg selv er en vekstfaktor.

5 Blir monocephale strukturer endret?

5.1 Innledning

Informasjonsøkonomien rokker ved hele Europas sentrum-periferistruktur. I forrige kapittel ble det vist hvordan makropolitisk og makroøkonomisk forhold i Europa gjør bystrukturene til en viktigere forklaringsvariabel enn de har vært tidligere. Men de samme endringene i makrostrukturene kan også ha påvirket bystrukturene i seg selv. Vi har til nå sett at forholdet mellom sentrum og periferi endres pga. av trekk ved informasjonsøkonomien. Blant annet blir enkelte av de sentrale økonomiske funksjonene sentralisert i større grad. Dette kapitlet skal undersøke hvorvidt forholdet mellom sentrum og periferi, som følge av makroøkonomiske endringer, er av en slik karakter at de endrer bystrukturene i Europa.

Ahnstrøms (1973) analyse av fordeling av funksjoner i europeiske land ble gjort på 60- og 70-tallet. En nyere måling ville kanskje vist et annet mønster. Dette kapitlet behandler utviklingen i bystrukturene siden 70-tallet. Hypotesen i dette kapitlet er en videreutvikling av hypotesen fra forrige kapittel. De makrostrukturer som har påvirket byer i løpet av de siste tyve årene har i større grad stimulert byer i land med polycephale strukturer enn byer i land med monocephale strukturer, samt hovedstedene i de monocephale landene. Denne hypotesen ble støttet av de statistiske funnene i forrige kapittel. Ut fra det er hypotesen i dette kapitlet at de monocephale landene har blitt mer monocephale i løpet av de siste tyve årene, mens de polycephale har blitt mer polycephale.

Landene i datasettet blir delt opp i tre grupper. De to første utgjør helt klare kategorier. Det er de monocephale landene Storbritannia, Frankrike, Hellas og Irland. Den andre gruppen er de klart polycephale landene, Tyskland, Italia og Nederland. Gruppen det blir lagt mest vekt på her er mellomgruppen av land som har karakteristikk som drar dem i begge retninger; Spania, Belgia og til dels Portugal, og de nordiske landene Danmark og Sverige.

5.2 De klare tilfellene

5.2.1 Monocephale land

Av FUR-tallene fra Hellas ser vi at Saloniki har hatt en langt større vekst enn Athen i perioden 1979 til 1994. I Irland er det bare Dublin som er med i datasettet. Imidlertid har Dublin hatt en eventyrlig vekst i denne perioden og det er liten grunn til å tro at andre byer i Irland har sett noe lignende. I Frankrike ligger Paris på andreplass i vekst av de 22 landene som er med i dette datasettet. Dette viser motsatt tendens av det Nuvolati hevder. Lyon har hatt mindre vekst enn Paris (relativt og absolutt lavere, Lyon hadde BNP per capita på 9570 i 1979, mens Paris hadde 12041) (se Tabell 3-1 for vekst).

London har ikke vist samme overlegne relative vekst i forhold til de andre byene i Storbritannia, men har hatt en sterk relativ vekst i forhold til nærmeste utfordrende byene. Av 24 byer ligger London på 8. plass. Av de fem byene som etterfulgte Londons BNP per capita i 1979 (Portsmouth, Southampton, Edinburgh, Birmingham, Coventry) er det bare Edinburgh som har hatt en større vekst fram til 1994. Av de fem neste byene når det gjelder populasjonstørrelse (Birmingham, Manchester, Glasgow, Liverpool, Leeds) er det bare Leeds som har hatt større vekst i BNP enn London, de andre har hatt en svært laber utvikling i samme perioden.

Det som er svært spesielt med både London og Paris er at de sammen med Frankfurt utgjør en helt egen divisjon i Europa. De blir av GaWC kalt World Cities (2001), og har som strategiske punkter i den globale økonomien funksjoner som ingen andre byer i Europa har. Disse byene tiltrekker seg en del økonomiske funksjoner som nasjonalhovedstedene hadde tidligere (Sassen, 2000:56). Funksjonen som knutepunkt mellom innen- og utenrikshandel er en av disse.

Dette reflekteres også i datasettene. Ser vi på lokalleiepriser (Tabell 5-1), er den i juni 1999 nesten seks ganger høyere i Paris enn den er i landets nest dyreste by, Lille. London er "bare" 1,7 ganger dyrere enn den neste, Edinburgh. Og selvfølgelig, som World City har de et overlegent antall globale tjenesteytende firma i forhold til resten av landet. Det er ut fra dette vanskelig å se hvordan noen byer skulle utfordre Londons eller Paris' nasjonale dominans.

5.2.2 Polycephale land

Tyskland, Italia og Nederland er uten tvil svært polycephale land. I forrige kapittel så vi at primary score for alle disse landene var svært lave, henholdsvis 0,29, 0,35 og 0,58. Også de andre indikatorene tyder på at disse landene beholder, eller enda til forsterker den polycephale statusen fra 70-tallet og fram til i dag.

I oversikten over fordeling av globale service firma (Tabell 5-2) ser vi at alle de polycephale landene har jevnt over flere firma enn de monocephale. Firmaene er også mer fordelt mellom byene i de polycephale landene. Det er verdt å merke seg at i Italia er det Milano som scorer høyest på de fleste mål av økonomiske eller typiske urbane egenskaper. I Healey & Bakers oversikt over husleie (Tabell 5-1) ser vi svært jevne fordelinger i alle tre land. Men i Italia er det et ganske skarpt skille mellom de tre dyreste byene, Milano, Roma og Bologna, og ned til byene under. Torino ligger litt under de andre byene i BNP per capita og har hatt en svak vekst.

En regresjonsanalyse der bare de største og mest klassiske landene er med gir en sterk korrelasjon mellom vekst og bystruktur, med en forklart varians på 26 prosent. Her får vi altså "renere" grupper. Figur 5.2-1 viser også forskjell mellom gruppene. Her er det BNP per capita for 1994 som er målt, og vi ser at byene i polycephale land ligger høyere enn byer i monocephale land. I de monocephale landene, Storbritannia, Frankrike, Hellas og Irland som er med her, ligger hovedstedene, Paris, (Edinburgh), London og Dublin på de øverste plassene.

Feil! Ugyldig kobling.

Figur 5.2-1. Økonomisk nivå, FUR, 1994 polycephale og monocephale land

5.3 Mellomkategori

5.3.1 Belgia

Landene Belgia, Danmark, Sverige, Spania og Portugal blir alle som regel karakterisert som land med monocephale strukturer. Jeg har satt disse opp i en tvilskategori, fordi jeg finner polycephale tegn ved alle disse. Enten er det resultat av ulike målemetoder, eller så kan det tyde på at det er en tendens til polycephalisering i enkelte monocephale land.

Det som senere skulle bli Belgia var svært polycephalt på 1800-tallet, men Brussel vokste og ble dominerende på 1900-tallet (Rokkan og Urwin, 1983). På 1970-tallet var Brussel funksjonelt dominerende (Ahnstrøm, 1973:41), men mindre dominerende når det gjaldt primary score, dvs. demografisk. Nå kan det se ut som Belgia har gått motsatt vei igjen, og blitt mer polycephal enn tidligere, basert på folketall. Rokkans måling fra 70-tallet viser en klar monocephal struktur, men dagens folketall utfordrer dette. Therborn (1985:186) hevder Belgias monocephalitet utfordres²³ og plasserer landet i kategori med Spania, nært opptil de klare polycephale landene Tyskland, Italia og Nederland (1995). Nuvolati hevder på linje med Therborn at Antwerpen utfordrer Brussels dominans (e-post). Av de belgiske byene som er med i Cheshires datamateriale er det Antwerpen som har den største relative veksten. Antwerpen hadde lavere BNP per capita enn Brussel i 1979, men høyere enn i 1994. Antwerpens BNP per capita har vokst mer enn Brussels, både relativt og i absolutte tall. Antwerpen er den største byen i Flandern, den har Europas andre største havn, den er verdens diamanthovedstad og har etter hvert blitt et viktig motesenter (Urban Audit²⁴).

Brussels FUR har likevel dobbelt så mange innbyggere som Antwerpen, så Antwerpen utgjør derfor ingen åpenbar økonomisk trussel mot Brussels dominans. Liège har en BNP per capita i 1994 som ikke er mye lavere enn Brussel (10770 vs 12737), men har derimot hatt en svakere vekst enn begge byene²⁵.

Husleieprisene fra Healey & Baker (Tabell 5-1) viser en mye jevnere innbyrdes fordeling mellom byene i Belgia enn i de fleste andre land. Prisene her er til og med jevnere fordelt enn i Italia. Den jevne fordelingen kommer nok av at Belgia er et lite land, med korte avstander til andre byer. Likevel er dette en indikator som modifierer Brussels ensidige nasjonale dominans. Spesielt er det verdt å merke seg den svært lille forskjellen mellom by nr. en og nr. to i Belgia i sammenligning med land som Irland, Frankrike og Storbritannia. Denne avstanden er også mye mindre enn de andre landene jeg karakteriserer som tvilstilfeller, Portugal, Sverige og Danmark.

²³ Therborn kategoriserer Belgia i gruppen "contested monocephalous".

²⁴ <http://www.inforegio.org/urban/audit/index.html>, 01/10-01

²⁵ se appendix: Hovedtabell med vekst i prosent og relativt

Polycephale														
Tyskland	Nederland	Spania	Italia	Portugal	Sverige	Danmark	Belgia							
München	2372	Amsterdam 1287	Madrid 1041	Milano 1331	Lisboa 1234	Stockholm 1120	København 1664	Brussel 1278						
Berlin	2088	Rotterdam 1053	Barcelona 989	Roma 1198	Porto 741	Göteborg 649	Aarhus 683	Antwerpen 1176						
Frankfurt	1898	Maastricht 983	Bilbao 625	Bologna 879		Malmö 413	Odense 555	Ghent 843						
Düsseldorf	1740	Utrecht 983	Valencia 543	Torino 426				Liege 805						
Köln	1708	Hague 936	Sevilla 528	Napoli 426				Bruges 767						
Hamburg	1645	Eindhoven 912	Palma de M 521											
Stuttgart	1455		Zaragoza 454											
Leipzig	980		Malaga 372											
Dresden	949													
Monocephale														
				Hellas	Irland	Frankrike	UK							
				Athen 2666	Dublin 1758	Paris 4951	London 4469							
					Cork 938	Lille 880	Edinburgh 2589							
					Galway 831	Lyon 660	Glasgow 2589							
					Limerick 569	Marseille 660	Birmingham 2511							
					Waterford 541	Bordeaux 616	Newcastle 2318							
						Toulouse 611	Manchester 2240							
						Nice 605	Leeds 2089							
						Strasbourg 605	Belfast 2018							
							Cardiff 1931							

Healey & Baker, "Main Streets Across the World" 1999/2000

enheter: pris for leie av lokaler for detaljhandel målt i byens dyreste gate oppgitt i US \$ per m², per år

Tabell 5-1. Pris for lokalleie, Healey & Baker

På GaWCs oversikt over lokalisering av globale tjenesteytende firma har Antwerpen kun 12 globale service firma i forhold til Brussels 54 (Tabell 5-2). Denne forskjellen virker større enn de andre indikatorene som her er vurdert, og kan forklares med Brussels rolle som hovedsete for EU. Brussel er sete for EU Kommisjonen, Ministerrådsekretariatet, Økonomi og Sosialkomiteen (ECOSOC) og Regionskomiteen, og EU-parlamentet holder møter der. Estimer fra 1989 sier at ca 10prosent av Brussels sysselsetting og 13 prosent av Brussels regionale produkt er direkte eller indirekte relatert til tilstedeværelsen av europeiske og internasjonale organisasjoner (Urban Audit, 2000). Disse organisasjonene trekker til seg nettopp den type virksomhet som GaWC måler. Nettopp tilstedeværelsen av EU-institusjoner i Brussel er med på å gjøre Antwerpen mer attraktiv for mange. EU-institusjonene kan skape mye ”støy” og være med på å skjule annen type aktivitet som kommer mer til sin rett i Antwerpen.

I Belgia er det egentlig bare Antwerpen som kan sies å utfordre Brussel i noen særlig grad, og med bare en reell utfordrer blir ikke landet polycephalt. Likevel, man kan si at landet er blitt mer polycephalt enn det har vært tidligere.

Polycephale															
Tyskland	Italia		Nederland		Spania		Portugal		Sverige		Danmark		Belgia		
Frankfurt	57	Milan	56	Amsterdam	38	Madrid	52	Lisbon	26	Stockholm	32	Copenhagen	24	Brussels	54
Dusseldorf	33	Rome	24	Rotterdam	11	Barcelona	33			Göteborg	8	Århus	11	Antwerp	12
Hamburg	24	Turin	8	The Hague	9										
Munich	22	Bologna	7	Utrecht	6										
Berlin	19	Genoa	6												
Stuttgart	14														
Cologne	11														
Dresden	8														
GaWC, Office Distribution															
Global Corporate Service Firms															
Monocephale															
Hellas					Irland		Frankrike			UK					
Athens					30	Dublin	27	Paris	71	London	97				
								Lyon	17	Birmingham	18				
								Lille	11	Manchester	16				
								Marseille	10	Leeds	14				
										Edinburgh	12				
										Glasgow	11				

Tabell 5-2. Europeiske byers andel av globale tjenesteytende firma

5.3.2 Danmark

Danmark blir som regel omtalt som et klassisk monocephalt land. Aarhus (FUR) har hatt en sterkere vekst i BNP per capita i perioden 1979 til 1994. I 1994 hadde Aarhus et BNP per capita som var nesten like stor som Københavns. Målt i globale tjenesteytende firma (Tabell 5-2) kan Aarhus med sine 11 firma i forhold til Københavns 24, sies å være en forholdsvis større utfordrer enn det Antwerpen utgjør for Brussel. 11 globale service firma er relativt mye for en nr 2 by i et lite, klassisk monocephalt land.

Men husleieprisen gir et annet inntrykk (Tabell 5-1). Prisene i København ligger tre ganger så høyt som i Aarhus og Odense, noe som viser at København er en langt mer attraktiv by enn de andre byene i Danmark. Avstanden i pris mellom København og til Aarhus er større enn den er mellom by nr. 1 og by nr. 2 i noen av de andre landene, bortsett fra de store, klassiske monocephale landene der hovedstedene er verdensbyer. Etter denne indikatoren virker til og med Irland mer polycephalt enn Danmark.

Selv om folketallet tyder på en polycephal struktur er det lite annet som viser tydelig desentralisert politisk og økonomisk makt. Danmark er klassifisert som polycephal i den statistiske analysen fordi tall fra *Danmarks Statistikkbank* antyder en slik struktur. Men selv om Aarhus i løpet av de siste tiårene har vokst fram som en verdig utfordrer tyder det meste på at København beholder sin dominerende posisjon.

5.3.3 Sverige

I følge Rokkan (1987) var Sverige i en mellomposisjon på 70-tallet, monocephalt, men med mindre sentralisering enn de andre landene. Men både populasjonstallene for FUR og de fra *Statistiska Sentralbyrån* viser en ganske klar polycephal struktur. På samme måte som København står også Stockholm i en særstilling når det gjelder husleiepriser (Healey & Baker), prisen i Stockholm er det dobbelte av Göteborg (1999). Göteborg har 8 globale tjenesteytende firma. Det er et mindre antall av totalen for landet enn hva Aarhus har i Danmark.

Göteborg har en sterk vitenskapelig posisjon. I Matthiessens og Swarzs (1999) oversikt over vitenskapelige publikasjoner i Europa i perioden 1994-96 er Göteborg på (delt) tiende plass blant europeiske regioner med sine 10 publikasjoner per innbygger. Stockholm/Uppsala-regionen er på syvende plass med 12 og Lund ligger på niende plass sammen med København i en felles region, med sine 11. I absolutte tall har 7 378 publikasjoner mot Stockholm/Uppsala-regionens 20 195, altså en tredjedel. København/Lund regionen har 21 631. Selv om Lunds andel av dette muligens er liten, viser dette en relativt sterk desentralisert akademisk struktur. Therborn (1995:186) klassifiserer Sverige som monocephalt på bakgrunn av at hovedstaden ikke deler noen større økonomisk, politisk eller kulturell funksjon med andre byer. Som sagt bygger ikke denne klassifiseringen på en empirisk kartlegging av strukturen i de viktigste funksjoner og institusjoner. Om en slik kartlegging ville vise en like sentralisert struktur som i Ahnstrøms analyse fra 1973 er uvisst. Men det kan virke som Sverige har en mer desentralisert struktur enn hva både Rokkan (1987) og Ahnstrøm (1973) viste.

5.3.4 Spania

Barcelona har hatt oppsving på mange måter i perioden 1979 til 1994, ikke minst økonomisk. Men på bakgrunn av FUR-tallene kan en ikke si at Barcelona kan true Madrids dominerende posisjon i Spania, Madrid har hatt en enda større vekst den siste tiden. Sammenlignet med andre nr. to-byer har Barcelona likevel relativt mange av landets globale tjenesteytende firma. Byen har også flere vitenskapelige publikasjoner per innbygger enn Madrid (5 vs 4). Populasjonstallene for FUR viser en lavere primary score enn Nederland, som er av de klassisk polycephale strukturene. Dette tyder på at det også i Spania foregår en polycephalisering, selv om manglende funksjonskartlegging gjør det vanskelig å si sikkert.

5.3.5 Portugal

Populasjonstallene for FUR viser en sterk polycephal struktur i Portugal. Det er mye som tyder på at dette er et misvisende mål. Therborn (1995) setter Portugal i samme kategori som Sverige ved at hovedstaden ikke deler noen større økonomisk, politisk eller kulturell funksjon med andre byer, men den er ikke tre ganger så stor som neste by. Selv om Porto har hatt en sterkere vekst en Lisboa har den fortsatt en langt lavere BNP per capita. De fleste undersøkelser av ulike aspekter ved byer i Europa utelukker også de andre byene i Portugal, noe som i seg selv tyder på at Lisboa er dominerende på de fleste områder i Portugal. Portugal klassifiseres som polycephalt på bakgrunn av tall fra *Instituto Nacional de Estatística* i analysen over, men selv om både Porto og Lisboa har hatt en over gjennomsnittlig vekst vil ikke dette slå mye ut på resultatet i og med at det bare er to byer med.

5.4 Endring?

5.4.1 Et komplekst bilde

Nuvolati hevder altså at det polycephale system vokser fram også i de klassiske monocephale land (e-post), som følge av framveksten av internasjonale nettverk mellom byer i ulike land. Selv om Belgia, Sverige, Danmark, Spania og Portugal er hva mange vil kalle klassisk monocephale, i tillegg til de udiskutable landene Frankrike, Storbritannia, Hellas og Irland, har jeg klassifisert disse som polycephale i den statistiske analysen i kapittel tre. Dette ble gjort på grunn av at folketall fra nasjonale statistikkbyråer viste polycephale strukturer i alle disse landene. Dette kapittelet viser imidlertid at dette bildet er svært komplekst. Det blir atfor enkelt å dikotomisere landene etter utfallene i desimaler i en primary score. En sammenligning mellom primary score fra 1970 og nå kan vise utviklingen, selv om usikkerheten rundt avgrensningen av enheter, og dermed slutningsgrunnlaget, er stor. En må derfor bruke andre indikatorer for å se om det virkelig har vært en endring i bystrukturene.

5.4.2 Monocephale land

De eneste landene som er klassifiserte som monocephale i denne oppgaven er Storbritannia, Frankrike, Hellas og Irland. Denne klassifiseringen ble gjort på bakgrunn av folketall fra slutten av

90-tallet. Det er lite som tyder på at disse landene har opplevd en polycephalisering i løpet av de siste tiårene. Tvert imot kan det se ut som at hovedstedene i disse landene er de som har tjent mest på en åpnere økonomi i Europa de siste 20 årene.

Ut fra BNP-tallene er det vanskelig å se at nr. 2 eller nr. 3-byene i disse landene utfordrer hovedstedenes dominans. Paris, London, Dublin og Athen beholder og til dels forsterker sin rolle som dominerende hovedsteder, og det er ingen av indikatorene som er brukt her som viser tegn til at denne statusen har blitt svekket i noen av disse landene. Lyon er en by som har hatt god vekst, men er svært langt fra å kunne utgjøre noe utfordrer til Paris.

I tillegg fungerer Paris og London som innfallsporter til Europa. Denne funksjonen er endatil forsterket i løpet av de siste tiårene, byene utgjør sammen med Tokyo og New York de mest sentrale knutepunktene for verdensøkonomien. I Irland har nok landets lave kostnadsnivå, kombinert med skatteinsentiver for å trekke digitalindustri til Dublin, hatt mye å si for Dublins enorme vekst de siste tiårene. Som engelskspråklig hovedstad har Dublin enda en fordel i konkurransen med andre europeiske byer. I kapittel 6 vil konsekvenser av en åpnere økonomi for byer bli diskutert.

5.4.3 Tvilstilfellene

De landene som derimot ser ut til å ha gjennomgått en endring, er de landene jeg i dette kapittelet er kalt tvilstilfeller; Sverige, Danmark, Belgia, Spania og til dels Portugal. Siden Rokkans (1987) og Ahnstrøms (1979) klassifikasjoner er det skjedd mye i disse landene. Gjennomgangen viser at disse landene ikke lenger er så åpenbart monocephale. At denne oppgavens klassifisering gir flere poycephale land enn Rokkans klassifisering kan tyde på en generell tendens mot polycephalisering i Vest-Europa. Dette er rimelig med tanke på at bystrukturene også før 70-tallet gjennomgikk endringer. Belgia hadde mange byer i bybeltet i middelalderen. På 1800-tallet var også Belgia svært polycephal. Men Brussel vokste mer enn de andre byene i løpet av 1900-tallet og landet utviklet en monocephal struktur fram til 1970 (Rokkan og Urwin, 1983). Mine tall tyder på at Belgia har blitt mer polycephalt igjen i løpet av de siste 20 årene. Dette støttes også av Nuvolati (e-post). Ettersom Belgia målt i folketall viser langt mer tendens til polycephalisering nå enn det gjorde da Rokkan og Ahnstrom målte det på 70-tallet, kan det være at spesielt Antwerpen har vokst seg til en utfordrer til Brussel i perioden mellom de to målingene.

Populasjonsutvikling i Danmark 1971-2001

	1971	1974	1977	1980	1983	1986	1989	1992	1995	1998	2001
København*	727648	671851	620432	587137	575002	560616	553177	550938	559302	577476	590224
Odense	165520	167813	167616	168528	170648	172751	174948	179487	182617	184224	183691
Esbjerg	76488	78237	79354	79310	80317	80639	81480	81843	82579	83023	82676
Århus	238138	245584	245866	244839	248509	253650	259493	267873	277477	282137	286668
Aalborg	154737	154461	154563	153948	154755	154905	154547	156614	159056	160682	161661
Sum av fire	634883	646095	647399	646625	654229	661945	670468	685817	701729	710066	714696
PS	1,15	1,04	0,96	0,91	0,88	0,85	0,83	0,80	0,80	0,81	0,83

*med Frederiksberg

Tabell 5-3. Folketall i Danmark 1971-2001, med primary score

Av Tabell 5-3. kan vi lese utviklingen i folketall i Danmark²⁶ i perioden 1971 til 2001. Her ser vi at forholdet mellom hovedstaden og de andre byene har endret seg mot en større grad av polycephalisering fra begynnelsen av 70-tallet, da Rokkan foretok sine målinger, til nå. I tillegg ser vi at denne polycephaliseringen får et lite tilbakeslag fra midten av 90-tallet.

Populasjonsutvikling i Sverige 1965-2000

	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000
Stockholm	783643	740486	665202	647214	659030	674452	711119	750348
Göteborg	447771	466591	444651	431273	425495	433042	449189	466990
Malmö	255468	265505	243591	233803	229936	233887	245699	259579
Uppsala	115420	130327	138116	146192	154859	167508	183472	189569
Linköping*	116089	121531	119169	119238	118567	122268	131370	133168
sum av fire	934748	983954	945527	930506	928857	956705	1009730	1049306
PS	0,84	0,75	0,70	0,70	0,71	0,70	0,70	0,72

*Norrköping f.o.m. 1965-85

Tabell 5-4. Folketall i Sverige 1965-2000, med primary score

I Sverige har det også skjedd en endring i forholdet mellom hovedstaden og de andre byene i samme periode (Tabell 5-4.). Sverige har hatt samme utviklingen som Danmark med mer

²⁶ Kilde: Danmark Statistikkbank, <http://www.statistikbanken.dk/> (08.10/01)

polycephalisering fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 90-tallet. På samme måte som i Danmark har denne tendensen snudd også i Sverige mot slutten av 90-tallet. Begge landene hevdes å være monocephale (Therborn, Rokkan, Balchin *et al*), mens samtidige folketall viser polycephale strukturer. Aarhus og Göteborg konkurrerer etter hvert på mange felt med hovedstedene, og deres utvikling kan ha bidratt til at disse landene har en mer polycephal struktur nå enn på 70-tallet. Likevel er disse landenes politiske system fortsatt svært sentralisert. De nevnte byenes positive utvikling har bidratt til en demografisk, økonomisk og kulturell desentralisering. Men fra det og fram til de virkelige funksjonelt polycephale landene er det fortsatt svært langt.

Det har vært en helt konkret utvikling i bystrukturene i Sverige og Danmark. Lignende tall for de andre tvilstilfellene presenteres ikke her. Men ut fra de andre kriterier som her er diskutert er det mye som tyder på at det har skjedd en tilsvarende endring også i de andre tvilstilfellene, Belgia, Spania og Portugal.

Nuvolatis påstand om en generell polycephalisering er ikke basert på reelle tall verken for demografisk utvikling eller måling av funksjoner. Mine analyser viser at i de landene jeg kaller tvilstilfeller er det tegn som tyder på at strukturen er mer polycephal enn den var tidlig på 70-tallet. Tallene for den demografiske utviklingen i Sverige og Danmark støtter dette. Det en ser tegn til ut fra det tallmaterialet som her er presentert er at det er tegn til en demografisk og en økonomisk desentralisering i perioden fra begynnelsen av 70-tallet fram til midten av 90-tallet. På den andre siden er det tvilsomt om de politiske strukturene i disse landene er mer desentraliserte enn de var for 30 år siden. I tillegg ser vi av innbyggertallene for byer i Sverige og Danmark at trenden snur fra midten av 90-tallet, hovedstedene vokser mer enn de andre byene i denne siste perioden.

Landene i datamaterialet kan deles inn i tre kategorier. I de landene som er klassisk polycephale og monocephale har lite skjedd. Men i landene Sverige, Danmark, Belgia, Spania og Portugal ser det altså ut til at bystrukturene har gjennomgått en endring. I følge Therborn (1995) sin inndeling i fire kategorier er Tyskland, Italia og Nederland klart polycephale. Belgia og Spania er ”utfordret monocephale”. I tredje kategori kommer Portugal og Sverige som er monocephale. Danmark, Frankrike, Hellas, Irland og UK utgjør den siste kategorien som er den mest sentraliserte. Therborns (1995:186) gradering av landene følger altså stort sett samme rekkefølge som her, bortsett fra Danmark som gis en mer polycephal status i denne oppgaven.

5.5 Konklusjon

Bystrukturene i Europa har gjennomgått en endring i fra 70-tallet og fram til i dag. Det er en tendens til polycephalisering i de landene som ble klassifiserte som monocephale på 70-tallet. I følge tallmaterialet her gjelder dette imidlertid ikke Storbritannia, Frankrike, Hellas og Irland. De viser her ingen tegn til polycephalisering. Tvert i mot, her ser det ut til at hovedstaden har vokst mer enn de andre i perioden.

I Belgia, Danmark, Sverige, Spania og Portugal ser det derimot ut til å ha skjedd endringer. Det er en tendens til demografisk desentralisering og desentralisering i noen økonomiske funksjoner blant de største byene i disse landene. De politiske funksjonene og institusjonene er ikke utsatt for makroøkonomiske endringer på samme måte som de økonomiske, og det er ingenting som tyder på at det har skjedd en desentralisering av disse. Økonomiske funksjoner derimot er mer følsomme for svingninger i makrostrukturer og den demografiske situasjonen følger den økonomiske utviklingen tett. Disse landene er fortsatt funksjonelt monocephale, men fram mot slutten av 90-tallet ble de mindre monocephale enn de var på 70-tallet.

Hva er så årsaken til at bystrukturene i disse landene har blitt mindre monocephale? I forrige kapittel ble det påvist en sammenheng mellom bystruktur som definert av Rokkan og vekst i moderne økonomi. Det vil si at byer i land som var polycephale på 70-tallet har hatt sterkere vekst i perioden 1979-1994, enn byer i land som var monocephale. I tillegg til å diskutere vekst i forhold til bystruktur må man også ta i betraktning at bystrukturene i seg selv har gjennomgått en forandring.

En åpnere økonomi stimulerer den økonomiske veksten i byer som tidligere har forholdt seg kun til et nasjonalt marked. En desentralisering i tidligere svært sentraliserte land kan også være resultat av en bevisst desentraliserings politikk, i form av eksempelvis utlokalisering av statlige virksomheter. Dette kan være forklaringer på at Belgia, Danmark og Sverige har gått fra en monocephal til en polycephal struktur. Det er her nødvendig å påpeke at denne analysen gjelder de største byene. Dette kapittelet viser at hovedstedene i noen europeiske land ikke er like dominerende overfor de andre store byene som de var tidligere. En bakenforliggende variabel som det her ikke blir kontrollert for er størrelsen på byene. Det at monocephale land blir mer polycephal kan skyldes at informasjonsøkonomien har virket gunstig på større byers økonomi. Dette blir drøftet i neste kapittel.

På den andre siden er Storbritannia, Frankrike, Irland og Hellas eksempler på hvordan hovedstaden har tjent mest på en åpnere økonomi i Europa de siste 20 årene. Det at disse landene er de eneste landene som ikke viser åpenbare tegn til polycephalisering siden 70-tallet kan bety at hovedtendensen i Europa er generell polycephalisering, mens disse fire landene representerer unntakene fra den regelen, basert på de unike trekkene ved disse landene som er diskutert i dette kapitlet.

Et annet aspekt ved endringene i bystruktur er at endringene skjer som konsekvens av vekst i byer. Det vil si at vi står overfor en sirkelargumentasjon. Neste kapittel vil vise hvordan sirkelargumentasjon har en naturlig plass i økonomiske teorier om byutvikling.

6 Konvergens, divergens, skalafordeler, agglomerasjon

6.1 Innledning

Alle vitenskapelige retninger som befatter seg med byer har blitt tvunget til å reformere sitt begrepsapparat og sine modellkonstruksjoner som følge av de siste tiårs utvikling. Det har skjedd mye på denne fronten og i denne vitenskapelige omstillingen hersker det en viss grad av forvirring. Påstanden om at byer har fått økt sin autonomi og at de derfor er herrer over sin egen skjebne i større grad enn tidligere blir sjeldent underbygget med empiriske beviser. Likevel hersker det en utstrakt tro på at globalisering og europeiske integrasjon bygger ned nasjonalstatens politiske og økonomiske enevælde i Europa. I dette kapitlet testes hvorvidt denne påstanden at kan styrkes med empiriske beviser.

Europeiske byers vekst blir i dette kapitlet analysert i lys av økonomiske og regionalvitenskapelige teorier og modeller. Tidligere forsknings neglisjering av byers økonomiske og politiske rolle gjorde at hvordan en by presterte økonomisk for det første var et marginalet aspekt i nasjonaløkonomien, for det andre tok man det i stor grad for gitt at byens økonomi gikk i takt med landets økonomi.

I tillegg testes også noen andre forklaringsfaktorer det legges vekt på i brytningspunktet mellom økonomisk teori og regionalvitenskapen. Et sentralt poeng her er å vise hvordan teorier om økonomisk utvikling i nyere tid har begynt å inkludere romlige aspekter som avgjørende forklaringsfaktorer. En like viktig teoretisk utvikling er overgangen fra tradisjonell økonomisk vekstteori, som la vekt på eksogene vekstfaktorer, til mer moderne teori som anser interne faktorer som avgjørende. I dag er endogen vekstteori rådende i litteraturen om økonomisk vekst i byer og regioner. Selv om de empiriske analysene på dette feltet fortsatt er svake, har endogene vekstfaktorer som kunnskapsutvikling, human kapital og kunnskapsspredning fått økt oppmerksomhet. At teorien gir slike faktorer avgjørende betydning for byers og regioners vekstmuligheter åpner samtidig opp for en større politisk innflytelse over lokal økonomisk utvikling.

6.2 Teori og hypoteser

6.2.1 Teoretisk utvikling innenfor økonomisk teori og regionalvitenskap

De senere års fokus på byer har gitt økonomisk teori en stor utfordring. Tradisjonell økonomisk teori er ikke i stand til å forklare den utviklingen man ser i moderne økonomisk virkelighet. Den tradisjonelle vekstteorien, og mesteparten av den neo-klassiske teorien, bygger på en del grunnleggende forutsetninger som er uforenlig med basisfenomener i moderne økonomi (Maier, 1998).

Økt interesse for det geografiske eller romlige aspektet ved økonomi er delvis resultat av endringer i virkeligheten (Fujita *et al.* 1999:2). Den europeiske integrasjonsprosessen har blant annet vært en pådriver for utviklingen av dette fagfeltet.

Men også nye redskaper gjør det etter hvert mer attraktivt å jobbe med økonomisk geografi, spesielt nye modeller som er utviklet for å analysere industriell organisasjon, internasjonal handel, og økonomisk vekst (*ibid.*).

Endringene kommer som resultat av at de gamle modellene ikke er i stand til å forklare viktige utviklingstrekk i moderne økonomi. Det som imidlertid står igjen som uklart er om disse endringene kommer som konsekvens av faktiske endringer i økonomiens vesen, eller om endringene i teorien gjør at vi ser virkeligheten på en annen måte.

6.2.2 Solowmodellen

Solowmodellen er ikke i stand til å forklare hvorfor det finnes store byregioner. Vekst forklares i denne modellen ut fra eksogene framskritt i kunnskap, og modellen forutsetter en lineær homogen/ensartet produksjonsfunksjon (Maier, 1998). Som vi skal se er det flere problemer med denne modellen. Denne modellen kan ikke forklare innovasjon, og den tar ikke høyde for voksende avkastning. Uten at det finnes voksende avkastning går det ikke an å forklare geografisk konsentrasjon av foretak, produksjon, arbeidskraft og sysselsetning, og dermed ikke heller hvorfor det finnes store byregioner (Nilsson *et al.* 2000).

6.2.3 New Growth

I løpet av de siste tiårene har det skjedd en utvikling innenfor den politiske økonomien basert på forutsetning om voksende avkastning. Hovedbudskapet i denne forskningen er at økonomisk vekst vokser fram av byers og regioners indre struktur (*ibid.*). Denne forskningen er mest kjent som ”New Growth Theory”.²⁷ Teorien går inn under det som med en fellesbetegnelse kalles endogen vekstteori. Denne teorien åpner for agglomerasjonseffekter. Både i tradisjonell økonomisk teori og innenfor den mer moderne ”new growth”-teorien er det utvikling i kunnskap som er drivkraften bak økonomisk vekst. Mens tradisjonell teori anså kunnskapsutvikling som en ”ekstern” faktor, blir denne utviklingen nå sett på som en intern faktor. Hovedbudskapet i endogen vekstteori er at det er kunnskap og human kapital som er den vesentligste faktoren for økonomisk vekst. Kunnskapsutvikling i en økonomi viser kollektive egenskaper som resultat av human kapital (Nilsson *et al.* 2000). Denne kunnskapen vil etter hvert spres og man får en spillovereffekt som gjør at kunnskapen blir allment tilgjengelig.

Storbyregioner kjennetegnes ved at det regionale markedet er såpass stort at det skaper egengenerert økonomisk fornyelse og vekst. Mens mindre byregioner er sterkt avhengig av eksterne forhold for sin vekst, så har egenskaper innenfor regionen stor innflytelse på den økonomiske utviklingen i storbyregionen. Storbyregioner får på denne måten en evne til endogen vekst (*ibid.*).

6.2.4 Ny økonomisk teori

Den siste teoretiske utviklingen er framveksten av det som kalles ”ny økonomisk geografi”. De fleste vil hevde at dette er en teoretisk utvikling innenfor regionalvitenskapen (eks. Nilsson *et al.* 2000). Nyere regionalvitenskapelig forskning har påvist nye romlige forbindelser for økonomisk utvikling og innen dette forskningsområdet snakkes det om den nye økonomiske geografien (Krugman, 1998) som et samlende begrep. Tema som årsaker til regioners og byers størrelse, og årsaker til demografisk og økonomisk vekst står sentralt (*ibid.*). Det særegne med økonomisk geografi er behovet for å forklare konsentrasjonen av populasjon og økonomisk aktivitet.

²⁷ Denne retningen ble innledet av arbeid av økonomiske teoretikere som Romer, 1986, 1990, Rebelo, 1991, Grossmann and Helpman, 1992, og Lucas, 1988.

Samtidig drar denne teorien veksler på utviklingen innenfor økonomisk teori. Fujita *et al.* (2000) hevder dette er den fjerde bølgen i revolusjonen av økende avkastning og at den "ligner på" "new growth" teorien. Sentralt i teorien om den nye økonomiske geografien er at det er tettheten, og dermed markedsplassen, i byer og regioner i seg selv som skaper voksende avkastning. Konsentrasjon som vestfaktor er et relativt nytt element innenfor økonomisk vekstteori.

Det foregår en profesjonskamp mellom geografi og regionalvitenskap på den ene siden, og økonomer på den andre, som gjør at opphavet til, og avgrensningen av ny økonomisk geografi som vitenskapelig disiplin er uklar. Men ny økonomisk geografi kan sees på som en videreutvikling, og forbedring, både av klassisk økonomisk vekstteori og regionalvitenskap.

Innenfor økonomisk teori har det vært flere subdisipliner ("urban systemteori" og "urban economics") som forsøkte å forklare fenomenet med konsentrasjoner ved å presentere økende utbytte som en black-box (Fujita *et al.* 2000). Hovedbidraget til den nye økonomiske geografien har vært å gå inn i black-box og skille den selvforsterkende karakteren av romlig konsentrasjon fra mer fundamentale hensyn ved å modellere romlig konsentrasjon som selve kilden til økende avkastning (*ibid.*). I tillegg er altså tesen om at endogene vekstfaktorer er viktige forklaringsfaktorer for byer og regioners økonomiske utvikling sentral innenfor ny økonomisk geografi. Det vil si at den rene økonomiske teorien åpner opp for muligheten av at økonomisk vekst kan påvirkes gjennom politiske virkemidler. Denne åpningen kommer først etter at tradisjonell økonomisk vekstteori inkluderer innovasjon som vekstfaktor i sine modeller. Konsekvensene av dette, i form av politiske tiltak, blir drøftet i neste kapittel.

6.3 Konvergenshypotesen

6.3.1 Generelt

Konvergensteorien er en avledning av teorien om at vekst er resultat av eksogene framskritt i kunnskap. Siden kunnskap er relativt lite kostbart å importere, skulle alle land etter hvert oppnå den samme "A" i landets produktfunksjon. Dette innebærer en gjenhentingsprosess der de fattigste landene skaffer seg teknikker og over tid lærer seg hvordan man skal bruke dem effektivt (Burda & Wyplosz, 1997:123). Land som starter fra et lavere BNP per capita skal vokse raskere for å ta igjen de rike. Empiriske analyser av land viser at de fattige ikke tar igjen de rike, så konvergenshypotesen blir modifisert til å gjelde de fleste økonomier utenom de aller fattigste.

Dersom man ser på europeiske byer og regioner som atskilte autonome økonomier, vil man på lang sikt se en økonomisk utjevning mellom byene. I følge samme teori vil ethvert steg mot et åpnere marked (for eksempel det europeiske indre marked) gi raskere konvergens. Dette er også et argument i europeisk integrasjonsprosess, at mindre privilegerte byer og regioner vil tjene på integrasjon, de vil vokse raskere enn de mer privilegerte og man vil på kort eller lang sikt se at byer og regioner i Europa konvergerer.

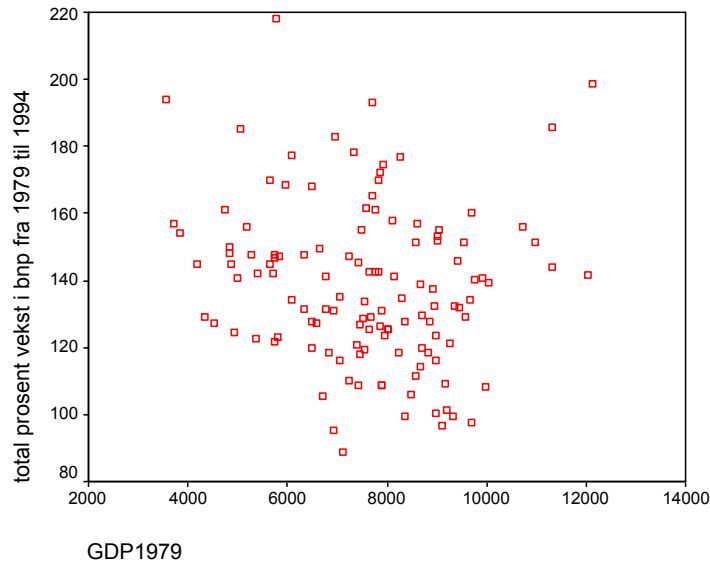
En mye brukt måte for å se om økonomier konvergerer er å bruke tverrsnitts- og paneldataregresjonsanalyser. Betakoeffisientene vil da vise om det er tendenser til konvergens eller divergens mellom økonomier. Vanligvis består denne metoden av en analyse av forholdet mellom den økonomiske veksten for alle casene og utgangspunktet, som i dette tilfellet er 1979 (Cheshire & Magrini, 1999b).

6.3.2 Konvergensutregning basert på Beta koeffisient.

Basert på BNP per capita-tallene (Cheshire) finner vi ingen korrelasjon mellom BNP per capita i 1979 og prosentvekst i BNP per capita fra 1979 til 1994. Pearson's r er -,149. Dette kunne ha antydnet en meget svak tendens til korrelasjon, men resultatet er ikke signifikant.

Korrelasjonsanalyse mellom vekst i byer og vekst i land, 1979-1994			
	N	Pearson's r	Signifikans (to-halet)
Korrelasjon mellom bnp per capita i 1979 og prosent vekst fra 1979 til 1994	125	-,149	,098
Samme, men bruk av Logaritme	125	-,198	,027

Tabell 6-1. Korrelasjon mellom vekst i by og nasjonalstat

Figur 6.3-1. Korrelasjon mellom vekst i perioden 1979-1994 og BNP per capita for 1979

Ved bruk av logaritmen av BNP per capita i 1979 og BNP per capita i 1994 får vi likeledes en lav Pearson's r på $-0,198$, men dette resultatet er heller ikke signifikant. Ifølge Betakoeffisienten kan dette vise en svak tendens til konvergens mellom de 125 FUR i perioden 1979 til 1994. En negativ korrelasjon mellom byenes økonomiske nivå i 1979 og deres vekst fram mot 1994 viser at de byene med lavest økonomisk nivå i utgangspunktet har hatt en prosentvis større vekst enn byer med høyere økonomisk nivå i 1979. Dette viser at på tvers av disse 125 byene i Europa har det ikke vært divergens i denne perioden.

En annen metode er å se på utviklingen til standardavviket for variablene. Dersom standardavviket øker fra BNP per capita for 1979 til 1985 og til 1994 betyr det større ulikhet mellom enhetene. For å kontrollere for naturlig vekst blir standardavviket for hver enkelt FUR delt på gjennomsnittlig BNP for hvert enkelt år. Dette gir et standardavvik (delt på gjennomsnitt BNP for hvert år) på 0,2330 for 1979, 0,2504 for 1985 og 0,2513 for 1994. Dette er en svært liten økning. Det betyr at internforholdet mellom byene forblir nesten det samme.

	N	Gjennomsnitt	Standardavvik	Standardavvik delt på gjennomsnitt
BNP per capita, FUR, 1979	125	7586,22	1767,31	0,2330
BNP per capita, FUR, 1985	125	11530,17	2887,34	0,2504
BNP per capita, FUR, 1994	125	18041,20	4533,93	0,2513

Tabell 6-2. Standardavvik, 125 N

Solowmodellen tar høyde for at noen økonomier havner i en "fattigdomsfelle" (Burda & Wyplosz, 1997:124). Vekstteorien basert på eksogen teknologisk endring kan ikke forklare dette. Imidlertid vil teorien i følge Burda & Wyplosz (*ibid.*) kunne anvendes dersom man ekskluderer de fattigste. Ved å dele inn de 125 byene i to grupper etter de som hadde inntekt over gjennomsnittet i 1979 og de som hadde under, finner vi at standardavviket likevel øker betraktelig. Samme metode som over er anvendt, og standardavviket for de 66 byene med over gjennomsnittlig inntekt i 1979 øker fra 0,1188 i 1979 til 0,1430 i 1985 og til 0,1739 i 1994 (standardavvik delt på gjennomsnitt for hvert år). Dette viser at innenfor gruppen av de rikeste byene er det en klar tendens til divergens i denne perioden.

	N	Gjennomsnitt	Standardavvik	Standardavvik delt på gjennomsnitt
BNP per capita, FUR, 1979	66	8904,91	1057,55	0,1188
BNP per capita, FUR, 1985	66	1258,95	1943,35	0,1430
BNP per capita, FUR, 1994	66	21061,88	3662,08	0,1739

Tabell 6-3. Standardavvik, N 66: FUR med over gjennomsnittlig vekst 79-94

Bruk av tradisjonell økonomisk vekstteori forutsetter som sagt at man anser en bys økonomi som en analytisk avgrenset enhet. I mitt datamateriale er enheten funksjonell urban region, slik er enheten i seg selv utformet nettopp for å kunne dekke en avgrenset økonomisk enhet.

Neoklassisk økonomisk teori tar hensyn til at dersom teknologisk endring er eksogen så trenger ikke konvergens å forekomme (Burda & Wyplosz, 1997:127). Dersom man forutsetter økende

avkastning pga. investering i human kapital kan man forklare divergens. Men denne forklaringen blir svært mangelfull fordi den ikke tar hensyn til de effektene agglomerasjon gir.

6.3.3 Kritikk av Betakoeffisientmetoden

Cheshire & Magrini (1999b) hevder metoden brukt over for å studere konvergens er lite informativ og lite robust. Vanligvis vil en slik analyse inkludere variabler som skal kontrollere for asymmetriske sjokk i BNP og ulikheter i steady-state, men svært ofte vil resultatet av analysen avhenge av hvilke variabler som brukes (Quah, 1995). Valg av variabler vil altså kunne avgjøre om man finner divergens eller konvergens mellom byene og regionene i Europa i samme tidsperiode.

Et annet problem med alle analysene av konvergens er at de ikke synliggjør hvilke faktorer det er som produserer konvergens og hvilke som produserer divergens. Vi finner klar divergens mellom de 66 rikeste byene i perioden 1979-1994, men vi kan ikke si noe om hvilke faktorer som skaper denne divergensen og hva som eventuelt er de viktigste motkreftene ut fra den analysemetoden som er brukt. Inspirert av blant annet Quahs og andres kritikk av tradisjonell metode for konvergensanalyse kjører Cheshire & Magrini (1999b) en analyse der fokuset er på de faktorene som har bidratt til regional vekst i perioden heller enn temaet Betakonvergens. Med en slik modell vil de finne hvilke faktorer som bidrar til konvergens og hvilke som bidrar til divergens (*ibid.*). De finner divergens mellom FUR i Europa i perioden 1979-1994 (*ibid.*:17), det er spesielt noen store byregioner som drar i fra de andre. De finner at den største kilden til divergens er regional konsentrasjon av human kapital, dette gjelder spesielt i forhold til de rikeste regionene.

6.3.4 Kritikk av konvergenshypotesen

Det største problemet med konvergenshypotesen er at forestillingen om konvergens er nødvendig. Å se for seg en permanent situasjon med divergerende økonomier er vanskelig. En hypotetisk konstant divergerende prosess mellom økonomier ville på lang sikt skape uoverstigelige forskjeller. Slik sett kan man si at konvergenshypotesen er mest interessant fordi motsatsen er etisk, filosofisk og sosiopolitisk uholdbar. Med det menes at det er vanskelig å se for seg en situasjon der for eksempel europeiske byer beveget seg i divergerende retning uten at noe ble gjort for å motvirke det. Relativt jevnt fordelt økonomisk vekst blir ansett som normalsituasjon. Systemet av europeiske byer i dag, inkludert det interne hierarkiet mellom dem, er svært likt systemet av byer man så i

middelalderen. Dette faktum viser i seg selv at konvergens på mange måter kan sees på som en selvfølge. Det er også det eneste akseptable politiske målet.

Slik sett er det kun situasjoner der man kan observere divergens som er interessante fordi det er en abnormal situasjon, både sett med akademiske og politiske øyne. Siden man sjelden finner situasjoner med permanent divergens må man som regel undersøke fenomenet innenfor et avgrenset tidsrom og gitt utvalg for å observere divergens. Slik kan man skille ut hva som skaper divergens innenfor dette tidsrommet og det aktuelle utvalget.

6.3.5 Alternativer til anvendelse av konvergenhypotesen.

Konvergenhypotesen er bygd på neoklassisk vekstteori. Det er etter hvert konstatert at neoklassisk vekstteori ikke kan forklare eksistensen av store byregioner. Den er heller ikke i stand til å forklare dagens økonomiske vekst. Regioner som har hengt etter i utviklingen tidligere har vanskelig for å komme etter (Tondl, 1999) og man ser like sterke tendenser til divergens som til konvergens mellom europeiske byregioner (Cheshire & Magrini, 1999b).

Derfor er konvergenhypotesen i sin opprinnelige form uegnet til å forklare den regionale distribusjonsdynamikken i Europa. Men selv om den klassiske konvergenhypotesen har sine mangler, er det fortsatt interessant å analysere hvordan vekst- og fordelingsmekanikken fungerer i og mellom byer og regioner. I arbeidene med å finne årsaker til vekst i europeiske byer og regioner, er det vesentlig samtidig å analysere om byene og regionene utvikles i samme retning, hastighet, og fordelingen mellom dem.

6.4 Statens betydning

6.4.1 Statistisk analyse

I et tidligere kapittel ble nasjonalstatens rolle diskutert. På tross av tynt empirisk fundament enes de fleste om at nasjonalstaten har mistet mye av sin økonomiske og politiske kontroll over byer. Selv om dette stemmer vil det likevel være god grunn til å tro at nasjonalstatens økonomiske prestasjon vil ha mye å si for de respektive byenes prestasjoner.

En regresjonsanalyse mellom det økonomiske nivået i europeiske FUR og det økonomiske nivået i de respektive land i 1979 (begge målt i BNP per capita, PPP) viser at det i 1979 var en klar sammenheng mellom byenes økonomiske prestasjoner og den økonomiske prestasjonen til landet de tilhører (R^2 er 0,42, T-verdien er på 9,37). For 1985 får vi nesten samme resultat, men litt svakere (R^2 er 0,39 og T-verdien er 8,99).²⁸

Regresjonsanalyse	Årstall	N	R²	T-verdi	Sig.
Avhengig variabel: økonomisk nivå i FUR	1979	125	,42	9,37	,000
Uavhengig variabel: økonomisk nivå i landet	1985	125	,39	8,99	,000
	1994	125	,01	1,17	,258

Tabell 6-4. Regresjon mellom BNP per capita i FUR og i land

Samme analyse for 1994 gir derimot et helt annet resultat. R^2 0,1 og T-verdien er 1,136 (ikke signifikant). Dette indikerer at noe har skjedd i perioden fra 1985 til 1994. Fra en situasjon der byenes økonomiske nivå var avhengig av deres respektive staters økonomiske nivå, finner man i 1994 at byene ikke lenger har dette avhengighetsforholdet til sine stater.

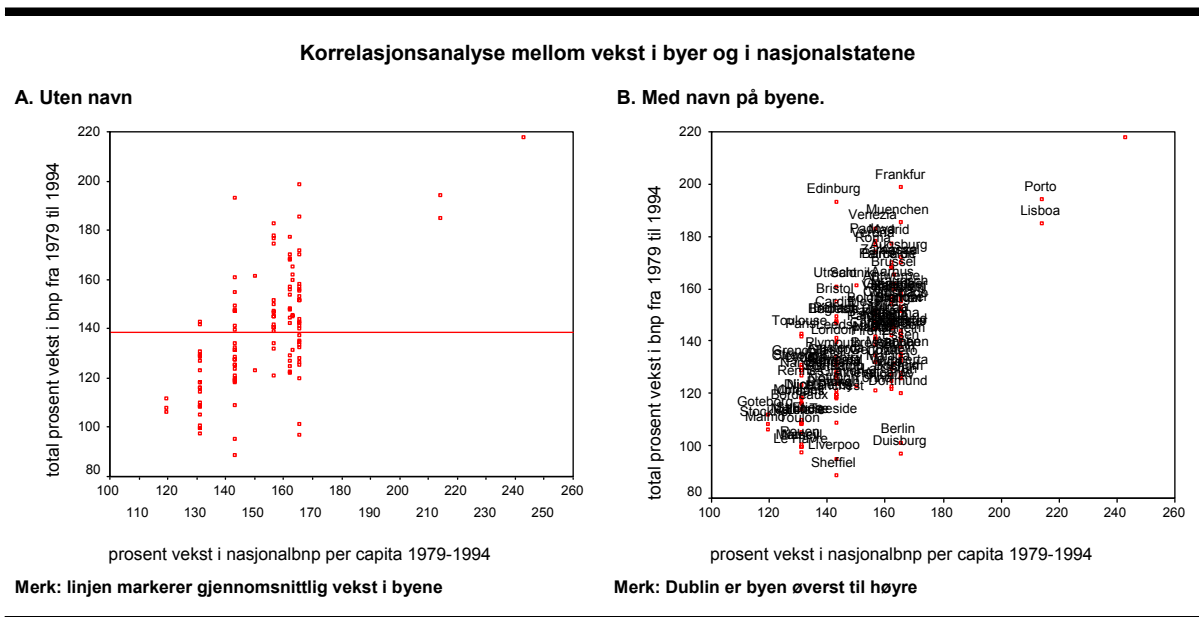
Da skulle en for så vidt tro at veksten i byer var like uavhengig etter hvert, men det kan være at disse tallene viser at det er mellom 1985 og 1994 det har skjedd store endringer, og at det ikke skjedde særlig fra 1979 til 1985.

Så hva med *veksten* i BNP, finner vi like sterk sammenheng der? En regresjonsanalyse mellom vekst i BNP per capita for FUR og i land i perioden 79-85 gir en R^2 0,61 og en T-verdi på 4,89 (signifikant). Samme analysen i perioden 85-94 gir en sterkere sammenheng, R^2 er 0,50 og T-verdien er 11,09. Det viser at veksten i FUR i den siste perioden er mer avhengig av landets prestasjon enn i perioden 79-85, mens analysen av økonomisk nivå i FUR og i land viste motsatt tendens. En tilsvarende analyse for hele perioden gir en R^2 på 0,41 og T-verdien er 9,2.

Hvordan tolker man så dette i forhold til resultatene for sammenhengen mellom FURs og europeiske lands økonomisk nivå for årene 1979, 1985 og 1994? Når det gjelder økonomisk vekst

²⁸ Både tallene for byer og for land er regner ut som gjennomsnitt av tre år med det aktuelle året i midten.

så har byene jevnt over gått i takt med sine respektive land. Korrelasjonen mellom variablene vekst i FUR og vekst i land viser dette, sammen med grafen og regresjonsanalysen.

Figur 6.4-1. Korrelasjon mellom vekst i FUR og vekst i land, BNP per capita

Dublin scorer ekstremt høyt både med sin verdi for vekst i byen og verdien for vekst i landet. Portugals to byer i datasettet viser samme tendens. Portugal har stor vekst i perioden og byene Lisboa og Porto har hatt sterk vekst. Frankfurt, Edinburgh, München, Venezia og Padua er byer som har hatt relativt høyere vekst enn landet, mens byer som Berlin, Duisburg, Liverpool og Sheffield skiller seg ut på motsatt vis, med relativt lavere vekst i byen sett i forhold til landet.

6.4.2 Andre analyser

Konklusjonen om byers økonomiske prestasjon er avhengig av at hvilke land byen ligger i står i kontrast til Quahs analyse (1995). Quah bruker en empirisk modell av dynamisk (cross-region, income) distribusjon for å vise at nasjonalstatens vekst ikke har betydning (dette gjelder for NUTS, som ikke er det samme som byregioner). Men også han mener denne metoden er svak pga. spillover effekten. Regionenes prestasjon er resultat av interaksjonen med andre og kunnskapsoverføring.

”Thus, regression-based approaches, averaging across either cross-section or time-series dimensions, are not useful. Such methods construct a (conditional) representative, and cannot provide a picture of how the entire cross-section distribution evolves” (ibid.: 9)

Quah viser at makrofaktoren ”stat” ikke forklarer inntektsvariasjonen blant europeiske regioner i den aktuelle perioden.

6.4.3 NUTS vs FUR

Mens en bivariat lineær regresjonsanalyse antyder sterk sammenheng mellom en bys vekst og landets økonomiske prestasjon, så viser mer avanserte modeller andre resultat. Selv om teorien på dette området etter hvert begynner å bli solid, så er de empiriske analysene fortsatt få og resultatene usikre. Resultatet vil avhenge av valg av analysemodell og utvalg av enheter. Forskjellen mellom regionenheten NUTS som Quah bruker og funksjonell urban regionenheten (FUR) jeg bruker kan være nok til å få motstridende resultater. Bruk av NUTS i denne sammenheng kan gi systematiske målefeil som virker ”fordelaktig” for de rikeste regionene. Siden de rikeste regionene som regel har en netto innflyt av pendlere vil BNP per capita i de rikeste NUTS regionene bli høyere enn reelt tall. I tillegg til dette er som regel de rikeste regionene storbyregioner noe som igjen vil forsterke denne effekten. (Cheshire og Magrini, 1999b). Det vil si at regionmålingen er skjev i forhold til at de rikeste regionene måles høyere enn reelt, og når de vokser måles de enda høyere enn reelt.

Mens Quah finner et fallende standardavvik for NUTS regionene fra 1980 til 1989 (fra 0,274 til 0,251) får jeg motsatt resultat for FUR i ca. samme perioden. For det første er standardavviket han finner lavere, for det andre viser FUR tallene et økende standardavvik, noe som antyder mer spredning mellom FUR fra 1979-1994. Quah finner altså konvergens (i alle fall målt i spredning) i perioden 1980 til 1989, mens mine tall viser divergens i ca. samme periode, 1979 til 1994 (også divergens fra 1979 til 1985). Cheshire og Magrini (1999b) som har brukt en langt mer avansert modell finner også divergens i den perioden.

Denne ulikheten kan sannsynligvis spores tilbake til valg av analysemodell, tidsavgrensning eller utvalg. Men det kan også være ulikheten i avgrensning av enheten. En tentativ forklaring er at målefeilen ved NUTS-avgrensningen blir endret ved endring i nærings sammensetningen. Dersom nærings sammensetningen i de store byene er endret slik at pendlermønsteret forandres, så vil også den målefeilen Cheshire mener NUTS-avgrensningen gir i komparativ analyse, også endres. Om det er dette som forklarer at Quahs standardavvik minsker mens mitt øker er vanskelig å si, for da må man undersøke hvilken effekt en eventuell endring i nærings sammensetningen har på

pendlermønsteret og i hvilken retning dette påvirker forholdet mellom FUR-enheten og NUTS-enheten.

6.4.4 Kausalitetsretning by-land

Et annet moment er at en eventuell sammenheng mellom byer økonomiske prestasjon og deres lands økonomiske prestasjon i en regresjonsanalyse ikke sier noe om hvilken retning kausaliteten har. Tradisjonelt sett har byer vært sett på som underordnede enheten i forhold til hvilken stat de tilhører, og deres økonomiske prestasjon ble ansett som en komponent i, eller som resultat av, landets økonomiske situasjon. Quah, Cheshire og andre ivrer for å vise empirisk hvordan byer og regioner ikke avhenger av staten de tilhører, men at det er andre faktorer som bestemmer en bys økonomiske vekst.

Urbanisering påvirker nasjonale vekstprosesser (Black og Henderson, 1999). Stedsbetinget informasjon og kunnskapsspredning gjør byene til motorer for økonomisk vekst i en økonomi (Lucas, 1988). Etter hvert har det blitt mer vanlig å se på byene som pådrivere for den økonomiske utviklingen. Man anerkjenner den rollen byen spiller som senter for innovasjon og utvikling. Konsekvensen av dette er at dersom man finner sammenheng mellom BNP per capita-vekst i tyske byer og BNP per capita-vekst i Tyskland slik som min analyse antyder, så må tolkningen også gå i retning av hvordan en stats økonomi er avhengig av sine byers suksess som innovasjonssentra.

6.4.5 Er det forskjell mellom føderalstater og enhetsstater?

Quahs argument om betydningen av naboregioner er i tråd med litteraturen som sier at lokal kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning er essensielt for økonomisk vekst. Med det som utgangspunkt er det også grunn til å tro at byer i føderalstater har et bedre vekstgrunnlag enn byer i enhetsstater. Dette kan være tilfelle uansett om Quahs påstand om at nasjonaløkonomien ikke påvirker byøkonomien stemmer eller ikke. Da er det nemlig ikke statens rolle som økonomisk premissleverandør som har betydning, men statens institusjonelle føringer.

Ut fra det jeg har funnet i tidligere kapitler er det grunn til å tro at byer i føderalstater kan utnytte vekstfaktoren kunnskapsspredning bedre enn byer i enhetsstater. Hvis dette er tilfelle vil det være pga. desentraliseringen av institusjoner man finner i føderale stater. Denne desentraliseringen av institusjoner, og dermed aktiviteter, er igjen en arv fra bybeltetiden. Essensen i teorien om bybeltet

er den grenseløse utvekslingen av informasjon som foregikk mellom byer. Tradisjoner og institusjoner for utveksling av kunnskap er dermed sterkere i dagens føderalstater samt i de byene som nå ligger i enhetsstater, men som var en del av bybeltet.

En empirisk analyse for å finne denne effekten er for komplisert til å ta med her, men en vekst pga. slike forhold kan eventuelt reflekteres i den sammenhengen vi fant mellom byers økonomiske vekst og plassering innenfor bybeltet i kapittel 3. Teorien om kunnskapsspredning blir slik en utdypning av kausaliteten i denne sammenhengen. I tillegg gir Mathiessens og Schwarzs (1999) analyse av vitenskapelige tyngdepunkt i Europa et bilde som stemmer godt overens med bybeltet (*ibid.*: 455). Riktignok har Storbritannia en større representasjon i dette bildet enn hva deres posisjon utenfor bybeltet tilsier, men ellers så ser man at den vitenskapelige tyngden i Europa fordeler seg over byer i bybeltet, med hovedtyngden i den nordlige enden, og hovedstedene i enhetsstater (London og Paris topper statistikken).

6.4.6 Agglomerasjon

Maier (1998) bruker en modell med to like regioner for å illustrere hvordan neoklassisk modell ikke er en tilfredsstillende modell for moderne økonomiske forhold. Tradisjonell neoklassisk vekstteori er en teori som forklarer langtidsvækst kun gjennom eksterne faktorer. I følge denne teoriens modell, vil prismekanismene og kapitalakkumulasjonsprosessen over tid føre til konvergens og til slutt eliminere de regionale ulikhetene i en økonomi bestående av to regioner. Verken romlig struktur eller historiske hendelser vil ha noen implikasjoner på langtidsvækstmønsteret i en region. Det siste er bestemt kun av eksogene parametere. Ved å legge til et element av agglomerasjonseffekt får modellen et helt annet resultat. To regioner har i utgangspunktet et likt antall firma (alt annet er likt). Sannsynligheten for at det neste firma skal tilfalle regionene er for begge lik 0,5. Hvis man forutsetter videre at sannsynligheten for å få ”tildelt” firma er proporsjonal med antall firma allerede etablert i regionen, vil den ene regionen etter hvert dra i fra den andre. Dette er kjernen i teorien om agglomerasjonseffekter: denne positive agglomerasjonseffekten vil etter hvert føre til en ekstrem divergens mellom de to regionene.

Konsekvensen av denne teoretiske modellen at det alltid vil være en region som oppnår en tilstrekkelig konsentrasjon av økonomiske aktiviteter slik at den tiltrekker seg praktisk talt all kommende innovasjon og derfor all vekst. Den andre regionen vil stagnere, og pga. veksten i systemet som helhet vil den kontinuerlig miste andel av den økonomiske aktiviteten.

I Maiers modell velger firma region ut fra tanken om at markedspotensialet (geografisk konsentrasjon av etterspørsel) er størst der konsentrasjonen er størst pga. stordriftsfordeler ved økonomisk konsentrasjon. En slik skalafordel, eller som Maier kaller det, agglomerasjonseffekt, er lave transaksjonskostnader (Nilsson *et al.* 2000:21). Et avgrenset og sentralisert geografisk område tilbyr lave transaksjonskostnader. I tillegg er transaksjonskostnadene avhengig av type produkt. Det vil si at tjenester som forutsetter møte mellom produsent og konsument har større transaksjonskostnader enn varehandel, og markedet for førstnevnte får dermed en mindre geografisk utbredelse enn markedet for varer (*ibid.*). Større regioner blir i kraft av sitt markedspotensial både skapere og bærere av komparative fordeler (*ibid.*:23). Dette er den type sirkelargumentasjon som i følge Fujita *et al.* (2000) er gjengs i økonomisk teori. Produsenter velger beliggenhet med god tilgang til store markeder for salg, men også tilgang til konsum som de, eller deres arbeidskraft, trenger. Et sted som allerede har en konsentrasjon av produsenter har en tendens til å tilby et stort marked (pga. det behovet som de og deres arbeidskraft genererer) og en god tilgang på input og konsumentgoder (skapt av de produsenter som allerede er der). Som Maier hevder Fujita *et al.* (*ibid.*) at på grunn av disse sammenhengene har en romlig konsentrasjon av produksjon, med en gang den er etablert, en tendens til å vedvare, og en liten forskjell i den opprinnelige økonomiske størrelsen av to ellers like beliggenheter kan vokse over tid.

På samme måte som konvergenhypotesen, er Maiers modell en teoretisk modell som bygger på enkle og ekstreme forutsetninger. Den ytterste konsekvens av hans modell er en situasjon med ekstrem divergens og økonomisk ruin for den tapende region. Virkeligheten viser seg annerledes, i dette tilfellet ved at det i Europa er vanskelig å finne empiriske eksempler på den situasjonen Maier tegner opp i sin modell.

Hva er så årsaken til at man ikke observerer slike ekstreme agglomerasjonseffekter i empirien? En årsak er at økonomisk vekst er langt mer komplisert enn det som beskrives i Maiers modell som "tildeling" av nye firma. Modellen reflekterer ikke en regions evne til endogen vekst gjennom framvekst av nye foretak i regionen. Betydningen av endogene vekstfaktorer for en langsiktig bærekraftig vekst kommer vi tilbake til nedenfor. Andre hinder for ekstrem agglomerasjon er de åpenbare ulempene ved konsentrasjon. Selv om transaksjonskostnader går ned, er det andre kostnader som går opp som direkte følge av konsentrasjon, som for eksempel bo- og leiekostnader. I tillegg finner man også vesentlige sosiale variabler som de økonomiske modellene ikke inkluderer. Bysentra sliter med kriminalitet, forurensing, høye leiepriser etc..

Mange av disse hindrene for ytterligere konsentrasjon og vekst kan lokale myndigheter påvirke ved regulering og lovverk, men slike reguleringer kan ikke skje hurtig nok til å fjerne hindre i takt med den økonomiske utviklingen. For eksempel vil markedets skiftende krav til tilgang på kompetent arbeidskraft eller infrastruktur endres langt hurtigere enn det myndighetene har mulighet til å følge opp med utbygging av utdanningsinstitusjoner eller tilpasset infrastruktur til de næringene som er mest ekspansive på et gitt tidspunkt.

6.4.7 Human kapital og Spatial Spillover

Agglomerasjonseffekter er en forklaring på variasjonen i økonomisk vekst mellom europeiske byer. Men hva skaper disse effektene? I regionalvitenskapelig forskning påvises det nye romlige forbindelser for økonomiske utvikling (Nilsson *et al.* 2000). Dette er en rekke gjensidig påvirkende prosesser hvorav de sterkeste kreftene som fremmer agglomerasjon er stedfestet kunnskaps- og informasjonsspredning. Kunnskapsspredning som forklaring på vekst er felles for regionalvitenskapen og økonomisk teori, og et av hovedbudskapene i den nye økonomiske geografien.

Etter hvert kommer det flere og flere empiriske eksempler på at human kapitalakkumulasjon fremmer endogen vekst. Blant dem er Black og Henderson som demonstrerer med empiriske beviser at individuell bystørrelse vokser med lokal human kapitalakkumulasjon og kunnskapsspredning (1992). ”*External scale economies*” og kunnskapsspredning (Lucas, 1988), som øker avkastning til privat human kapitalakkumulasjon, driver langsiktig endogen vekst (Black og Henderson, 1992).

Vi har tidligere sett hvordan Castells (1993) og andre hevder fysisk distanse blir en mindre og mindre viktig komponent i moderne økonomi. Økonomien er grenseløs, og teknologisk utvikling gjør at tilgang til informasjon er nærmest universell. I et slikt klima skulle man kunne tro at selv om lokal kunnskapsutvikling skaper lokal vekst, så ville kunnskap med hjelp av teknologi være like tilgjengelig for alle og at konvergenhypotesen derfor ville gjelde likevel. I praksis viser det seg å fungere annerledes. Selv om for eksempel forskere hevder de er internasjonale og globale i sin orientering, så viser det seg i praksis at kort fysisk distanse mellom forskere gir en høyere sjanse for samarbeid (Matthiessen & Schwarz, 1999). Synergier mellom ideer og direkte kommunikasjon ansikt til ansikt mellom forskere er fortsatt sentrale produksjonsfaktorer (*ibid.*). Regional vekst er et

resultat av lokal kunnskapsspredning (Quah, 1995). I følge Quah er det den økonomiske prestasjonen til en regions naboer som spiller den avgjørende rollen for en regions økonomiske utvikling. Quah viser hvordan nasjonalstatens økonomiske prestasjon ikke har betydning for en regions prestasjon, effekten av lokal kunnskapsspredning kommer naboregioner til gode, og det er dette klimaet som løfter klynger av regioner opp eller ned.

Teorien om kunnskapsoverføring kan virke som en motsigelse av Maiers agglomerasjonstese (1998). I følge Maiers modell vil en region være nødt til å tape for den andre. Dersom man har som forutsetning at en region blir en mer attraktiv markeds plass enn naboregionen så snart denne har mer investering, vil dette i følge Maier bli en sirkeleffekt som gjør at den regionen etter hvert vil tiltrekke seg proporsjonalt mer investering. Det kan virke som denne modellen ikke tar hensyn til effekten av kunnskapsspredning som Quah (1995) mener er avgjørende for en regions vekst. Men Maier (1998) mener det er nettopp en slik kunnskapsspredning som er effekten av agglomerasjon. I hans teoretiske modell er det en regions interne kunnskapsspredning som gjør den til en mer attraktiv markeds plass, og en forutsetning for hans modell må være at kunnskapsspredningen fra den ene regionen ikke kommer den andre til gode. Man kan videre tenke seg at det er nettopp disse kreftene som gjør at Quah (1995) mener naboregioners prestasjon er såpass viktig for en regions vekst. Fysisk korte distanser fremmer samarbeid (Matthiessen & Schwarz, 1999). Slik oppstår lokal og geografisk avgrenset kunnskapsspredning, og geografisk nære regioner med internt gode bånd vil oppleve en gjensidig forsterkende vekstprosess.

Motsatsen til dette må nødvendigvis være regioner som på et tidligere tidspunkt ikke hadde tilsvarende ressurser av human kapital eller kunnskapsspredning, som derfor ikke tiltrakk seg investering. Med agglomerasjonseffekter som forutsetning vil hendelser på et tidlig stadium avgjøre en regions skjebne. Regioner i Sør-Europa som i EU blir definert som underprivilegerte sliter med å ta igjen rikere regioner. Dagens forskjell mellom regionene i EU når det gjelder økonomisk utvikling sammenfaller med fortidens forskjell i inntekt (Tondl, 1999).

Som i de fleste andre analyser av regional fordelingsdynamikk i Europa bruker både Maier, Quah og Tondl NUTS-enheten i sin analyse, og det kan være at en tilsvarende analyse av byer og byregioner hadde gitt andre resultater. Byer har andre egenskaper enn regioner. Dessuten kan det være at NUTS-målinger som viser at rike regioner vokser mer enn andre bare er en refleksjon av at rike regioner er byregioner. Byregioner driver økonomisk vekst og kan derfor være rikere pga. økonomien blir målt i byer selv om kanskje produksjon og backoffice ligger i utkanten.

6.5 I skjæringspunktet mellom endogen og eksogen vekst

6.5.1 Eksogen vekst

Konvergenshypotesen er bygd på forutsetningen om at de fattige økonomiene gjør seg nytte av eksogene framskritt i kunnskap og dermed tar igjen de rike økonomiene. Som vi har sett er det nå mer enighet om at det er interne forhold i en økonomi som betinger vekst. Økonomisk teori sier at dersom interne faktorer bestemmer vekst, kan man like gjerne få divergens som resultat. Europa har som sagt beholdt et stødig mønster av byer. Selv om det er først de siste tiårene man har begynt å snakke om endogen vekst må man gå ut fra at en slik allmenngyldig konklusjon også gjelder i retrospektiv, det vil si at det var endogene forhold som betinget vekst tidligere også. Med en ekstremversjon av teorien om endogen vekst, det vil si at eksogen utvikling i kunnskap ikke er viktig for en økonomisk vekst, men kun de interne forhold, åpner man samtidig for muligheten av ekstreme situasjoner av divergens.

Hvorfor er så ikke dette noe vi observerer i dag? Europeiske byer er tross alt svært forskjellige når det gjelder hvilke interne ressurser de besitter. Svaret på dette spørsmålet må være at en situasjon med ren endogen vekst i adskilte byøkonomier i Europa er usannsynlig. Den utvekslingen av mennesker og kunnskap som foregår mellom europeiske byer i dag, og som har foregått siden byenes opprinnelse, bidrar til en kunnskapsspredning som for det første gjør det vanskelig å skille økonomiene, og for det andre bidrar denne kunnskapsspredningen til konvergens mellom økonomiene. Det er altså en kombinasjon av endogene og eksogene vekstfaktorer.

6.5.2 Tilfeller av divergens

Selv om en permanent prosess av divergens mellom europeiske byer er usannsynlig, kan det observeres tidsavgrensede situasjoner med divergens innenfor gitte utvalg. Et eksempel er Cheshire & Magrini (1999b) som finner divergenstendenser mellom europeiske FURs i perioden fra 1979 til 1994. Selv om det er usannsynlig at en slik tendens er permanent er det viktig for de fleste, ikke minst for utøvere av politikk, å kartlegge hva som er årsakene til denne divergensen. Slik kan de som har interesse av det, forsøke å begrense den økonomiske ujevnheten divergens medfører.

Flere og flere forklarer observert divergens mellom økonomier ut fra forskjellen mellom dem når det gjelder regionens humane kapital. Tondl (1999) finner at human kapital er en avgjørende divergensfaktor i sin analyse av regioner i Sør-Europa. Cheshire & Magrini (1999b) drar den samme konklusjonen: endogene vekstprosesser, slik som vist i variasjonen i regional konsentrasjon av human kapital, kan være en betydelig kilde til divergens på tvers av FURs (*ibid*:17).

For alle de som har en jevnt fordelt økonomisk vekst som mål, er det et skremmende scenario at det mange mener er den viktigste kilden til langsiktig bærekraftig økonomisk vekst, lokal kunnskapsutvikling, på samme tid er den viktigste forklaringen til divergens mellom økonomier. På den andre siden er det som vi så i forrige avsnitt nettopp spredningen av denne kunnskapen som kan demme opp for ulikhetene. For de som har mest mulig jevn økonomisk utvikling som målsetning, blir det derfor viktig å undersøke i hvilken grad, og på hvilken måte, kunnskaps- og informasjonsspredningen kan motvirke den divergensen som eventuelt oppstår pga. endogen kunnskapsutvikling.

6.5.3 Endogen vekst, effekter av globalisering og integrasjon

Det meste av den litteraturen det vises til i dette kapitlet behandler vekstdynamikken mellom europeiske byer og regioner uten å ta vesentlig hensyn til de makrostrukturene som har vært vurdert som avgjørende for økonomisk utvikling i byer tidligere i oppgaven. Av de teoretikerne som analyserer endogene vekstfaktorerens betydning for byer og regioner, er det få som på en grundig måte i tillegg ser dette i perspektiv av utviklingstrekk i den globale økonomien. Også omvendt; teoretikere som fokuserer på byers rolle i en mer og mer globalisert økonomisk virkelighet (eks. Castells, Sassen) snakker lite om hvordan effekten av denne virkeligheten virker i kombinasjon med byenes endogene vekstfaktorer.

Er det slik at disse endogene prosessene kombineres med globaliseringseffekter og integrasjonseffekter som drøftet tidligere i oppgaven? I følge (Cheshire & Magrini, 1999b:17) blir divergensmønsteret de observerer forsterket av en variabel de kaller ”forandring i økonomisk potensial som resultat av europeisk integrasjon”. Denne variabelen måler den økonomiske konsekvensen europeisk integrasjon har for en funksjonell urban region som følge av eliminasjon av tariff og reduserte transportkostnader. Divergensmønsteret forsterkes både innenfor gruppen av fattige regioner og mellom denne gruppen og de rikere. De mener å kunne vise at den romlige påvirkningen europeisk integrasjon har hatt, med divergens som konsekvens, også blir forsterket i

perioder der integrasjonen er forsterket, som ved innføringen av den europeiske enhetsakten (sent på 80-tallet).

Europeisk integrasjon og økonomisk globalisering har store romlige konsekvenser for vekstdistribusjonen mellom europeiske byer, og det er grunn til å tro at disse effektene blir forsterket i kombinasjon med de vekstfaktorene som er gjennomgått i dette kapitlet. Åpnere grenser ved globalisering og europeisk integrasjon åpner for agglomerasjon heller enn konvergens, fordi de er de rike kjerneregionene som tjener mest på dette. Foreløpig er dette kun teoretiske antagelser fordi det er gjort få empiriske analyser på denne kombinasjonen. En illustrasjon på hvordan denne problemstillingen blir neglisjert er Tondls (1999) analyse som viser hvilke faktorer som forhindrer noen av de underprivilegerte regionene i Sør-Europa i å komme opp på det jevne europeisk nivå. Human kapital, offentlig og privat investering og andre faktorer blir analysert, mens effekter av selve integreringen i EU ikke blir analysert selv om empirisk nedslagsfelt er EU-regioner.

6.6 Policy-implikasjoner

Flere hindringer ligger fortsatt i veien for analyser av vekstdynamikken blant europeiske byer. Datatilgjengeligheten på bynivå er det største. Likevel er det en bred teoretisk enighet om at europeiske byers vekst langt på vei kan forklares ut i fra endogene vekstfaktorer. Den lokale kunnskapsutviklingen i en økonomi spres og blir tilgjengelig for flere aktører i samme geografiske område. Denne kunnskapsspredningen gir opphav til voksende avkastning. Teorien om endogen vekst slår hull på hypotesen om ubetinget konvergens. Dersom human kapital og kunnskapsspredning har såpass stor betydning for lokal økonomisk vekst som mange teoretikere hevder, betyr det at økonomier like gjerne kan divergere.

En slik påstand har betydelige implikasjoner for lokale beslutningsmyndigheter, både politiske og ikke-politiske aktører. Dersom teknologisk utvikling er endogent bestemt, trenger ikke konvergens av inntekt per capita å forekomme. I tilfellet med endogen vekst, kan regjeringen påvirke vekstrater i både positiv og negativ retning (Burda & Co., 1997:126). Et viktig teoretisk resultat fra litteraturen er at enten autonome, konkurransepregede lokale myndigheter eller store private utviklingstiltak kan internalisere ”*localized information externalities*”, som kan føre til en effektiv nasjonal tildeling av ressurser i en statisk kontekst (Black & Henderson, 1999:253). Med det mener

de at lokale krefter vil tjene på å øke og optimalisere investeringer som blir gjort i utviklingen av lokal human kapital, kunnskap og utvikling.

Endogene vekstfaktorer spiller større rolle for lokal økonomisk vekst nå enn de gjorde tidligere. Det geografiske aspektet blitt viktigere i analysen av økonomisk vekst fordi den teknologiske utviklingen forandrer betydningen av fysisk avstand. Når det er påvist at endogene faktorer spiller så stor rolle, så får det alvorlige implikasjoner for lokale beslutningstagere, private og offentlige. Den virkeligheten byer befinner seg i er endret og premissene for lokal handling er annerledes. Konsekvensene dette har for lokale private og offentlige myndigheter, og muligheten de har for handling, skal drøftes i neste kapittel.

6.7 Konklusjon

Den økonomiske og regionalvitenskapelige tilnærmingen til europeisk byvekst avslører et mer komplisert bilde av byvekst enn det klassisk vekstteori kan forklare. I tillegg stikker den nye økonomiske geografien hull på den klassiske tesen om konvergens mellom økonomier over tid ved å vise hvordan dagens økonomiske vekst i europeiske byer i stor grad avhenger av lokal kunnskapsutvikling.

Divergens over tid er en uholdbar situasjon. Derfor er det nødvendig å kartlegge hvilke faktorer som bidrar til divergens under hvilke forhold. Lokal kunnskapsutvikling kan ifølge klassisk økonomisk teori gi divergens, men den kunnskapsspredningen man observerer mellom byene og regionene i Europa er med på å motvirke dette. Det man derimot kan spore er framveksten av klynger som skyldes at kunnskapsspredning på tross av teknologiske muligheter likevel er svært lokal. Slike klynger med lokal kunnskapsutvikling og avgrenset kunnskapsspredning er en faktor som kan bidra til divergens mellom økonomier i Europa.

Den empiriske analysen i dette kapittelet viser et avhengighetsforhold mellom landenes økonomi og deres respektive byers økonomi innenfor det gitte tidsrom. Dette er i strid med mye av dagens teori som hevder at europeiske byers økonomiske prestasjon er blitt mindre avhengig av verdensnasjonens økonomiske prestasjon i løpet av de siste tiårene.

7 Lokale politiske utviklingstiltak

7.1 Innledning

I dag må byer selv ta ansvar for sin egen økonomiske effektivitet og vekst. Vi har sett hvordan ulike historiske makrostrukturer gir de europeiske byene ulike forutsetninger for å tilpasse seg de makroøkonomiske og makropolitiske endringene verden har sett de siste 20-30 årene. Denne evnen til tilpasning er et resultat av de enkelte byenes egen innsats. Hva kan byer selv foreta seg for å øke sin verdiskapning og dermed sin konkurranseevne i forhold til andre byer?

I forrige kapittel ble det vist hvordan endogene vekstfaktorer har fått en sentral plass i vekstteori. Dette har ført til at også økonomer i mye større grad en tidligere åpner for muligheten for at økonomisk vekst kan påvirkes politisk. I hvilken grad lokale offentlige og private aktører kan påvirke lokal økonomisk vekst er tema for dette kapittel. Først vurderes hvorvidt man kan forklare forskjellene mellom europeiske byers økonomiske vekst ved hjelp av mikrovariabler. Med mikrovariabler menes her lokale forhold ved byene. Ut fra det er det videre naturlig å spørre seg hvilken lokal politikk som virker gunstig på lokal vekst og hvilke interne tiltak byer kan iverksette for å styrke sin verdiskapning.

Spørsmålet om hvilken lokal politikk som gir best resultat er vanskelig å besvare. At det likevel drøftes skyldes at det er interessant *hvorfor* man ikke kan besvare dette. Den første årsaken til at spørsmålet er vanskelig å besvare er at avstanden fra teori til praksis fortsatt er svært stor på dette området. Etter hvert har det kommet mye litteratur om hvilke mikrovariabler som er viktige for lokal verdiskapning, og hvilke politikkområder lokale myndigheter bør fokusere på. Men teoriene er såpass generelle at det er vanskelig å dedusere konkrete politiske tiltak. Dessuten tar de jevnt over lite hensyn til variasjonen i tid og rom i Europa. Tiltak som passer for en by på et gitt tidspunkt, kan passe dårlig for en annen by til et annet tidspunkt. De eksisterende teoriene gir heller ikke noe godt bilde av årsakskompleksiteten i forklaringer av økonomisk vekst. Spesielt mangler det teorier som viser hvordan det er flere forklaringsvariabler, og hvordan forklaringsvariabler samspiller i et gjensidig avhengighetsforhold.

Den andre årsaken er at utbyttet av allerede gjennomførte tiltak vanskelig lar seg måle. Kvalitative studier kan til en viss grad beregne i hvilken grad konkrete politiske verdiskapningstiltak har nådd mål som var satt, men så lenge man aldri kan vite hvorvidt disse målene hadde blitt nådd uten noen form for tiltak kan slike analyser aldri gi noe konkret svar.

I dette kapittelet belyses årsakene til at det er problematisk å generalisere policy-tiltak i Europa. Disse årsakene er sentrale for å finne særtekkene som skiller Europa fra andre områder. Å kartlegge disse årsakene er derfor et viktig steg i teoriutviklingen på feltet.

7.2 Mikroperspektiv

Det mest åpenbare metodiske problemet i å måle effekten av lokale politiske tiltak er det faktum at økonomisk vekst i en region alltid vil være et resultat av komplekse årsakssammenhenger. For å få et så korrekt bilde som mulig av årsakene bak økonomisk vekst i europeiske byer, må man konstruere avanserte multivariate økonomiske vekstmodeller. Slike modeller må kombinere de relevante makro- og mikrovariablene. Hittil har oppgaven drøftet noen makrovariabler som synes å ha betydning for forklaringen av variansen i økonomisk vekst. Det er helt klart mange andre makrovariabler som kunne vært drøftet, av dem internasjonale økonomiske konjunkturer etc..

Innenfor det teoretiske feltet som omhandler lokal økonomi har det tradisjonelt vært lagt mest vekt på makrovariabler i forklaringen på variasjon. Dette kan ha mange årsaker. Den viktigste av dem er sannsynligvis manglende datatilgjengelighet på bynivå, og ikke minst de tidligere nevnte hindringene for sammenlignbarhet. Forklaringer basert på mikroøkonomiske og mikropolitiske forhold er imidlertid blitt mer og mer vanlig.

World Economic Forum opererer med en mikroindeks som skal fange opp kjennetegn i land i form av spesialisering, innovasjonsevne, varemerke, produktdesign, produksjonsprosess, kundeorientering, foretaksledelse, osv., og egenskapene i næringslivsmiljøer som infrastruktur, kvalitet, tilgang til kapital, humankapital, vitenskap og teknologi, markedsforhold, handelshindre, konkurranseforhold, osv. (Nilsson *et al.*, 2000:58). Denne indeksen er utarbeidet for å gi et bilde av ulike lands globale konkurranseevne, og i denne sammenheng framheves mikroøkonomiske forhold som minst like viktig som makroøkonomisk politikk for å sikre en vedvarende høy økonomisk

vekst.²⁹ Det hevdes at formålstjenlige mikroøkonomiske reformer fremmer produktivitet utviklingen, noe som samtidig bidrar til å lette innsatsen for å redusere makroøkonomiske ubalanser (*ibid.*). Rapporten har fokus på nasjonaløkonomiske forhold. Den er likevel svært relevant for studier av by- og regionsutvikling fordi noen av de mikrovariablene som framheves som betydningsfulle for den globale konkurranseevnen er forhold som kan påvirkes av lokale aktører. Spesialisering, innovasjonsevne, og egenskapene i næringslivsmiljøer som infrastruktur, kvalitet, tilgang til kapital, humankapital, vitenskap og teknologi, er faktorer som kan påvirkes lokalt og som derfor ofte blir nevnt som essensielle satsningsområder for byer. Det at en slik konkurranseindeks legger såpass stor vekt på mikroøkonomiske variabler, som i større eller mindre grad kan påvirkes av lokale aktører, er i samsvar med de teoriene som framhever byers økte betydning i den globale økonomien. Troen på at konkurranseevne og økonomisk effektivitet kan påvirkes lokalt blir også underbygget av de næringer som tjener på et slik bilde. Mye av dagens materiale om lokale politiske tiltak for økt verdiskapning er vurderinger, omtaler og evalueringer foretatt av private selskap i tjenesteytende bransje; konsulentselskaper, investeringsselskaper, eiendomsselskaper, etc.. Jevnt over vil disse være interesserte i å skape et bilde av at lokale aktører kan påvirke lokal verdiskapning, fordi dette gjør deres tjenester mer etterspurte.

Dette kapittelet setter søkelys på de mikroøkonomiske forhold som kan påvirkes av lokale krefter, og analysene av disse. Den forskyvningen av fokus mot mikronivå som man ser både i vitenskapen og i den konkrete politiske og økonomiske sfæren, skyldes i hovedsak endringer i de makrostrukturene som påvirker byer. Disse endringene gjør at byer og regioner i større grad er agenter for sin egen utvikling.

7.3 Nye forutsetninger for lokal styring

7.3.1 Økonomiske årsaker til nye forutsetninger for lokal styring

På hvilken måte skaper endringer i de makrostrukturelle trekkene, i samspill med nedarvede strukturer, nye forhold for lokal styring? Teknologisk utvikling tvinger de lokale beslutningsmyndigheter til å tilpasse seg en helt ny type økonomisk organisering. Dessuten,

²⁹ Rapport utarbeidet av sekretariatet ved World Economic Forum under oppsyn av en gruppe internasjonale velkjente akademiske økonomer. I gruppen inngår Professor Michael E. Porter, Harvard Graduate School of Business og Professor Jeffrey D. Sachs, Harvard University.

endringer i makropolitisk forhold gir, i samspill med de gamle strukturene, helt nye rammebetingelser for lokal styring.

Den tradisjonelle måten å utøve lokal politisk styring på blir altså utfordret av forandringer i noen strukturelle trekk. De mest sentrale trekkene i denne sammenhengen går i denne oppgaven under samlebegrepet informasjonsøkonomien. Et av disse trekkene er den økonomiske sfærens økte uavhengighet (Anttiroiko & Kainulainen, 1998). I kapittel 2 ble det vist til at store deler av økonomisk aktivitet ikke lenger er knyttet til geografiske forhold på samme måte som før. Dette gir lokale myndigheter en helt ny utfordring når det gjelder å konkurrere om de næringene som det er størst vekst i.

I kapittel 2 ble det også drøftet hvordan en økt globalisering av økonomien svekker nasjonale myndigheters mulighet til å øve innflytelse på de funksjonelle prosessene som skaper deres økonomi og samfunn. Castells og Hall (1994) hevder at regioner og byer derimot er mer fleksible i å tilpasse seg de stadig endrede betingelsene og forutsetningene skapt av markedet, teknologi og kultur. De har riktignok mindre makt enn nasjonale myndigheter, men de har større responskapasitet til å skape målrettede utviklingsprosjekt, forhandle med multinasjonale firmaer og skape betingelser som tiltrekker nye kilder for vekst og velstand, makt og prestisje. I denne prosessen med å skape ny vekst konkurrerer de med hverandre, og ofte blir denne konkurransen en kilde til innovasjon, effektivitet, og en kollektiv innsats for å skape bedre bo- og levevilkår og et mer effektivt sted å drive forretninger (*ibid.*).

Dette gir et forenklet bilde av forskyvningen i beslutningsmyndighet, fra nasjonalt til regionalt og lokalt nivå. Empiriske beviser for dette er manglende og disse ville nok avdekke store geografiske forskjeller. Spesielt vil nok byenes kapasitet til å sette i gang utviklingstiltak variere. Likevel er dette teoretiske antagelser det er bred enighet om i litteraturen, og disse forutsetningene om byenes nye situasjon legges derfor til grunn i denne oppgaven.

7.3.2 Politiske årsaker til nye forutsetninger for lokal styring

Europeisk integrasjon gjennom utviklingen i EU, og til dels også i EØS-området forøvrig, er en politisk initiert prosess som åpner opp for nye markeder og dermed skaper økt konkurranse mellom byene. Denne konkurransen skapes fordi et åpnere marked svekker nasjonalstatens evne til å drive geografisk utjevning. I et nasjonalt marked ville det være i nasjonalstatens interesse å regulere de

næringene som skulle tjene det nasjonale markedet. Slike næringer burde være lokalisert innenfor nasjonalstaten, og lokaliseringen kunne ha et utjevningssmotiv. Konkurransen mellom to byer om den samme næringen ville fra et nasjonalstatlig perspektiv være bortkastet (Cheshire, 1988). Når markedet i prinsippet åpnes til å gjelde hele Europa vil insentivene for nasjonalstaten til å begrense sine byers konkurransepolitikk være begrenset eller eliminerte. Insentivene til å forsøke å påvirke den romlige distribusjonen av aktiviteten og regulere konkurransen mellom lokalområder blir forflyttet fra statsnivå til supranasjonal nivå: EU-kommisjonen (*ibid.*:4). En toppstyrt regional utviklingspolitikk i regi av EU-kommisjonen vil som regel også være rettet mot de underprivilegerte regionene. De mer privilegerte regionene befinner seg dermed i en situasjon hvor den toppstyrte reguleringen er svekket og hvor markedet er utvidet og mer konkurransebasert. Byer og regioner opplever en gjenoppliving av sin autonome rolle som møtesteder for politiske beslutninger (Castells, 1993).

Behovet for å analysere forholdet mellom globale strukturelle forandringer og lokale initiativ kommer som en konsekvens av denne utviklingen. Lokale og regionale utviklingsprosesser har lenge vært et sentralt forskningsfelt. Det som er relativt nytt er at fokuset innenfor lokal- og regionalanalyse er flyttet fra den sentralstyrte regionale utviklingspolitikken, en ovenfra-og-ned-politikk, til desentralisert regional utviklingspolitikk, nedenfra-og-opp-initiativ (Birner & Fried, 1995). Den siste utviklingen innenfor dette teorifeltet er en økt bruk av kvalitative studier av lokale utviklingsinitiativ. Her blir det lagt vekt på de lokale aktørene.

7.4 Territorial konkurranse og lokal vekstfremmende politikk

7.4.1 Lokal vekstfremmende politikk

Europeiske byer befinner seg altså i en situasjon der de i mye større grad enn tidligere konkurrerer med andre byer i et åpnere økonomisk marked. Begrepet territorial konkurranse blir ofte brukt i denne sammenheng. Cheshire & Magrini definerer dette som en prosess der grupper handler på vegne av en regional eller subregional økonomi (1999a:2). De ønsker å promotere denne som sted for økonomisk aktivitet. Denne aktiviteten tar form av en implisitt eller eksplisitt konkurranse med andre byer og regioner. Aktiviteten dreier seg som regel om tiltrekning av mobil investering, av og til med diskriminering mellom attraktive og mindre attraktive aktiviteter. Det kan være å gjøre regionen attraktiv for investering i allerede etablerte foretak, eller å tiltrekke seg nye etableringer. Det kan også være å skape nye markeder for lokal business eller skape nytt lokalt næringsliv.

Tendensen man har sett de siste årene er at det gjerne dannes en gruppe bestående av representanter fra kommunalpolitikk, lokalt privat næringsliv og lokalt forsknings- og utdanningsmiljø. Det vanligste er at et offentlig eller kvasioffentlig organ vil initiere, lede og finansiere en slags ”salgsfremmende” aktivitet (Cheshire & Magrini, 2000:6). Dette lederskapet kan være en regional autoritet, en ”klubb” av lokale autoriteter på samme administrative nivå, eller en regional autoritet og dens tilhørende kommuner. Mer og mer vanlig er imidlertid et partnerskap av offentlige myndigheter, offentlige aktører og representanter for den lokale private sektoren (Cheshire & Magrini, 2000).

Et bottom-up-initiativ kan identifiseres ved at opprinnelsen, ressursallokeringen, utbyttet og kontrollen av initiativet er lokal. Om ikke alle disse kravene oppfylles bør i alle fall fortjenesten og kontrollen være lokal. Et annet kriterium er at fortjenesten distribueres bredt innenfor lokalsamfunnet (Stöhr, 1990).

Lokale politiske initiativ som har som siktemål å øke den økonomiske effektiviteten og fortjenesten er også mer sannsynlig der sjansen for at de som bruker resurser på det, får mest mulig igjen for det. Fortjenesten av slik politikk kan sees på som et kvasioffentlig gode og vil som regel komme flere til gode enn de som engasjerer seg i det. Denne spillover-effekten gjør at FUR-nivået er det mest effektive nivået å drive slik politikk på. Der grensene for det høyeste lag av autoritet nærmer seg regionens grenser vil tiltakene være mer effektive, og det vil være lettere å motivere til deltagelse fra ressursbrukere når spillover-effekten er liten (Cheshire & Magrini, 2000).

7.4.2 Kritikk av teori på metodisk grunnlag

Det hersker altså en forestilling om at mikroforhold er viktige og at lokale tiltak virker positivt på lokal økonomi. Denne forestillingen er i hovedsak bygd på forskning som viser hvordan en del mikrovariabler, som eksempelvis infrastruktur og forskningsmiljøer, har sammenheng med økonomisk vekst. Veien fra slike konklusjoner og fram til konklusjoner om hvilke konkrete tiltak som bør iverksettes er likevel lang.

Det meste av litteraturen om byutvikling enes om at mikropolitiske og mikroøkonomiske forhold har betydning for økonomisk utvikling. Det er også enighet om at lokale politiske vekstfremmende tiltak virker i intendert retning. Det gjennomgående problemet er derimot å finne empiriske beviser

for forholdet mellom mikrovariabler og lokal økonomisk vekst, og forholdet mellom vekstfremmende tiltak og økonomisk vekst.

Dette gjør at avstanden mellom teori og praksis på dette feltet er stor (Goldstein & Luger, 1993). Det kan påpekes at avstand mellom teori og praksis er stor innenfor de fleste samfunnsvitenskapelige felt. Likevel er det grunn til å hevde at når det gjelder hvilke konkrete politiske tiltak lokale aktører kan iverksette for å øke lokal verdiskapning er denne avstanden såpass stor at det meste av den teorien som eksisterer i dag er verdiløs som redskap for de aktørene som ønsker å iverksette verdiskapende tiltak.

Forholdet mellom lokale politiske tiltak og lokal økonomisk vekst er et relativt ungt forskningsfelt. Temaet regional og lokal utvikling har fram til nylig blitt behandlet gjennom generelle vekstteorier (growth-pole-teori) eller diverse teorier om ”top down” utviklingsprogrammer (Cooke & Morgan, 1994). Interessen har også etter hvert gått mot kvalitative analyser av lokale utviklingsinitiativ. Dermed har også lokale aktører kommet i fokus for dette forskningsområdet (Birner & Fried, 1995). Det er først de siste 20-30 årene at bottom-up-tiltak har blitt praktisert i større grad, og med det kom også et behov for fokusskifte i teorien.

Analyser av slike tiltak i Europa møter flere metodiske utfordringer. Problemet starter allerede ved identifisering av den avhengige variabelen, økonomisk vekst. Datatilgjengeligheten på bynivå i Europa er allerede nevnt. I tillegg kommer problemet med å isolere den økonomiske effekten av spesifikke tiltak, altså å skille den fra økonomisk vekst som følge av mange andre årsaker. Man kan måle økonomisk nivå før og etter slike tiltak, men den direkte effekten er vanskelig å identifisere.

Ragin (1987) framhever to sentrale problemstillinger innenfor samfunnsvitenskapelig modellbygging. Det første er identifisering av typer av case. I dette tilfellet er det ønskelig å skape empiriske typologier av lokale verdiskapende tiltak. Cheshire & Magrini hevder typologisering av lokale verdiskapende tiltak er umulig. I kontrast til tradisjonell regionalpolitikk kommer initiativet fra bunn og ikke ovenfra (initiativ fra regioner, ikke fra nasjonalt nivå), og målet er økt økonomisk effektivitet, ikke romlig (spatial) likhet/utjevning. Alt dette gjør at kvantitative komparative indikatorer på policy-intervensjon vil være umulig å finne (Cheshire & Magrini, 1999a: 2). Slike tiltak vil i europeiske byer variere i form, funksjon, tid, intensitet. I tillegg kommer variasjon mellom land og innad i land mellom politisk system, politisk tradisjon og administrative grenser for byene.

Den andre metodiske problemstillingen Ragin (1987) nevner er årsakskompleksitet, og da spesielt multippel konjunktorell kausalitet. Mange av teoriene om lokal politisk verdiskapning er endimensjonale i den forstand at de ser på effekten av en årsaksvariabel, for eksempel innovasjonskapasitet eller utbygging av infrastruktur. Selv de som opererer med flere årsaksvariabler svikter i å vise hvordan de ulike variablene er gjensidig avhengige av hverandre. Økt innovasjonskapasitet kan for eksempel være verdiløst dersom man mangler et markedsføringsapparat, eller dersom infrastrukturen ikke tilpasses den spesielle type innovasjon. Markedsføringsapparatet kan være avhengig av den politiske kulturen, eller prisgitt nasjonale forhold.

7.4.3 Endringer i makrostrukturer

Castells og Hall gir i sin teori om framveksten av teknopoler et generelt bilde av forskyvningen i beslutningsmyndighet fra nasjonalt til regionalt og lokalt nivå (1994). I litteraturen om den nylige teknologiske og økonomiske utviklingen, som mange kaller en revolusjon på lik linje med den industrielle, er de fleste enige om at dette har hatt en del politiske konsekvenser. Maktforskyvningen fra nasjonalt til lokalt nivå er en av disse. Mye av teorien om byers utvikling på 80- og 90-tallet baserer seg på denne grunntesen.

Også Sassen (2000) legger stor vekt på at man i Vest-Europa ser en fornyet styrke hos storbyene som ser ut til å konsentrere en betydelig og ofte uproporsjonal andel av økonomisk aktivitet i ledende sektorer. På 70-tallet mistet mange storbyer befolkning og økonomisk betydning, men fra midten av 80-tallet har trenden snudd mest pga. økning av finans og spesialiserte tjenesteyting i avanserte økonomier og den økende transnasjonaliseringen av økonomisk aktivitet (*ibid.*). Sassen bruker næringsstrukturer som empiri.

Det virker å være liten tvil om at informasjonsøkonomien har gjort europeiske byer mer selvstendige i forhold til sine respektive nasjonalstater. Om de empiriske bevisene kan sies å være manglende, er den teoretiske argumentasjonen likevel så sterk at denne tesen er rådende. Troen på en økende autonomi for europeiske byer står sentralt, både i vitenskapelige og politiske miljøer. Det jevne inntrykk er at byene, med sin nyvunnede selvstendighet, blir sentrale åsteder for økonomisk utvikling. Både deres politiske og økonomiske autonomi virker stimulerende på økonomien. Dette

gjelder ikke bare den lokale økonomien, men også generelt, siden byer *per se* er pådrivere for den økonomiske utviklingen.

Dette er i stor grad teoretisk baserte påstander. Grundig empirisk bevisførsel for denne maktforskyvningen mangler. Dette ville nok også avdekke store geografiske forskjeller. Teune påpeker at bevisene for at nasjonalstatens makt svekkes i forhold til regioner og store byer er relativt svake. Dette gjelder i følge ham også bevisene for at nye globale politiske og økonomiske institusjoner overtar mye av statenes makt (Teune, 1988: 353). Sassens argument (2000) bygger på at det er den økonomiske sfærens økte selvstendighet i forhold til politikk som av mange årsaker gjør byers rolle viktigere enn tidligere. Et slikt argument gir et generelt inntrykk av at den politiske makten følger den økonomiske, og derfor marginaliseres nasjonalstatenes rolle. Dette finnes det imidlertid lite empirisk dekning for.

Dersom byene har økt sin betydning pga. at de er sentra og lokalitet for sentrale næringer innenfor informasjonsøkonomien, vil dette også bety at de er mer sårbare enn tidligere. Hvis deres betydning bygger på avkastning fra den næringen som er i størst vekst, vil de være overlatt til konjunkturer innenfor disse næringene. Det vil si at økonomiske nedgangstider vil ha tilsvarende negative konsekvenser for byer. Dette gjelder kanskje i enda større grad enn tidligere ettersom den seneste økonomiske utviklingen fører til en sentralisering av økonomiske funksjoner og en generell spesialisering. Dersom man går mot en økende grad av spesialisering vil byer være enda mer sårbare overfor svingninger i markedet. Et eksempel på dette er Stockholm som har fått et internasjonalt stempel som et av de viktigste sentra for trådløs telekommunikasjon i verden. *Ericssons* suksess la grunnlaget for et miljø for denne næringen, med utenlandske investeringer og nyetableringer. Med en generell nedgangsperiode for IKT-næringen og et spesielt dramatisk fall for *Ericsson* kan mange av pålene byen står på bli ustabile, med mindre det skjuler seg større variasjon i næringsgrunnlaget enn det internasjonale bildet tilsier.

Denne situasjonen blir nok relativt udramatisk for Stockholm som by da en by av den størrelsen og spesielt med de funksjoner den har som hovedstad alltid vil ha mange ben å stå på, blant andre en administrativ funksjon som aldri blir like konjunkturavhengig. Også de store finanssentrene i verden, de byene som framstår som kommando- og kontrollsentra, har en bred flate som fungerer som buffer for økonomiske konjunkturer innenfor visse næringer. Mindre byer derimot kan ha spesialisert seg innenfor produksjon, forskning og utvikling eller høyteknologisk service (Graham og Marvin, 1996). Oulu (hvor *Nokia* ligger) er et godt eksempel på en slik by. Et tilsvarende fall i

Nokia ville hatt langt større konsekvenser for byen og for dens nærliggende områder enn Ericson har for Stockholm. I følge Graham og Marvin (1996) er byers økonomiske situasjon mer turbulent enn tidligere pga. denne spesialiseringen.

I en slik situasjon, hvor nedgangstider i en næring kan ha store økonomiske konsekvenser for de byene som har spesialisert seg innenfor denne næringen, vil kanskje nasjonalstaten igjen være den politiske og økonomiske enheten som har mulighet for, og interesse av, å drive næringsmessig diversifiseringspolitikk for å redde de bykonsentrerte næringene.

Problemet er å påvise hvilke konkrete konsekvenser denne utviklingen i makrostrukturene har fått for byene. Hvilke områder er det byene har mer innflytelse over tidligere? Hvilke av disse områdene er viktigere enn andre når det gjelder lokal økonomisk vekst, og hvilke tiltak kan lokale myndigheter iverksette for å øke den lokale verdiskapningen?

7.5 Avstand mellom teori og praksis

7.5.1 Kvantitativ analyse

Dersom man ønsker å finne hvilke mikrovariabler og hvilke vekstfremmende politiske tiltak som er gunstige for økonomisk vekst i europeiske byer bør man undersøke et stort antall enheter på tvers av stater. Det første åpenbare problemet med dette er datatilgjengelighet, både med tanke på avhengig og uavhengig variabel. Selv om det etter hvert utarbeides flere og flere kvantitative datasett på bynivå, er det svært få kvantitative datasett som er egnet til å måle vekst. Et datasett som skal brukes til en slik analyse må inneholde systematisk informasjon om mikrovariabler, det må være utarbeidet for et komparativt formål, med de metodiske implikasjoner det innebærer, og det må være i tidsserie. Spesielt vanskelig vil det være å finne informasjon om vekstfremmende tiltak.

Slike tiltak kan som nevnt tidligere eksistere i så vidt forskjellig form og med så forskjellige agenter at det er vanskelig å se at en komparativ undersøkelse av effekten av konkrete vekstfremmende politiske tiltak er mulig. De vitenskapelige kravene til komparabilitet kan ikke etterleves med dagens datamateriale.

7.5.2 Teori og praksis

Et gjennomgående trekk ved det meste av teorien om hva som kan gjøres på mikronivå for å skape økonomisk vekst i en by eller region, er den fortsatt store avstanden mellom teori og praksis. Det at disse teoriene er såpass nye av dato, kombinert med europeiske byers heterogenitet, gjør at svært få, om noen, teorier er baserte på etterprøvable empiri.

Teoriene rundt teknoparker kan illustrere dette. Castells har i sin teori om i framveksten av informasjonsøkonomien lagt vekt på teknoparker sin ledende rolle, som kunnskapsgeneratorer og vekstsentra (se bla. 1989, 1993, 1994). Castells og Hall mener en av de viktigste aktivitetene i lokal vekstfremmende politikk er å skape et fysisk senter for utvikling av den teknologiske basen for informasjonsøkonomien (1994). De argumenterer for at det teknologiske potensialet til en region er avhengig av produksjonen av avansert teknologi. Industriproduksjon av nye teknologier har vært den raskest voksende sektoren i verdensøkonomien de siste 25 årene, og på tross av forretningscykluser har de enda ikke nådd sin modne alder, da de er drevet av konstant innovasjon. Derfor spiller disse sektorene rollen som vekstmaskiner for utviklingen til land og regioner. Dess mer stater og regioner klarer å stimulere utviklingen av disse nye, avanserte industriene, dess større er deres økonomiske potensial i den globale konkurransen (*ibid.*: 4).

Castells og Halls teori bygger på kvalitative studier av de største teknoparkene i verden. Teorien er svært generell. For det første er det vanskelig å operasjonalisere noe praktisk ut av den. For det andre kan teorien ikke testes empirisk.

Goldstein & Luger (1993) drar analysen av høyteknologiens rolle ned et nivå og viser hvor store nyanser dette feltet består av. De skiller mellom regionale høyteknologiske utviklingsprogrammer etter formål og satsningsområde, og forsøker med dette å gjøre teorien mer anvendelig med tanke på praktisk politikk. Men også de må konkludere med at det ikke finnes noen deterministisk, en-til-en kartlegging mellom teori og praksis. De peker på at av de mange lokale høyteknologiske utviklingsprogrammene er de minst suksessfulle de som bruker teori på en ufornuftig måte og de som er satt i gang bare av symbolske årsaker eller fordi de har vært vellykkede andre steder. De mest vellykkede politiske tiltakene er de som er bygd på teorier som er tilpasset den spesielle regionen på det spesielle tidspunktet. Det er nødvendig med en betinget teori for hver enkelt region, heller enn en generell teori. Denne betingede teorien vil kunne finne de spesifikke teoriene, med

tilhørende policy tilnærming, som er best egnet for en spesiell region med sine spesielle regionale forhold og utviklingsmål (1993:163).

Framskritt for utviklingen av betinget teori om høyteknologisk regional utvikling hviler på to punkter. Det ene er forbedret teoribygging. Eksisterende teorier må presiseres og spesifiseres slik at politiske tiltak kan deduseres fra dem på en logisk måte. Goldstein & Luger (1993) hevder det vitenskapelige miljø burde insistere på at teorier som publiseres i vitenskapelig litteratur er testbare empirisk. Det andre, en induktiv tilnærming, er å systematisk evaluere spesifikke politiske enkelttiltak og programmer. Når dette blir utført på tvers av en bred base av regioner og tidsperioder, kan vi bygge opp en empirisk base over tid for å teste betingede teorier om hvordan regioner utvikler seg teknologisk og hvilke politiske tiltak som virker under hvilke forhold. Fram til da mener de at det fortsatt vil være stor avstand mellom teori og praksis (1993:167).

En slik kritikk gjelder ikke bare teori om lokale høyteknologiske utviklingsprogrammer. Avstanden mellom teori og praksis er et gjennomgående problem i nesten all teori om lokale vekstfremmende tiltak. Temaet regional og lokal økonomisk utvikling er altfor komplekst til å bli behandlet med en-dimensjonale, generelle teorier (Stöhr, 1990).

Forsknings-, utdannings- og utviklingsmiljø er en faktor som stadig oftere trekkes fram som avgjørende for økonomisk utvikling. Slike miljøer kan forbedre og utvikle allerede eksisterende næringer i et område. Det kan også virke tiltrekkende på investeringer og næringer som ønsker å etablere seg i tilknytning eller nærhet til kunnskapsmiljøer. Kunnskapsmiljøer virker stimulerende på nyetableringer og venturekapital. En region med mye forskning og utdanning vil i tillegg besitte mye human kapital i form av høyt utdannede personer, da studenter ofte velger å bli værende på studiestedet etter endt utdanning.

Castells og Hall bemerker at ingen region kan utvikle seg uten noen form for kobling til kilder for innovasjon og produksjon (1994). De konkluderer med at det er sammenheng mellom innovasjonskapasitet og økonomisk vekst. Påstandene om positiv sammenheng mellom universiteter eller forskningsmiljø og positiv økonomisk utvikling er sjelden underbygget med systematiske empiriske undersøkelser. Vitenskapelige publikasjoner per innbygger har tradisjonelt vært målt på nasjonalt nivå ved hjelp av tall fra nasjonale statistikker. Med den økte interessen for byer og regioners egenskaper har også dette feltet utviklet en regional side. Med økt konkurranse mellom byer i en kunnskapsbasert økonomi er det helt klart av interesse for investorer, politikere,

byplanleggere og de som skal promotere en by å identifisere byens vitenskapelige styrke og posisjon i forhold til andre byer.

Matthiessen & Schwarz (1999) gjør en analyse av vitenskapelige tyngde i de store europeiske byene der de måler vitenskapelige publikasjoner i form av antall og fagfelt. De hevder det er en stadig økende tendens til at universiteter, forskningsinstitusjoner, næringsliv og ledelsen i store byer samarbeider om å skape en solid kunnskapsbase i byene. Dette gjøres ut fra en overbevisning om at en lokal kunnskapsbase er av økende betydning for den økonomiske veksten og utviklingen. Det at en voksende andel av investeringene går til forskning og utvikling er også en årsak. Dette gjøres på tross av informasjonsøkonomiens stedsløshet som i teorien skulle bety at kunnskapen er tilgjengelig uavhengig av avstand. De finner et mønster av vitenskapelig tyngde i Europa de mener skiller seg fra det tradisjonelle bildet av det europeiske urbane systemet, med en sterkere posisjon for Nord-Europa og britiske byer enn det som var forventet. De konkluderer med at det er sammenheng mellom innovasjonskapasitet og økonomisk vekst. Videre hevder de at grundig planlegging av en regions forskningstyngde og forskningsprofil kan være med på å skape en økonomisk vekst over gjennomsnittet.

De støtter seg til Castells & Halls argumenter (1994) når de hevder at det er sammenheng mellom forskning og vekst. De finner også et mønster av vitenskapelig tyngde som stemmer overens med mønsteret av den økonomiske tyngden i Europa. De konkluderer med at det er sammenheng mellom innovasjonskapasitet og økonomisk vekst. Dette er kjernen i den endogene veksten i Europa de siste 20-30 årene.

Likevel unnlater de å vise konkret hvordan denne sammenhengen utspilles. Det er flere som påviser sammenheng mellom høyt forsknings- og utdanningsnivå og økonomisk vekst, men det er få eller ingen som kan si noe om hva som bør gjøres på lokalt nivå for å benytte seg av denne sammenhengen.

7.5.3 Årsakskompleksitet, utdanning og infrastruktur som eksempel

Som tidligere påpekt vil det alltid være mange årsaker til byers økonomiske vekst. Men den som skal undersøke effekten av lokale tiltak må kontrollere for multippel kausalitet. En slik undersøkelse må også ta hensyn til det Ragin kaller kjemisk kausalitet (1987). De variablene som påvirker økonomisk vekst i en by vil virke sterkere i samspill med noen faktorer og svakere i

samspill med andre. Bruk av en multippel forklaringsmodell fordrer også at man ser på samspillet mellom forklaringsvariablene. I mange tilfeller kan det være nettopp samspillet mellom to variabler som skaper en kvalitativ forandring, ikke de separate forklaringsvariablene hver for seg (*ibid.*: 25).

Matthiessen & Schwarz (1999) gjør en kvantitativ undersøkelse som fyller kravet om mange enheter. Problemet med denne er imidlertid at selv om den påviser positiv sammenheng mellom antall forskningspublikasjoner og lokal økonomisk vekst så viser den ikke hvordan disse variablene samspiller med andre. Oppgradering av universiteter og stimulering av forskning er ikke *per se* noen garanti for verdiskapning. Cheshire & Magrini finner også at byer med stor andel universitetsansatte vokser raskere enn andre og produserer mønster av inntektsdivergens (2000). Endogene vekstprosesser, slik de reflekteres i variasjonene i den regionale konsentrasjonen av menneskelig kapital, er en mektig kilde til inntektsdivergens på tvers av FURs, dette er spesielt gyldig for de rikeste (både BNP og human kapital) gruppene av regioner (*ibid.*, 2000:25).

Dette betyr likevel ikke at dersom alle hadde hatt likt antall universitetsansatte så ville de hatt lik vekst. Forfatterne påpeker også dette. De viser til empirisk dokumentasjon på at universitetenes rolle ikke bare er å forsyne sin vertsøkonomi med høyt kvalifisert human kapital, men like viktig er det å tiltrekke seg den med potensial til å oppnå høyt nivå av human kapital (*ibid.*). Likeledes viser de at det i Europa er de byene med høyeste ratio av universitetsansatte som har vokst mest den siste tiden. Man kan ikke ut i fra en slik undersøkelse påvise hva de uobserverte vekstfaktorene i en by med høy ratio av universitetsansatte er. Det kan være bakenforliggende årsaker til at det er mange universitetsansatte som har mer innvirkning på økonomisk vekst enn det rene antall ansatte i universitetssektoren. Det kan være at mange universitetsansatte per innbyggere er et resultat av en langvarig lokal satsning eller at byer som er kjent for å være universitetsbyer tiltrekker seg kunnskapsintensive og kapitalsterke næringer. Da kan det også være like mye snakk om et fortjent eller ufortjent image byen har fått, eller et intensivt markedsføringstiltak som samspiller med faktoren universitetsansatte. Teorier om lokal økonomisk vekst som resultat av bottom-up-politikk er nok fortsatt langt unna å nå et vitenskapelige krav om sammenlignbarhet, iallfall dersom det skal kontrolleres for multiple og kjemiske kausalitetsforhold. Inntil teoriene er i stand til å påvise mer direkte sammenhenger, som er testet empirisk, vil de være til liten nytte som konkrete redskap for lokale aktører og praktisk politikk.

7.5.4 Infrastruktur

Infrastruktur er et tema som går igjen i teori og i praktisk politikk. Det er liten tvil om at riktig utbygging av infrastrukturer et konkurransefortrinn. Selv om økonomisk aktivitet i større grad har blitt stedsuavhengig så er den like avhengig av fysisk infrastruktur som tidligere. Men mye av dagens infrastruktur krever helt nye typer tilrettelegginger. For å være konkurransedyktig i informasjonsalderen må byene tilpasse seg næringslivets elektroniske behov. Strøm og fysisk infrastruktur for høyteknologisk behandling og overføring av informasjon er like viktig i informasjonsalderen som vann, strøm, kanaler og jernbane var i industrialderen (Kasarda, 1988). Konseptet med tilrettelegging for profittskapende næringsliv er det samme, men produktet er annerledes. Kasarda (*ibid.*) er en av mange som vektlegger betydningen av utbedret infrastruktur uten å kunne spesifisere direkte sammenheng mellom utbedret infrastruktur og økonomisk utvikling. Det tas heller ikke hensyn til nyansene i infrastruktur.

Den viktigste delen av moderne, vestlig infrastruktur er telekommunikasjon, bevegelse av informasjon ved hjelp av elektroniske midler. Denne inntar en kompleks og gjennomtrengende rolle i lokal modernisering (Graham, 1992). Ikke bare utgjør telekommunikasjonen en essensiell del av lokal infrastruktur, men den er også i seg selv en av de største og raskest voksende sektorene innenfor internasjonal økonomi. Slik sett må telekommunikasjon og infrastruktur være avgjørende områder for enhver by eller regions utviklingsprogrammer. Men telekommunikasjons infrastruktur er en avansert cocktail, som varierer mye etter hvilket behov som finnes i de ulike regioner og byer (*ibid.*). Type infrastruktur må derfor tilpasses det lokale behovet, som varierer veldig fra region til region.

Infrastruktur kan også illustrere det institusjonelle problemet med komparative analyser av byer på tvers av Europa. Infrastruktur er offentlig utgift i alle byer, men om det er et lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt ansvar varierer (Cheshire & Magrini, 1999a).

Dette viser at temaet infrastruktur er et område med like store nyanser som både høyteknologi og forskning/utdanning. Å opprette en teknopark er overhodet ingen garanti for økonomisk vekst, heller ikke en økt grad av forskning og utdanning. Det samme gjelder utbedring av infrastruktur. En generell oppgradering vil aldri være nok alene dersom ingen kan bruke den.

7.6 Forskning i en innledende fase

Det er hittil vist metodiske og vitenskapelige problemer med generelle teorier som tar sikte på å forklare hvilke satsningsområder som er viktige for byer og regioner i Europa som ønsker å skape lokal økonomisk vekst. Goldstein & Luger (1993) mener dagens teorier er for overfladiske og generelle, og foreslår en induktiv tilnærming, hvor man systematisk evaluerer spesifikke lokale politiske tiltak. Først når dette blir utført på tvers av en bred base av regioner og tidsperioder, kan det bygges opp en empirisk base over tid for å teste betingede teorier om hvordan regioner utvikler seg teknologisk og hvilke politiske strategier som virker under hvilke forhold.

Det kommer etter hvert flere og flere kvalitative undersøkelser på effekten av lokale politiske tiltak fra akademiske miljøer. Slike undersøkelser kommer også i stor grad fra konsulentselskaper som blir engasjert for å evaluere effekten av byers utviklingsprogram. En kvalitativ undersøkelse kan bedre analysere multivariate og kjemiske årsaksforbindelser. De er tids- og romspesifikke og de har mulighet til å analysere direkte påvirkninger og kausalitetsforhold. Likevel har heller ikke disse svært kvalitative undersøkelsene mulighet til å isolere den direkte økonomiske effekten av ulike politiske tiltak i forhold til hva den økonomiske veksten ville ha vært uten tiltakene. Cheshire (1988) er en av mange teoretikere som hevder at slike tiltak i de aller fleste tilfeller i det minste virker i riktig retning.

Selv om den direkte økonomiske effekten foreløpig ikke kan måles hersker det likevel utstrakt tro på en positiv økonomisk effekt av lokale utviklingspolitiske tiltak. Den eksplosive utviklingen av lokale praktiske verdiskapningstiltak, institusjonalisering av dette arbeidet i de fleste store europeiske byer, og alle empiriske og teoretiske analysene tyder på dette.

De fleste av de kvalitative analysene vil kun ha en eksplorerende teoretisk verdi, men ikke være egnet til generalisering, spesielt ikke med tanke på å kunne dedusere praktisk politikk ut ifra dem. For at de skal kunne ha noen verdi utover å være en ren evaluering av effekten av iverksatte tiltak, må de settes inn i et større system over tid og rom. "Institute for Urban and Regional Studies (IIR) of the Vienna University of Economics and Business Administration" er et av mange større integrerte forskningsmiljøer som forsøker å bygge bro over kløften som eksisterer mellom teori og praksis på dette feltet (Birner & Fried, 1995). Birner & Fried forsøker bevisst i sin egen analyse (1995) å være både kvalitative og teoribyggende. Om de lykkes er en annen sak.

Et annet eksempel på en grundig kvalitativ analyse av bottom-up-tiltak er Cooke & Morgans (1994) analyse av Baden Württemberg og Emili-Romagna. Denne analysen legger vekt på hvordan tradisjonelle vekstteorier ikke kan forklare regional økonomisk utvikling fordi det handler like mye om ikke-økonomiske fenomener som økonomiske. Intensive kvalitative undersøkelser av regioner har vist at moderne økonomisk regional suksess er avhengig av kulturelle, sosiale og institusjonelle faktorer. Baden Württemberg og Emili-Romagna har begge flere institusjoner som fungerer som mellomledd mellom myndigheter og næringsliv og som på en rask og effektiv måte opptar, viderefører og formidler informasjon. De har offentlige institusjoner og personell som er villige til å lære fra andre og anvende ny kunnskap. De har ifølge forfatterne en kulturell, sosial og institusjonell evne til selvrefleksjon og selvevaluering og til å foreta politiske endringer, trekk som er typiske for ”intelligente” regioner (*ibid.*). Denne analysen finner mange fellestrekk mellom disse regionene og forsøker å finne generelle utviklingstrekk for ”intelligente” regioner. Men med de mange unike karaktertrekkene som presenteres for hver av disse regionenes utvikling er det vanskelig å dedusere en suksessoppskrift ut fra analysen.

En annen kvalitativ undersøkelse er foretatt av magasinet *Wired* (2000). De ønsket å finne de stedene i verden som spiller størst rolle i den nye digitale geografien. Ved å spørre lokale myndigheter, næringsliv og media, kartla de områder etter fire kriterier de mener er vesentlige for slike miljøer;

- de tilknyttede universitet eller forskningsinstitusjoners evne til å utdanne kvalifisert arbeidskraft og utvikle nye teknologier
- tilstedeværelsen av etablerte selskaper og multinasjonale selskaper som kan tilføre ekspertise og økonomisk stabilitet
- populasjonens entreprenør ånd dvs. vilje og evne til å starte nye ventures
- tilgjengelighet til venture kapital for å sikre at gode ideer når markedet.

Dette er ikke bare rent konstruerte teknoparker, men også høyteknologiske miljøer som gjerne er sprunget ut av tidligere universitetsmiljøer. Forskning og utdanning blir her vektlagt som en betydelig del av det som karakteriseres som ”tunge” områder innenfor den digitale økonomien. Selv om det ikke måles resultater i form av vekst i BNP per capita for de aktuelle byene, ligger det i kortene at de regnes som vekstområder eller svært potensielle vekstområder. Denne undersøkelsen er kvalitativ, men den viser bare betydningen forskning og utdanning har for framveksten av de

næringene som er i vekst. Selv om den setter dette i sammenheng med andre faktorer og til dels viser hvordan disse faktorene samspiller, kan man ikke trekke noen generelle konklusjoner om hvilke faktorer som må samspille på hvilken måte for å skape økonomisk vekst andre steder. Hvorvidt teknoparker og konstruerte kunnskapsmiljøer effektivt kan bidra til økt økonomisk vekst i en by eller region er avhengig av så mange andre faktorer, ikke minst økonomiske konjunkturer, at en generalisering eller ”oppskrift” på teknoparkbygging foreløpig vil være basert på for mange usikre momenter til å feste lit til. Teknoparker i seg selv, uavhengig av kontekst, er ikke en vekstfaktor.

7.7 Profilering

Cities Monitor (Healey & Baker, 2000) er en undersøkelse som kartlegger europeiske byers attraktivitet blant bedriftsledere i de største europeiske selskapene. Bedriftsledere vil investere i de områder de finner mest attraktive ut fra en del kriterier de setter opp som viktige. Deres vurderinger av byene stemmer ikke alltid med faktiske forhold. Dette spiller imidlertid liten rolle i denne sammenhengen for det viktige her er at privat investering er bestemt av de som tar beslutningen, og påvirket av deres preferanser og overbevisninger. Undersøkelsen er derfor et kart over attraktive byer for privat investering i Europa.

Byer som ønsker vekst må legge til rette for privat investering i form av diverse politiske virkemidler som skatteincentiver og lignende. Vel så viktig er profileringen av byene. *Cities Monitor* er ikke basert på rene empiriske kartlegginger av hvilke forhold som er essensielle for privat investering. Derimot er den basert på hva beslutningstagere *har inntrykk av* er forholdene i forskjellige byer og regioner. Dette viser at profilering og markedsføring er et vel så viktig virkemiddel i den territoriale konkurransen mellom byer og regioner. Det å gjøre en by attraktiv for investering er også et spørsmål om attraktivitet i en mer generell forstand. For eksempel vil ekstern investering alltid være en subjektiv bestemmelse fra en eller flere personer, basert på fakta, men også på subjektive oppfatninger om byen.

Den harde konkurransen mellom byer om store arrangementer kan illustrere dette. Selv om slike arrangementer bidrar positivt til økonomien er profileringseffekten sannsynligvis mye større. Profilering av store begivenheter har blitt et viktig element i lokal økonomisk politikk (Essex & Chalkley, 2000). Dermed er det konkurranse mellom byer om tildeling av store arrangementer

innenfor kultur, slik som internasjonale festivaler og utstillinger, internasjonale sportsbegivenheter, konferanser og møter.

Spesielt arrangementer der lokaliteten varierer er det sterk konkurranse om, som verdensutstillinger, konferanser og spesielt sportsarrangement med de Olympiske Leker i spissen. Nasjonalstaten vil selvfølgelig ha en finger med i spillet, men dette er en aktivitet som styres av byene, bare byer kan søke om å få OL. Slike arrangementer medfører som regel kortsiktig økonomisk inntjening i form av økt aktivitet. Enkelte ganger medfører de også kortsiktige tap. På den andre siden vil slike arrangementer som regel gi mulighet for langsiktig økonomisk avkastning, investering i infrastruktur og forbedring av miljø. Kanskje også minst like viktig er den profileringen som kommer i kjølvannet. Slike arrangementer eller satsinger har som regel et positivt fortegn, og bidrar til å skape en omfattende profilering av den aktuelle byen. Det skapes et bilde av en by der det skjer viktige ting, en by som er dynamisk og som har «overskudd» til mer enn ren økonomisk profittskaping. Dette er arrangementer som setter en by på kartet i form av internasjonal anerkjennelse. Av disse årsakene har det å være vertskap for slike begivenheter blitt en del av den globale territoriale konkurransen (Essex & Chalkley, 2000).

Også på dette feltet er effektene av å være vertskapsby svært vanskelig å måle. De fleste større prosjekter vil ha en evaluering i etterkant. Det er imidlertid naturlig å tro at en mislykket storskalasatsning vil få mindre oppmerksomhet enn en som er vellykket og at slike evalueringer ofte ikke vil inneha nødvendig objektivitet siden oppdragsgiver er objektet og leverandøren ofte er partsinteresse. Konsulentselskapet Jones Lang LaSalle har utarbeidet en rapport om effekten av å arrangere de Olympiske Leker for eiendomsmarkedet i vertsbyene.³⁰ Selv om Jones Lang LaSalle også er et foretak med egeninteresse i byers suksess er dette i alle fall en komparativ analyse som tar for seg flere arrangementer. Rapporten konkluderer med at å være vertskapsby for OL har en signifikant og variert effekt på det lokale eiendomsmarkedet. Dette er for det meste indirekte og langsiktige virkninger, mens hotell- og turistnæringen opplever det meste av kort tids virkningene (LaSalle, 2001). Å være OL-arrangør betyr mer for mindre utviklede byer enn de mer etablerte, dvs. at det hadde større betydning for Barcelona enn Paris. Av mulige negative konsekvenser er overutvikling av eiendomsprosjekter (Barcelona) og saldering av andre utviklingsprosjekter. Suksess avhenger av evnen til effektivt etterbruk, og å flyte på bølgen i kjølvannet av slike arrangementer.

³⁰ Kilde: Jones Lang LaSalle: http://www.joneslanglasalle.com/publications/global_insights_0106/index.html (11/10/01)

7.8 Konklusjon

Spørsmålet som ble stilt i begynnelsen av dette kapittelet var hvorvidt byer selv har mulighet til å påvirke sin økonomiske utvikling. Etter en gjennomgang av de dokumenterte områder, både teoretisk og empirisk basert, er svaret at de kan det, men ingen vet akkurat hvordan. Det som er sikkert er at de som ikke gjør noe taper for de som gjør noe. Lokale politiske tiltak har en positiv effekt på økonomien i de aller fleste tilfeller. I tillegg bidrar nok øyensynlig vellykkede prosjekter til et moralsk løft, i form av at ”noe blir gjort”.

Det er en økende tendens til at byer institusjonaliserer et apparat av lokale aktører for å være med i den territoriale konkurransen mellom byer, nasjonalt og internasjonalt. Det er likevel fortsatt uklart hvilke konkrete tiltak byer bør satse på. Det største problemet er avstanden som fortsatt eksisterer mellom teori og praksis på dette feltet. Denne avstanden skyldes at det er et svært nytt teoretisk og empirisk felt. En annen årsak er alle hindrene for forsvarlig vitenskapelig sammenligning av byer i Europa.

For det første er suksesshistoriene lettere å få øye på enn fiaskoene. For det andre bygger de fleste av suksesshistoriene også på andre og mer fundamentale faktorer. De fleste utviklingsprosjekter og storskalasatsninger ligger innenfor eller i umiddelbar nærhet til det geografiske området av Europa som allerede er mer privilegert.

Mye av dagens litteratur på dette området kan kritiseres for ikke å oppfylle vitenskapelige krav. På den andre siden er teori om utviklingspolitikk på lokalt plan i Europa fortsatt i en startfase og karakteriseres nettopp av induktive tilnærmelser. Teoriutviklingen på dette området har imidlertid et høyt tempo i Europa og vil fortløpende bli et forbedret redskap for de som utøver lokal utviklingspolitikk. På den andre siden kan det ses som positivt at vitenskapen ikke kan tilby suksessoppskrifter. Hvis den kunne det ville alle byene fulgt samme oppskrift. Tendensen til det har vi sett allerede med mer eller mindre vellykkede Silicon Valley-kopier rundt om i verden.

8 Konklusjon

8.1 Hovedlinjer

Hva er det som gjør at noen vesteuropeiske byer har hatt en større vekst i BNP per capita enn andre i løpet av de siste tjue årene? Med denne problemstillingen som utgangspunkt har denne oppgaven gjennomgått sentrale aspekter ved økonomisk vekst i vesteuropeiske byer. Det historiske aspektet veier tungt i forklaringen, også med vektleggingen av de nasjonale bystrukturene som oppstod som en konsekvens av organiseringen i middelalderen. Videre gir oppgaven en gjennomgang av ulike vitenskapelige skolars tradisjonelle og moderne forklaringer på byvekst, og drøfter byvekst i sammenheng med nasjonalstatens politiske og økonomiske dominans. Avslutningsvis står mikropolitisk forhold i fokus med en diskusjon rundt hvorvidt man på lokalpolitisk nivå kan påvirke en bys økonomiske prestasjon.

De fleste studier av byer i Europa har tradisjonelt brukt populasjon som den avhengige variabelen. Ved hjelp av mål for populasjonsendring og -forflytning har man analysert prosessene av urbanisering, desurbanisering, suburbanisering, reurbanisering etc.. Disse prosessene har blitt knyttet opp til endringer i økonomiske forhold. Det er imidlertid lite komparativ forskning som hittil er gjort på de mikroøkonomiske konsekvensene av makrostrukturelle endringer, dvs. hvordan endringer i makropolitisk og –økonomiske rammebetingelser har konsekvenser for byenes verdiskapning.

Oppgaven gjenspeiler både i sin teoretiske tilnærming og empiriske dokumentasjon hvor forskningen på europeiske byers økonomiske utvikling står i dag. Den tar for seg et bredt perspektiv. Det finnes gode dybdeanalyser, men avstanden fra disse til en generell teori om europeiske byers økonomiske utvikling sett under ett er fortsatt stor. Europeisk byteori befinner seg i en innledende fase. Nettopp derfor er det interessant å se variasjonen i økonomisk vekst i europeiske byer fra flere ulike innfallsvinkler. Det er hovedårsaken til at denne oppgaven spenner såpass vidt i forklaringsgrunnlaget, fra makroperspektiv til mikro, fra middelalder til samtid, og fra kvantitativ til kvalitativ analyse.

8.2 Et byenes Europa?

8.2.1 Ekskursjon

Litteraturen rundt byutvikling i Europa legger stor vekt på den oppblomstringen byene i Europa har opplevd i løpet av de siste tiårene. Den nye økonomien gir byene en autonom status og byene forholder seg nå til hverandre på tvers av, og helt uavhengig av, landegrensene i Europa. Dette er et bilde som er sterkt overdrevet. Denne oppgaven har vist at det har skjedd store endringer i de makrostrukturene som påvirker europeiske byer, og dette har endret byenes spillerom. Men denne utviklingen har skjedd i en svært stabil politisk og økonomisk tid i Europa.

Selv om amerikanske byer har en vesentlig kortere historie enn de europeiske eksisterer det en mer velutviklet vitenskapelig litteratur rundt byer i USA enn i Europa. Den viktigste årsaken til det er at mens USA er én stat med mange store byer, er Europa en mosaikk av stater med forskjellig språk, kultur, politisk og økonomisk system, institusjoner og ikke minst historie. Byer er i utgangspunktet komplekse enheter som påvirkes av mange svært ulike faktorer. Den mangfoldige amerikanske litteraturen fra vidt forskjellige akademiske disipliner reflekterer dette. I tillegg vil en kvantitativ analyse av europeiske byer støte på en mengde hinder for sammenlignbarhet som man ikke har i USA. Europeisk litteratur om europeiske byer er i startfasen sammenlignet med den amerikanske, og lider fortsatt av barnesykdommer. Av disse er manglende presentasjon av komparative data den største. I tillegg til de forskjellige som er nevnt har også de europeiske landene ulik avgrensning av by, ulike metoder for datainnsamling, ulike tidspunkt for måling, etc..

I følge amerikansk urbaniseringsteori følger byutvikling et mønster av utviklingsstadier. Teoriene baseres på empiri om migrasjon til og fra byene som følge av endringer i den økonomiske sammensetningen. Disse teoriene kan ikke brukes på europeiske forhold. Tilsvarende migrasjon i Europa har fulgt ulike mønster på tvers av land. På grunn av statsgrensene i Europa har ikke migrasjon som følge av økonomiske svingninger fulgt samme mønster i Europa som internt i USA. Europeisk kulturs forkjærlighet for bykjernens liv blir også en sterk kontrast til amerikansk forstadskultur. Slike aspekter gjør at amerikansk urbaniseringsteori må anvendes med fruktbar kontrastteknikk på europeiske forhold.

Amerikansk forskning blir med tiden mer anvendelig på europeiske forhold dersom integrasjonsprosessen i Europa fortsetter. Studier av dynamikken mellom byer i føderalstaten USA gir pekepinn på noen scenarier europeiske byer vil bli stilt overfor etter hvert som integrasjonen

forsterkes. I følge Hall & Hays (1980) undersøkelse for perioden 1950-1980 ser man helt ulike mønster i Europa og USA når det gjelder flyt av mennesker til og fra de største byene. Den eneste erfaringen de her kunne trekke fra USA og bruke på Europa var at flyten til og fra de største byene fulgte et visst mønster ettersom industrialiserings- og urbaniseringsprosessen skred fram. Dette mønsteret av sentralisering, fulgt av desurbanisering, suburbanisering og reurbanisering, som følge av makrostrukturelle endringer, kan spores i de fleste verdenshjørner. Men selv om rekkefølgen i disse prosessene er lik, er omfanget av dem og hastigheten de gjennomgår, svært varierende. I tillegg er det ulikheter internt i Europa, den anglosaksiske forstadskulturen er svært ulik den franske og søreuropeiske forkjærligheten for konsentrasjon.

Dersom Europa kommer til en situasjon der det er en reel fri flyt av kapital, mennesker, etc., vil amerikansk teori om forflytning på tvers av store avstander som følge av forskyvning i det økonomiske tyngdepunktet kunne anvendes på Europa. Steget fram til dette scenariet er likevel langt. I tillegg til forbeholdet om at det europeiske byhierarkiet reflekterer komplekse politiske forandringene gjennom to tusen år, må man ta hensyn til at nasjonalstatens posisjon i forhold til byene i Europa fortsatt er av en helt annen karakter enn i USA. Selv ikke ytterligere svekkelse av institusjonelle hinder vil kunne gjøre europeiske byer til den type møtested som de amerikanske byene er. Det er viktig å påpeke at når politiske og økonomiske aktører i Europa drar til en annen by, drar de ofte også til et annet land. Ulik historie, kultur og standardisering, og mest av alt språkforskjellene mellom de europeiske landene, danner nasjonale identitetsforskjeller. Så lenge disse eksisterer vil de alltid være en svært tilstedeværende og betydningsfull faktor i aktørenes møte med hverandre. De nasjonale ulikhetene mellom aktører som bruker byen som møtested, og dermed former dens rolle, gjør europeiske byer til en annen type møtested enn det de amerikanske byene er.

8.2.2 By versus stat

De nasjonale ulikhetene internt i Europa er sterke hinder for et grenseløst Europa der byer er de sentrale aktørene. I den byoptimistiske holdningen som hersker nå blir det lagt stor vekt på europeiske byers deltagelse i et transnasjonalt nettverk. Byer framstilles som autonome aktører i et grenseløst marked. Men det er to sterke ankepunkter mot dette. Det ene er den økonomiske virkeligheten. Mye av troen på byers autonomi er resultat av at vi er inne i en tidsånd som er fordelaktig for de næringer som lokaliserer seg i byer i motsetning til næringer som lokaliseres i periferien. Denne oppgaven har vist hvordan den informasjonsbaserte delen av økonomien har hatt en langt sterkere vekst enn andre sektorer i løpet av de siste tiårene. På grunn av at de

informasjonsbaserte næringene lokaliserer seg i byer, blir de største byene omtalt som noder i den globale økonomien, eller vitale knutepunkter i regional- og nasjonaløkonomier. Som møtested for de viktigste og hurtigst voksende næringene i den globale økonomien får byene økt selvstendighet, økt politisk og økonomisk makt, økt status og økt handlekraft.

Denne autonome rollen har ikke blitt testet i virkelige nedgangstider. Den nylige dotcom-krisen rammet en gren av økonomien, men trakk ikke med seg resten. Asiakrisen på begynnelsen av 90-tallet rammet hardt, men forstyrret ikke fordelingen mellom næringene noe særlig. Byer er mer sårbare for virkelige kriser i informasjonsøkonomien siden spesialiseringen er større. Dersom man står foran en økonomisk krise som rammer de bysentrerte næringene hardt over en bred front, er det nasjonalstatene som igjen vil komme på banen som den eneste enhet med mulighet og vilje til å ta byrdene. Den økonomiske krisen på 80-tallet rammet bankene spesielt hardt. De største bankene ligger i byer og deres prestasjoner har direkte og indirekte stor betydning for byenes økonomi. Husleiepriser er en god indikator på en bys suksess gjennom at de reflekterer hvordan markedet anser byens økonomiske potensial. Ser man på husleieprisene i de største byene i Europa gikk de kraftig ned som følge av bankkrisen på slutten av 80-tallet. Den eneste politiske aktøren som hadde vilje, og ikke minst evne, til å drive motkonjunkturrell politikk, var nasjonalstatene.

Det andre ankepunktet mot at byene skal ha blitt autonome aktører er empirien. Går man empirien etter sømmene vil man se at de fleste organisasjonene hvor byer er aktører ikke besitter reell makt. De fleste er interesseorganisasjoner. De organisasjonene og institusjonene som besitter politisk og økonomisk makt i Europa består fortsatt av representanter fra nasjonalstatene. Selv om den europeiske integrasjonen hevdes å svekke nasjonalstatens makt er det fortsatt ikke byer som er representanter, men statene.

I oppgaven er det påpekt en del faktorer som kan virke positivt for byenes økonomiske vekst. Dette er faktorer som beviselig har sammenheng med økonomisk velstand, store internasjonale flyplasser, gunstig skattenivå, tilgang på kvalifisert arbeidskraft, kulturarrangementer, etc.. Hvorfor setter ikke alle større byer i gang med slike tiltak? Finansiering er det største hinderet. Selv om slike tiltak på lang sikt skal gi inntekter vil de fleste kreve en større startkapital enn byene selv kan reise. Men selv om statene både har interesse av prosjektet og finansieringsvilje er en slik finansiering forbudt innenfor EU. EU-kommisjonen forbyr statlig subsidiering pga. dens konkurransehemmende virkning. Ingen nasjonal myndighet kan oppgradere sine byer innenfor EU.

Før 1970 kunne statene i større grad gå inn med subsidier for å gi en by eller region konkurransefortrinn i form av for eksempel lavere skatter og avgifter for en næring. Det at dette nå forbys kan være med å bidra til divergens mellom europeiske byer. Dersom kun de største byene har råd til å sette i gang dyre, men nødvendige tiltak, og kun de mest underprivilegerte mottar subsidier fra EU eller staten i form av det som kalles regional utviklingspolitikk, vil en rekke byer i mellomposisjonen tape og forskjellene mellom byene øke.

På den andre siden virker denne politikken også beskyttende ved at en på det europeiske kontinentet unngår ”Hong-Kongifisering”. Med konsentrasjonen av økonomisk makt som den moderne økonomien fører til kunne man risikere at de mektigste byene gjorde seg til fristeder ved hjelp av skattefritak og subsidier. Slik sett virker EUs konkurransepolitikk også beskyttende for stater i form av å forhindre at de blir sin egen fiende gjennom å blåse opp under sentrum-periferikonflikten.

Noe av det som skiller Europa mest fra USA er den nasjonale standardiseringen. Den blir ofte behandlet som en brems for byenes adgang til det frie konkurransemarkedet. Men standardiseringen kan også sees på som en kapital for byene. Dersom hver by hadde hatt eget system for utdanning, sine egne reguleringer for produksjon og handel, eller sitt eget språk, ville transaksjonskostnadene med omverden blitt enorme. Det viser at nasjonalstatens standardisering tross alt er en stor kapital for byene.

Det som da gjør Europas situasjon spesiell i forhold til USA er at man nå har tre sentrale politiske nivå i den økonomiske politikken: byer, nasjonalstater og EU. Dimensjoner mellom disse tre aktørene i den økonomiske politikken er av en slik karakter at det har implikasjoner for de europeiske byenes rolle i denne politikken. I dette trilaterale forholdet er staten så sterk at en sammenligning med USA blir urealistisk. Skulle den Europeiske Union en dag utvikle seg til en USA-lignende institusjon vil likevel statens historiske posisjon har vært så sterk at amerikansk teori om byutvikling i føderasjon blir vanskelig å anvende.

8.3 Europeisk historie

Den relativt høye alderen til europeiske byer er av de viktigste særpregene ved europeiske byer i forhold til amerikanske. Allerede her blir amerikansk litteratur unyttig fordi variasjonen i moderne økonomisk vekst i europeiske byer også er historisk betinget. De sterkeste byene, økonomisk sett, i

Vest-Europa i dag, utgjør et belte på tvers av Europa som ligner mye på det historiske beltet av sterke, selvstendige handelsbyer som strakte seg fra Nord-Italia til Nederland. Skal man forklare hvorfor de fleste av dagens økonomisk velstående byer ligger her kan man peke på betydningen av at det var her de første europeiske byene oppstod. Det var i denne sonen det dannet seg en struktur av selvstendige byer, basert på felles politisk, økonomisk og kulturelt grunnlag.

Men det som er avgjørende for variasjonen i moderne økonomisk vekst i europeiske byer er det som er selve forutsetningen for denne strukturens levedyktighet, nemlig handelen mellom byene. Fra de europeiske byenes opprinnelse og fram til i dag har byenes vekst og fall til en hver tid vært betinget av tilgangen til markeder og mulighet for å drive handel. De byene som har den beste veksten i dag er de byene som beholdt sin uavhengighet og dermed sin mulighet for selvstendig handel helt fram til de siste statsdannelsene på 1800-tallet. Det er byene i denne sonen som her er blitt kalt bybeltet. Disse byene fikk utvikle, og ikke minst tilpasse, sin kultur og sine institusjoner for tverrkontinental handel over et lengre tidsrom. Byene utenfor denne sonen ble tidligere innlemmet i sentralstyrte nasjonalstater som la de sentrale politiske, økonomiske og kulturelle institusjoner til hovedstaden. Når byene i Europa i løpet av de siste tiårene har stått ovenfor en mer og mer åpen og konkurransebasert økonomi er det de byene som har et historisk apparat for en slik type økonomi som klarer seg best. Den første hypotesen i oppgaven var at Rokkans typologisering av statsdannelsesprosessen i Europa kunne være med å forklare det mønsteret av økonomisk sterke byer vi ser i dagens Europa. Denne hypotesen blir bekreftet gjennom statistisk analyse som viser en svak, men tydelig korrelasjon mellom økonomisk vekst og geografisk plassering i forhold til bybeltet. Det er altså klart samsvar mellom dagens mønster av økonomisk sterke byer og den historiske handelsruten.

I denne oppgaven legges det en ny dimensjon til denne historiske arven. I tillegg til å fokusere på årsaker til dagens mønster av økonomiske tyngepunkter i Europa, søkes det også å forklare hvorfor det er en variasjon i den økonomiske veksten innenfor et avgrenset tidsrom. Å lete etter årsaker til variasjon i vekst innenfor et avgrenset tidsrom fordrer at det søkes etter konkrete årsaksvariabler som påvirker veksten i nettopp denne avgrensede perioden. Disse er generelle årsaksvariabler som alltid påvirker byers økonomiske vekst i større eller mindre grad, slik som historisk arv og geografisk plassering, men det kan også være spesielle årsaksvariabler som får spesifikke konsekvenser i denne perioden. Man må altså søke svar i de karakteristika for denne perioden som skiller seg fra tidligere perioder.

8.4 Byrenessanse

Nasjonalstaten har langt fra mistet sin posisjon som den mest sentrale politiske og økonomiske enheten i løpet av de siste tiårene. Parallelt med framveksten av supranasjonale organer for mellomstatlig og transnasjonalt samarbeid i Vest-Europa ser man også at regioner, storbyregioner og byer har fått økt oppmerksomhet. Gjennom i større grad å opptre og bli behandlet som selvstendige politiske, økonomiske og kulturelle enheter, har byer og regioner oppnådd en større bevissthet om sin egen rolle som aktør i det politiske systemet og på det økonomiske markedet.

Denne til dels politiske prosessen har foregått i takt med at teknologisk utvikling har gitt økonomien endrede rammebetingelser i Europa. Informasjonsrevolusjonen har endret bindingen mellom økonomiske transaksjoner og sted. Verdiskapning var tidligere i større grad bundet til geografisk plassering i forhold til tilgang til naturressurser, havner og infrastrukturelle knutepunkt. Økonomi dreide seg rundt produksjon og videreforedling. Disse funksjonene er fortsatt vesentlige, men verdiskapning knyttes nå mer til de mangfoldige servicefunksjonene som genereres rundt dette. Mekanismen i de mer kunnskapsintensive servicefunksjonene er at de er avhengig av å være til stede i fysiske miljøer med korte fysiske avstander til kunder og klienter. Resultatet av det er en økt tendens til at "frontoffice"-funksjonene i næringslivet, som ledelse og klientkontakt og andre toppfunksjoner sentraliseres, mens "backoffice"-aktiviteter i samme selskap, som opplæring, regnskap, produksjon etc., desentraliseres.

Begge disse aspektene anses som konsekvenser av det som kalles globalisering og den europeiske integrasjon. Parallelt med den teknologiske utviklingen av økonomien omformer disse prosessene virkeligheten som byer i Europa befinner seg i.

8.5 Forskyvning av tyngdepunkt

Vi har sett at Rökkans bybelte har opplevd en renessanse som forklaringsmodell for det europeiske økonomiske mønster. Denne tungt historisk forankrede modellen var lite aktuell i perioden da nasjonalstaten var den rådende politiske og økonomiske enheten i Europa, spesielt fra annen verdenskrig og utover til slutten av 70-tallet. I dette tidsrommet gjorde tungindustriens ledende rolle i den økonomiske virkeligheten at det økonomiske tyngdepunktet var en uklart avgrenset sone som strakte seg fra de nordlige områder i Sør-Europa og oppover kontinentet med grenser som inkluderte store deler av Storbritannia og Øst-Europa, og opp gjennom sentral-Europa til baltiske

områder, inkludert sørlige deler av Norden. Industriens fallende betydning i europeisk økonomi har bidratt til å endre dette bildet. Den økonomiske og politiske situasjonen i Europa har gjennomgått en vesensendring i løpet av tiden siden 70-tallet, og dette har medført en forskyvning av det området som kan sies å utgjøre det økonomiske tyngdepunktet eller kjerneområdet av Vest-Europa. Den sonen som man i dag identifiserer som kjernen av økonomisk Europa har sterke likhets trekk med Rokkans historiske bybelte.

8.6 Funksjonsspredning

Når vi bytter forklaringsvariabelen bybeltet ut med forklaringsvariabelen bystrukturer i de europeiske landene, blir historisk arv styrket som forklaringsfaktor. Dette skyldes at den situasjonen byene har levd under siden middelalderen er viktigere forklaringsvariabel enn selve opprinnelsen.

I kapittel 3 ser man at dagens mønster av voksende byer har sammenheng med den funksjonsdelingen som etter hvert oppstod internt i de europeiske nasjonalstatene. Byer som har eksistert i stater der politiske, økonomiske og kulturelle funksjoner er desentraliserte har jevnt over hatt sterkere vekst enn de byene som har tilhørt sentraliserte stater med en svært dominerende hovedstad. Inndelingen av land etter om de har polycephal eller monocephal bystruktur er en vanlig kategorisering av de europeiske landene. Litt mer uvanlig er det som her gjøres ved å definere en mellomkategori bestående av land som får forskjellig kategorisering alt etter hvilken avgrensingsmetode som brukes. Det er også ting som tyder på at Belgia, Sverige og Danmark, til dels også Spania, er land som har utviklet en mer polycephal struktur over tid. Disse landene har alle monocephale trekk, og blir ofte definert som monocephale land. Men de har ikke en like dominerende hovedstad som de klassisk monocephale landene, og det er flere funn som tyder på at spesielt nummer-to-byene har blitt sterkere utfordrere i løpet av de siste tiårene. Paradokset er at dette kan ha sammenheng med standardiseringen i de sentraliserte nasjonalstatene, spesielt i de nordiske. Nasjonal standardisering gjør at byene konkurrerer med samme redskap som hovedstaden, og kombinert med den desentraliseringspolitikken som de nordiske velferdsstatene har bedrevet, kan dette ha gjort at nummer-to-byene har tatt opp kampen med hovedstaden på noen arenaer som har vært økonomisk gunstige de siste tiårene.

Sammenfallet mellom økonomisk vekst og polycephale strukturer forklares i oppgaven med at byer i polycephale land jevnt over har hatt en større grad av autonomi enn byer i monocephale land har

hatt i den perioden nasjonalstaten har vært den rådende politiske og økonomiske enheten. Byer i polycephale land har gjennom denne delvise autonomien og styrken i forhold til sentrum beholdt funksjoner som gjør dem bedre i stand til å takle den økte graden av autonomi som byer i Europa har fått i løpet av de siste tiårene. En slik slutning fordrer at man forklarer økonomisk vekst også ut ifra interne forhold, ikke bare makrostrukturelle påvirkninger som vi hittil har sett på. Parallelt med en økt grad av byautonomi har også teoriene omkring vekst gjennomgått en formidabel utvikling. Mye av denne teorien framhever det privilegerte ved en økt grad av selvstyring og potensialet i diverse politiske vektstiltak. Diskusjonen rundt den risiko som medfølger økt grad av autonomi utgjør en langt mindre del av litteraturen.

8.7 Endogene vekstteorier

Teorier om endogen vekst sier at byer og regioner i stor grad kan påvirke sin egen økonomiske utvikling. Fokuset på endogene vekstfaktorer er relativt nytt i vekstteori, og det står i kontrast til tradisjonell økonomisk teori som legger mest vekt på ytre stimulans. Moderne økonomisk vekst avhenger av en regions eller bys evne til kunnskapsutvikling. Selv om de empirisk baserte komparative analysene av dette temaet fortsatt er få i Europa, hersker det teoretisk enighet om at lokal kunnskapsutvikling og lokal kunnskapsspredning er hovedingrediensen i lokal økonomisk verdiskaping.

Det at økonomisk teori dreier mot endogene forklaringer går for så vidt i takt med at den virkelige muligheten for mer autonom styring også har økt. Man snakker om et åpnere marked innenfor EU, der byer og regioner konkurrerer. Med informasjonsøkonomiens tilsynelatende stedsuavhengighet skulle man ifølge tradisjonell vekstteori få en konvergenseffekt innenfor grensene. Noe annet vil også være politisk uholdbart i lengden. Ingen politisk ledelse kan stå for en politikk som gradvis begunstiger noen foran andre. Likevel ser man tendenser til divergens på tvers av byer og regioner i Europa. Det utspinner seg i klynger av byer som sammen danner soner for god vekst eller for laber vekst. Årsaken til at man får slike soner er at lokal kunnskapsspredning er en viktig vekstfaktor for europeiske byer. Nabobyer og -regioner vil derfor dra nytte av sine naboers økonomiske prestasjon. Kapittel 6 viste at det til og med hevdes at denne påvirkningen er sterkere enn den påvirkningen vertslandets økonomiske prestasjon har.

8.8 Policy

For de som har politisk ansvar for byer og regioner i Europa, og for så vidt de som har politisk ansvar for hele Europa, vil det være viktig å identifisere hvilke faktorer som over tid skaper divergens. Ettersom lokal kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning identifiseres som en av de viktigste vekstfaktorene, er det politisk mulig å stimulere verdiskapning gjennom lokalt initierte tiltak. Slik ser vi at endogent betinget økonomi åpner for muligheten policy. Selv de mest konservative økonomiske vekstteoriene åpner nå for muligheten for at en by ved hjelp av lokale politiske tiltak kan påvirke sin egen økonomiske skjebne. Hvilke tiltak som har hvilken effekt i hvilken kontekst er fortsatt svært upløyd teoretisk mark. Målemetodene er usikre og det eneste man kan enes om er at lokale politiske tiltak i det minste som regel virker i riktig retning. Lokalt næringsliv, lokale politikere og lokal FoU-sektor er de sentrale aktørene i dette arbeidet. Sammensetningen av disse aktørene og utforming av prosjektene varierer, men det som går igjen er lokalt initiativ og finansiering. Tiltakenes målsetning er å forbedre byens konkurransevne i et åpnere økonomisk marked.

Min utgangshypotese var at lokale tiltak virker positivt stimulerende på økonomien. Denne hypotesen blir bekreftet selv om dette er et område med svært lite empirisk funderte analyser. Den eneste kvantitative komparative analysen er gjort av Cheshire og Magrini (1999a, 2000) som sier at de fleste tiltak virker i positiv retning, men det er umulig å isolere effekten av slike tiltak. Som sagt preges dette feltet fortsatt av manglende vitenskapelig dekning, og mange av analysene tilfredstiller ikke strenge vitenskapelige krav. Det eneste som er helt sikkert er at de byer som tross statlige tilskudd av ressurser ikke foretar seg noe taper i konkurranse med byer som setter i gang lokale verdiskapende tiltak. Likevel skjer det mye på dette området og analysene kan brukes i den innledende prosessen med å bygge opp et sterkt teorifelt rundt lokal økonomisk verdiskapning.

Disse mikrostudiene er inntil videre eksemplifiserende. For at de skal møtes med større respekt må de integreres bedre med de historiske kvantitative studiene. I kapittel seks ble det vist hvordan mikroorienterte teorier om lokal kunnskapsoverføring og andre lokale vekstfaktorer bør kombineres med makroorienterte teorier om organisering av global økonomi. Dagens byforskning preges av ensidige innfallsvinkler. Denne oppgaven viser hvordan sammensatte teoretiske innfallsvinkler kan kombineres slik at man fra de ulike perspektiv drar fordeler av hverandre. Byer er komplekse enheter og deres økonomiske utvikling påvirkes av mange faktorer. Man kan ikke gi gode forklaringer på europeisk byvekst uten å integrere teorier fra ulike nivåmessige innfallsvinkler og

ulike fagfelt. Et gjennomgangstema i denne oppgaven har vært byenes viktigste funksjon og primære eksistensgrunnlag, nemlig som møtested. Møtested er kjernen i sentrumsdefinisjonen. Sentrum-periferistrukturen i Europa har vi sett forandres som resultat av teknologisk utvikling som igjen endrer den økonomiske organiseringen. Mikroperspektivet 'møtested' er slik direkte forbundet med makroperspektivet 'teknologisk utvikling'. Styrken ved denne oppgaven ligger i at forklaringen på byvekst inkluderer teorier fra mikro- til makronivå, og fra historiske til moderne forklaringsvariabler.

Europeiske byers rammebetingelser har gjennomgått større endring i løpet av de siste 30 årene enn de gjorde i løpet av de 100 årene før det. Endringene skjer fortsatt i høyt tempo og europeiske byer går en åpen framtid i møte. Å forutse hvilken retning europeiske byers økonomiske utvikling tar, og tempoet i denne utviklingen, er en utfordring for de som søker å analysere den teoretiske siden av den, og som innehar en praktisk rolle.

Litteraturliste

AHNSTRØM, Leif (1973): Styrande og Ledande verksamhet i Västeuropa, Uppsala: Almqvist & Wiksell

AMIN, Ash & THRIFT, Nigel (1994): Globalisation, institutions, and regional development in Europe, Oxford: Oxford University Press, 1994.

ANTTIROIKO, Ari-Veikko & KAINULAINEN, Ilkka (1998): "Analysing the Change in Local Government -Perspectives of the Regime Theory and the Growth Machine Thesis". A Draft, February 10, 1998. University of Tampere, <http://www.uta.fi/~kuaran/regime.html>

BAKKA, Pål H.: (1998): Explaining Europe : a Weberian reconstruction of European political development based on Stein Rokkan's conceptual map of Europe, Avhandling (Dr. philos.) - Universitetet i Bergen, 1999.

BALCHIN, Paul N.; ISAAC, David; CHEN, Jean (2000): Urban Economics, a global perspective, Palgrave.

BEAVERSTOCK, J.V., SMITH, R.G. & TAYLOR, P.J. (1999): "A Roster of World Cities", *Cities*, 16 (6), 445-458.

BIRNER, Andreas & FRIED, Hermann (1995): "Local Development Initiatives - an Intercultural Comparison: Life Strategies and Global Structural Change", IIR-Discussion Paper 51, <http://iuwhp1.wu-wien.ac.at/iir-disc.51/iir-disc.51.html>

BLACK, Duncan & HENDERSON, Vernon (1999): "A Theory of Urban Growth". *The Journal of Political Economy*, Volume 107, Issue 2 (Apr., 1999), 252-284.

BOHRNSTEDT, George W. & KNOKE, David (1994): Statistics for social data analysis -3rd ed. Itasca, Ill.: Peacock

BURDA, Michael & WYPLOSZ, Charles (1997): Macroeconomics: a European text -2nd, Oxford University Press

CASTELLS, Manuel (1989): The Informational City, Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process, Oxford: Blackwell

CASTELLS, Manuel (1993): "European Cities, the Informational Society, and the global economy", Journal of Economic and Social Geography i Richard T. LeGates & Frederic Stout (red): The City reader- 2nd ed. London : Routledge, 2000: 557-567.

CASTELLS Manuel & HALL, Peter (1994): Technopoles of the World, The making of the 21st Century Industrial Complexes, Routledge, London & New York

CHESHIRE, P. & MAGRINI, S. (2000): "Promoting urban growth as a public good: some empirical and methodological answers. The Implications of Inter-urban Income and Unemployment Divergences: A Project within the ESRC' Cities Programme". London School of Economics, Dep. Of Geography & Environment

CHESHIRE, P. & MAGRINI, S. (1999a): "Counteracting the Counterfactual: New Evidence on the Impact of Local Policy from the Residuals". Paper presented at the workshop on *Evaluation of Regional Policies: Methods and Empirical results*, Uddevalla, June 1999. Revised August 1999

CHESHIRE, P. & MAGRINI, S. (1999b): "Endogenous Processes in European Regional Growth: Implications for Convergence and policy". Paper presented at the symposium on "Endogenous Growth Policy and Regional Development: A Comparative Approach on the Role of Governments and Institutions", held at the Tinbergen Institute, Amsterdam, 18-20 February 1999

CHESHIRE, P. & MAGRINI, S. (1999c): "Investigating the causes and Effects of Localised Income Divergences in the EU, The Implications of Inter-urban Income and Unemployment Divergences: A Project within the ESRC' Cities Programme". London School of Economics, Dep. Of Geography & Environment

CHESHIRE, P. (1998): "Cities in Competition: Articulating the Gains from Integration". Paper og artikkel fra Urban Studies. Vol. 36, Nos 5-6, 843-864 (1999)

CHESHIRE, P. & HAY, D. G. (1989): Urban problems in Western Europe : an economic analysis London : Unwin Hyman

COOKE, Philip & MORGAN, Kevin (1994): "Growth Regions under Duress: Renewal Strategies in Baden Württemberg and Emili-Romagna", i Amin, Ash & Thrift, Nigel (red): Globalization, institutions, and regional development in Europe. Oxford: Oxford University Press, 1994:91-117

DOGAN, Mattei & KASARDA, John D. ed. (1988): The Metropolis era 1: A world of giant cities. Newbury Park : SAGE Publications

DOWNS, Anthony, hjemmeside: <http://www.anthonydowns.com/> 15/06-01

DUNFORD, M. F. (1988): Capital, the state, and regional development London: Pion

ESSEX, Stephen & CHALKLEY, Brian (2000): "Winners and Losers: Inter-urban Competition for the Olympic Games". Urban History Group Bristol 6-7 April 2000 Towns Cities and Competition: Inter and Intra-Urban Rivalries. <http://www.le.ac.uk/urbanhist/abstract2000.html> 10/07-01

ESSEX, S.J. AND CHALKLEY, B.S. (1999): "Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games", Planning Perspectives, Vol.14, No.4, pp.369-394

ESSEX, S.J. AND CHALKLEY, B.S. (1998): "The Olympics as a catalyst of urban renewal: a review, Leisure Studies", Vol.17, No.3, pp.187-206

FORSKNINGSRÅDET: "Byutvikling – drivkrefter og planleggingsutfordringer". Programplanen: <http://www.program.forskningsradet.no/by/programplan.htm>, 09/09-01

FUJITA, Masahisa, KRUGMAN, Paul, & VENABLES, Anthony J. (1999) The spatial economy: cities, regions and international trade. Cambridge, Mass.: MIT Press

GaWC: Globalization and World Cities Study Group and Network, Department of Geography, Loughborough University, Leicestershire LE11 3TU, United Kingdom
<http://www.lboro.ac.uk/gawc/> (26/9-01)

ENGEL, Josef, 1979: Großer Historischer Weltatlas, Zweiter Teil Mittelalter, Redaktion: Josef Engel. Bayerischer Schulbuch-Verlag, 1979

GOLDSTEIN, Harvey A. & LUGER, Michael I. (1993): "Theory and Practice in High-Tech Economic Development", i Bingham, Richard D. & Mier, Robert (ed) (1993), Theories of Local Economic Development: Perspectives From Across the Disciplines, Newbury Park, Calif. Sage, 1993:147-172

GRAHAM, Stephen (1992): "Ringing the Changes: telecommunications, local economic restructuring and local policy innovation", i Geddes, Mike & Benington, John (red) (1992) Restructuring the Local Economy, Harlow, Essex : Longman, 1992:137-179

GRAHAM, Stephen & MARVIN, Simon (1996): “The transformation of Cities: Towards Planetary Urban Networks” og “Telecommunications and Urban Futures”, i LeGates, Richard T. & Stout, Frederic: The City reader - 2nd ed. London : Routledge, 2000: 568-578

HALL, Peter (2001): “Global City-Regions in the Twenty-first Century”, i SCOTT, Allen J: Global city-regions: trends, theory, policy, Oxford: Oxford University Press, 2001:59-77

HALL, Peter (1988): “Urban Growth and Decline in Western Europe”, I DOGAN, Mattei & KASARDA, John D. (ed): The Metropolis era 1: A world of giant cities. c1988. Newbury Park : SAGE Publications, 1988:111-127

HALL, Peter & HAY, Dennis (1980): Growth centres in the European urban system, London: Heinemann Educational Books

HEALEY & BAKER, European Cities monitor, 2000

HELD, D. (1991): “Democracy, the nation-state and the global system”, *Economy and Society*, 20:138-172

HEIDAR, Knut & BERNTZEN, Einar (1998): Vesteuropesk politikk, Universitetsforlaget, Oslo

HIRST, Paul and GRAHAME, Thompson (1999a): Globalization in Question, London: Polity Press

JONES LANG LASALLE, 2001: ”Reaching Beyond the Gold – The Impact of the Olympic Games on Real Estate Markets” Issue 1-2001

http://www.joneslanglasalle.com/publications/global_insights_0106/index.html (11/10/01)

KRUGMAN, Paul (1999): “Pop Internationalism”, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, USA

KRUGMAN, Paul (1998): “Space: The Final Frontier”, *Journal of Economic Perspectives*, USA

LUCAS, Robert E., Jr. (1988): ”On the Mechanics of Economic Development.” *Journal of Monetary Economics*. 22, July 1988:3-42

MATTHIESSEN, Cristian Wichmann & SCHWARZ, Annette Winkel (1999): “Scientific Centres in Europe: An Analysis of Research Strength and Patterns of Specialisation Based on Bibliometric Indicators.” *Urban Studies*, Vol. 36, No. 3, 1999: 453-477

MAIER, Gunther (1998): "Externalities, growth, and regional stagnation". Paper given at the international workshop "Theories of Regional Development: Lessons for Policies of Regional Economic Renewal and Growth", Uddevalla, Sweden, June 14-16, 1998

National accounts of OECD countries. 1, Main aggregates. Trykt: Paris : OECD. Noter: Fortsettelse av: National accounts. I, Main aggregates, 1960/1997

NILSSON, Jan Evert & BUANES, Arild & STRØMQUIST, Ulf (2000): Oslos internasjonale rolle, NORUT Samfunnsforskning AS

NUVOLATI, Giampaolo (1997): "Quality of Life in the Old European Cities Belt" EURODATA Newsletter No. 5 Article 5 p.20-22

QUAH, Danny T. (1995): Regional Convergence Clusters across Europe, LSE Economics Department and CEP, CENTRE FOR ECONOMIC PERFORMANCE DISCUSSION PAPER NO. 274

RAGIN, Charles (1987): The comparative method: moving beyond qualitative and quantitative strategies, Berkeley, Calif.: University of California Press

RECLUS/DATAR (1989), Les villes "européennes", Paris, La Documentation française

ROKKAN, S, Urwin, D, Aarebrot, F, Mlaba, P, Sande, T (1987): Centre- Pheriphery Structures in Europe, An ISSc Workbook in Comparative Analysis–Frankfurt/Main; New York: Campus Verlag GmbH, Frankfurt

ROKKAN, Stein & URWIN, Derek W. (1983): Economy, territory, identity: politics of West European peripheries, London : Sage

SASSEN, Saskia (2000): Cities in a world economy - 2nd ed. California, USA, Pine Forge Press

SASSEN, Saskia (1994): Cities in a world economy, California, USA, Pine Forge Press

SCOTT, Allen J. ed. (2001): Global city-regions : trends, theory, policy, Oxford : Oxford University Press

STÖHR, Walter B. (1990): Global challenge and local response: initiatives for economic regeneration in contemporary Europe, London: The United Nations University : Mansell, 1990

TAYLOR, P.J. (2001): “Being Economical with the Geography”, Environment and Planning A, 33 (6), (2001), :949-954

TAYLOR, P.J. and Hoyler, M. (2000): “The Spatial Order of European Cities under Conditions of Contemporary Globalisation”. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 91 (2), (2000), 176-189

TILLY, Charles (1990): Coercion, capital, and European states, A.D. 990-1990, Cambridge, Mass. Basil Blackwell

TEUNE, Henry (1988): “Growth and Pathologies of Giant Cities”, i Dogan, Mattei og Kasarda, John D. (red): The Metropolis era 1: A world of giant cities. c1988. (Newbury Park : SAGE Publications) s.351-376

THERBORN, Göran (1995): European Modernity and Beyond, The Trajectory of European Societies 1945-2000, Sage Publications

TONDL, Gabriele (1999): “What determined the uneven growth of Europe’s Southern regions? An empirical study with panel data.” Working Papers in Growth and Employment in Europe: Sustainability and Competitiveness, Vienna University of Economics & B.A, no. 4, March 1999, 51 pages. <http://fgr.wu-wien.ac.at/institut/ef/pulitond.html> 16/10/01

URBAN AUDIT, -statistisk undersøkelse av 58 byer i EU. Prosjektet lansert av EU-kommisjonen og utført av EUROSTAT. <http://www.inforegio.org/urban/audit/index.html>, 01/10-01

WORLD ECONOMIC FORUM, The Global Competitiveness Report. Geneve 1999

WIRED (July 2000): Venture capitals. *Mapping of the hot spots of the global high tech boom.*